

เอกสารสังเคราะห์องค์ความรู้

เรื่อง

การพัฒนานโยบายสาธารณะการจัดการทรัพยากรน้ำ ศึกษากรณีลุ่มน้ำชีตอนบน

Public Policy Development for Water Resources Management :
A Case Study of Upper Chi River Basin

โดย

สรัญญา วันจรรัตต์

Eleanor White

อรัญญา แฝงจินดา

โครงการนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

กันยายน 2549

กิตติกรรมประกาศ

ในการจัดทำเอกสารสังเคราะห์องค์ความรู้ฉบับนี้ คณะผู้ศึกษาขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยรรยงค์ อินทร์ม่วง ผู้ประสานงานเครือข่ายสาขานโยบายการจัดการ ทรัพยากรน้ำ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) ซึ่งเป็นผู้ให้การสนับสนุนทุนและให้ คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่คณะผู้ศึกษา

นอกจากนี้ ขอขอบพระคุณคณะกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบน คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ ปราชินบุรี-บางปะกง และโตนเลสาป กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ที่กรุณาให้ความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์ด้วยมิตรไมตรีจิต อันดียิ่ง ทำให้การศึกษานี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ท้ายนี้ ขอบูชาพระคุณของพระแม่คงคา...ที่มีแต่ให้...กับ...ให้คุณประโยชน์กับสรรพ สิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตทั้งหลายในโลก มา ณ โอกาสนี้ด้วย

คณะผู้ศึกษา

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)

เอกสารสังเคราะห์องค์ความรู้ เรื่อง “การพัฒนานโยบายสาธารณะการจัดการทรัพยากรน้ำ : ศึกษากรณีลุ่มน้ำชีตอนบน” มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการน้ำระหว่างองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนกับองค์กรลุ่มน้ำปราจีนบุรี-บางปะกง และ โตนเลสาป ในด้านการพัฒนานโยบาย ยุทธศาสตร์ เป้าหมาย กลไกการดำเนินงาน โครงสร้าง บทบาทหน้าที่ (2) ศึกษาความต้องการในการพัฒนาศักยภาพ ประเมินการรับรู้ของ คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบนต่อแนวทางการจัดการทรัพยากรน้ำแบบผสมผสาน (IWRM) และ (3) ศึกษาปัญหาและความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน ดำเนินการศึกษาในกลุ่มผู้บริหาร และสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบนครอบคลุมพื้นที่ 5 จังหวัด คือ จังหวัด ขอนแก่น ชัยภูมิ อุดรธานี มหาสารคาม และหนองบัวลำภู และองค์กรลุ่มน้ำปราจีนบุรี-บางปะกง และ โตนเลสาป โดยวิธีการทบทวนเอกสารและการสัมภาษณ์ ดำเนินการศึกษา ระหว่าง 1 เมษายน 2547 ถึง 30 เมษายน 2548 รวม 13 เดือน ซึ่งคาดว่าผลการศึกษาจะได้ประโยชน์ต่อการพัฒนานโยบายสาธารณะที่ดีต่อการจัดการทรัพยากรน้ำต่อไป

ผลการศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการน้ำระหว่างองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนกับ องค์กรลุ่มน้ำปราจีนบุรี-บางปะกง และ โตนเลสาป โดยการสัมภาษณ์ พบว่า การกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ลุ่มน้ำของทั้งสององค์กรลุ่มน้ำ ยังไม่มีการดำเนินการในเรื่องนี้อย่างชัดเจน โดยในระยะแรกยึดแนวทางตามนโยบายการจัดการน้ำของกรมทรัพยากรน้ำไปก่อน และนำยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานขององค์กรลุ่มน้ำในระยะแรก ซึ่งคาดว่าในระยะต่อไปจะดำเนินการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ขององค์กรลุ่มน้ำเอง ด้านกลไกการดำเนินงาน โครงสร้าง และบทบาทหน้าที่ ไม่แตกต่างกัน เนื่องจากยึดแนวทางปฏิบัติตามที่คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กทช.) ได้กำหนดโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ไว้ แต่ที่มีความแตกต่างกัน คือ องค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนมีประธานคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ คือ ผู้ว่าราชการจังหวัด แต่องค์กรลุ่มน้ำปราจีนบุรี-บางปะกง และ โตนเลสาป มีประธานคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำที่มาจากผู้แทนกลุ่มผู้ใช้น้ำภาคธุรกิจ (ประธานหอการค้าจังหวัด) และมีผู้แทนอนุกรรมการลุ่มน้ำภาคประชาชนที่มีประสบการณ์ และองค์ความรู้ในการบริหารจัดการน้ำมาก่อน ทำให้องค์กรลุ่มน้ำนี้มีผู้แทนภาคประชาชนที่มีความเข้มแข็ง ส่งผลให้ระบบการบริหารจัดการในองค์กรลุ่มน้ำปราจีนบุรี-บางปะกง และ โตนเลสาป มีการบริหารจัดการที่คล่องตัวกว่าองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน

ลักษณะสภาพปัญหาของการบริหารจัดการน้ำในสององค์กรลุ่มน้ำดังกล่าว ที่พบว่ามีลักษณะคล้ายคลึงกัน พอสรุปเป็นประเด็นที่สำคัญๆ ดังนี้

1. องค์กรลุ่มน้ำมีขนาดใหญ่ขาดความคล่องตัวในการบริหารจัดการ และปัญหาผู้แทนจากภาคราชการมีภารกิจราชการการมาก ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการทำงาน และขาดวัฒนธรรมในการบริหารจัดการองค์กรที่ดี
2. มีสัดส่วนของภาคราชการมากเกินไป ทำให้ภาคราชการมีอำนาจในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ มากกว่าภาคประชาชน
3. สัดส่วนการจัดสรรงบประมาณการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่ กทช. กำหนดส่งผลกระทบต่อการทำงานขององค์กรลุ่มน้ำทั้งทางตรงและทางอ้อม
4. บทบาทหน้าที่ของอนุกรรมการลุ่มน้ำและคณะทำงานลุ่มน้ำในแต่ละระดับ ขาดความชัดเจน ทำให้มีการทำงานซ้ำซ้อนกัน ขาดความเชื่อมโยงของข้อมูลต่างๆ
5. องค์กรลุ่มน้ำยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแนวใหม่ หรือที่เรียกว่า IWRM

ผลการศึกษาการรับรู้ในบทบาทหน้าที่ของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำซีตอนบน โดยการสัมภาษณ์ พบว่า ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า มีบทบาทหน้าที่ในการจัดทำแผน การพิจารณา กลั่นกรองแผนหรือโครงการต่างๆ และการร่วมแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการจัดการน้ำ และมีความเข้าใจแนวทางการจัดการทรัพยากรน้ำแบบผสมผสานว่า “เป็นวิธีการจัดการน้ำ ในแต่ละพื้นที่และต้องมีการจัดการที่หลากหลายขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่ โดยการจัดการแบบองค์รวม” เมื่อสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นความเข้าใจของ “องค์รวม” หรือ “การจัดการที่หลากหลาย” คืออะไร และมีแนวทางอย่างไร ส่วนใหญ่ยังตอบได้ไม่ครอบคลุมและชัดเจนนัก ด้านการประสานงาน และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ พบว่า การรับรู้ข้อมูลข่าวสารมีหลายวิธี คือ ผ่านตัวแทนคณะทำงานระดับพื้นที่ จากการจัดเวทีของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลทางด้านต่างๆ กับชาวบ้านในพื้นที่ และส่วนมากจะนำเสนอข้อมูลที่ได้นำให้กับอนุกรรมการโดยผ่านเวทีการประชุมในแต่ละครั้งเพื่อหาทางแก้ไขปัญหา รูปแบบการติดต่อสื่อสารระหว่างอนุกรรมการกับองค์กรลุ่มน้ำซี ส่วนมากจะมีการติดต่อสื่อสารโดยผ่านจดหมายเชิญประชุม บางครั้งจะติดต่อทางโทรศัพท์ ด้านการสนับสนุนจัดส่งข้อมูลข่าวสารจากแต่ละหน่วยงานไปยังองค์กรลุ่มน้ำซีตอนบน พบว่า ส่วนมากหน่วยงานต่างๆ จะส่งข้อมูลข่าวสารของแต่ละหน่วยงานในรูปแบบของการทำแผนเสนอต่อคณะอนุกรรมการ และการนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุมในแต่ละครั้ง ช่วงระยะเวลา ความถี่ และระเบียบวาระการประชุมของการประชุมแต่ละครั้ง พบว่าร้อยละ 54.5 ของผู้ให้สัมภาษณ์มองว่าไม่เหมาะสม ควรให้มีการประชุมประมาณ 2 เดือนต่อครั้ง และแต่ละครั้งควรใช้ระยะเวลาให้มากขึ้น และควรจัดส่งเอกสารล่วงหน้าให้กับผู้เข้าร่วมประชุม อย่างน้อยประมาณ 1 สัปดาห์ เพื่อจะได้ศึกษาข้อมูลก่อนเข้าร่วมประชุม ในกลุ่มที่มีความเห็นว่าเป็นเหมาะสมแล้ว เนื่องจากการประชุมบ่อยครั้งอาจจะไม่มีประเด็นในเรื่องที่จะสนทนากัน ควรจะประชุมในโอกาสที่พิจารณาศึกษาร่วมกัน

เกี่ยวกับงานด้านแผน โครงการต่างๆ ที่สำคัญๆ ยกเว้นกรณีประเด็นฉุกเฉิน ผิดปกติ หรือเร่งด่วน ควรจะมีการเรียกประชุมโดยเร็วที่สุดหรือในทันทีเพื่อให้ทันสถานการณ์ที่เกิดขึ้น หากประชุมบ่อยจะมีปัญหาในการเดินทางเพราะอนุกรรมการมาจากภาคส่วนต่างๆ ในหลายจังหวัด ทำให้ไม่สะดวกที่จะเข้าร่วมประชุมได้บ่อย

สรุปความคาดหวังและการพัฒนาองค์กรลุ่มน้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ คือ

1. องค์กรลุ่มน้ำควรเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรให้เป็นรูปธรรม โดยองค์กรควรมีลักษณะที่ยืดหยุ่น สามารถปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และสถานการณ์ปัจจุบัน
2. การดำเนินงานในพื้นที่ลุ่มน้ำ คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำควรดำเนินการแบบบูรณาการ โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ของทรัพยากรน้ำกับสิ่งแวดล้อมต่างๆ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ วิถีชีวิต ระบบนิเวศ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมลุ่มน้ำ ไม่ควรเน้นหนักด้านใดเพียงด้านเดียว
3. คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ ควรมีการตัดสินใจภายใต้ความเสี่ยง (Probabilistic หรือ Stochastic Decision situation) และผู้ตัดสินใจต้องพิจารณาผลลัพธ์ที่เป็นไปได้หลายๆ แบบที่เป็นไปได้ของแต่ละทางเลือก โดยที่ไม่ทราบว่าจะเกิดเหตุการณ์ใดขึ้นแน่นอน แต่ต้องมีข้อมูลเพียงพอที่จะประมาณค่าความน่าจะเป็นที่จะเกิดเหตุการณ์ใดๆ ขึ้น ซึ่งผู้ตัดสินใจมีความสามารถประเมินระดับความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับแต่ละทางเลือกได้ หรือเรียกว่าการวิเคราะห์ความเสี่ยง (Risk Analysis)
4. คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ ควรมีทักษะในการรับฟังความคิดเห็น และการติดต่อประสานงาน ไกล่เกลี่ยปัญหาข้อขัดแย้งได้ดี
5. คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ และคณะทำงานลุ่มน้ำระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด ควรมีพื้นฐานองค์ความรู้ และความสามารถด้านการศึกษาวิจัย ในประเด็นเกี่ยวกับน้ำและคุณภาพชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างน้ำกับระบบนิเวศ การเปลี่ยนแปลงของน้ำ การจัดการทรัพยากรน้ำ ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการจัดการน้ำ และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์จากลุ่มน้ำได้
6. องค์กรลุ่มน้ำควรพัฒนาระบบฐานข้อมูล ให้สามารถเชื่อมโยงได้ในคณะทำงานทุกระดับ และมีความสามารถนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินการต่างๆ เช่น ใช้ประกอบในการตัดสินใจ และการจัดทำแผนงานหรือโครงการต่างๆ เกี่ยวกับลุ่มน้ำ
7. องค์กรลุ่มน้ำควรมีการปรับสัดส่วนของการจัดทำแผนงาน/โครงการใหม่ โดยเน้นด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูน้ำให้มีสัดส่วนที่เพิ่มมากขึ้น
8. คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ ควรพัฒนาทางเลือกหรือแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ลุ่มน้ำ และความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง
9. ควรพัฒนาระบบการติดตาม และประเมินผลการทำงานของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำอย่างต่อเนื่อง โดยสร้างตัวชี้วัดที่ได้มาจากการมีส่วนร่วมของหน่วยงานจากส่วนกลาง

คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ และชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำ ซึ่งตัวชี้วัดดังกล่าวต้องสร้างขึ้นให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในคณะทำงานทุกระดับและชุมชนพื้นที่ลุ่มน้ำ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลการดำเนินงานขององค์กรลุ่มน้ำ

10. องค์กรลุ่มน้ำควรมีการติดต่อ ประสานงานและร่วมดำเนินงานกับหน่วยงานอื่นๆ ที่ดำเนินงานด้านการพัฒนาสังคม ทั้งในเชิงนโยบายและการปฏิบัติ

11. องค์กรลุ่มน้ำควรจัดลำดับความสำคัญของการดำเนินการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ โดยเน้นด้านคุณภาพน้ำเป็นลำดับแรก รองลงไปคือ ปริมาณน้ำ และประสิทธิภาพการใช้น้ำตามลำดับ

12. องค์กรลุ่มน้ำควรมีการประชาสัมพันธ์บทบาท หน้าที่ และความสำคัญ คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำให้มากขึ้น เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ และหน่วยงานราชการบางแห่งไม่ทราบและไม่เห็นความสำคัญของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ

13. การดำเนินงานด้านการวางแผนยุทธศาสตร์จังหวัด และยุทธศาสตร์ลุ่มน้ำ ควรดำเนินงานให้เป็นแนวทางเดียวกัน ทั้งนี้ควรปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานใหม่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

14. หน่วยงานราชการส่วนกลาง ควรกำหนดบทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐให้ชัดเจนเกี่ยวกับการดำเนินงานลุ่มน้ำ เพื่อให้เกิดความชัดเจนและเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขององค์กรลุ่มน้ำกับภาคราชการ

15. ควรเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในทุกระดับ ในการดำเนินงานด้านการจัดทำแผนงานบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

16. ควรส่งเสริมองค์ความรู้และทักษะในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ด้านการบริหารจัดการงบประมาณ และสร้างเสริมประสบการณ์ในการดำเนินงานในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแก่ประชาชนให้มากขึ้น

17. ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีความตระหนักถึงความสำคัญของการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืน

18. แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ ควรมีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อวิเคราะห์ประสิทธิภาพและประสิทธิผลทั้งเชิงบวกและเชิงลบ

19. คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ ควรพัฒนาศักยภาพและองค์ความรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง

สรุปสภาพปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานในองค์กรลุ่มน้ำซีตอนบน คือ

1. โครงการที่ภาคประชาชนจัดทำมักไม่ได้รับการอนุมัติ แต่โครงการของส่วนราชการส่วนใหญ่จะผ่านการอนุมัติ และมีบางโครงการที่ไม่ผ่านการพิจารณาของคณะอนุกรรมการ แต่โครงการดังกล่าวได้รับการอนุมัติ แสดงให้เห็นว่า กระบวนการพิจารณาแผนงาน/โครงการของคณะอนุกรรมการขาดประสิทธิภาพ

2. การทำงานของอนุกรรมการเป็นการแก้ไขปัญหาตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ขาดการวางแผนการทำงานในระยะยาว และแผนงานระดับล่างในหลายอำเภอไม่ผ่านกระบวนการพิจารณาจากคณะอนุกรรมการ

3. ระยะเวลาในการจัดประชุมคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ เพื่อพิจารณาโครงการต่างๆ มีเวลาจำกัด ไม่เพียงพอในการพิจารณารายละเอียด หรือข้อมูลที่จำเป็นต้องใช้ในการตัดสินใจ แต่มีเอกสารที่จะต้องพิจารณาเป็นจำนวนมาก

4. คณะอนุกรรมการขาดข้อมูลภาพรวมของลุ่มน้ำ ส่วนใหญ่จะรับทราบข้อมูลเฉพาะในพื้นที่ของตนเอง ขาดฐานข้อมูลที่ใช้ร่วมกัน

5. การบริหารจัดการลุ่มน้ำชี้แยกคณะอนุกรรมการออกเป็น 2 คณะ คือตอนบนและตอนล่าง ทำให้แนวทางการดำเนินงานแก้ไขปัญหาของลุ่มน้ำชี้ไม่เป็นภาพรวมของลุ่มน้ำทั้งหมด

6. บุคลากรบางส่วนไม่เห็นความสำคัญในบทบาทหน้าที่อนุกรรมการ เนื่องจากที่ผ่านมาคณะอนุกรรมการเข้าร่วมประชุมไม่พร้อมเพรียงกัน และอนุกรรมการที่ขาดการเข้าร่วมประชุมแต่ส่งตัวแทนเข้าร่วม ทำให้การพิจารณาในประเด็นที่ต้องใช้ความต่อเนื่องไม่ประสบผลสำเร็จและขาดอำนาจในการตัดสินใจ ส่งผลให้การดำเนินงานขาดประสิทธิภาพ

7. ขาดการประสานงานในการดำเนินงานของคณะทำงานในแต่ละระดับ เนื่องจากเป็นคณะทำงานที่มีขนาดใหญ่ และมีอนุกรรมการมาจากหลากหลายหน่วยงาน ทำให้การดำเนินงานซ้ำซ้อนกันในด้านระเบียบ การปฏิบัติ และกฎหมาย ส่งผลให้การทำงานขาดประสิทธิภาพ

8. งบประมาณด้านการบริหารจัดการไม่เพียงพอ เช่น เบี้ยเลี้ยงประชุม ค่าพาหนะเดินทาง การศึกษาดูงาน การจัดกิจกรรมสร้างเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนทุกระดับ เป็นต้น ส่งผลให้ไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่ และมีผลกระทบกับภาคประชาชนที่เป็นอนุกรรมการลุ่มน้ำเป็นอย่างมาก เนื่องจาก ผู้แทนภาคประชาชนส่วนใหญ่มีรายได้น้อย และต้องเพิ่มค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการเดินทางเข้าร่วมประชุมของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำอีกด้วย

9. องค์กรลุ่มน้ำชี้ตอนบนขาดการประชาสัมพันธ์ ทำให้ภาคสาธารณะไม่รับรู้บทบาท หน้าที่ขององค์กรลุ่มน้ำชี้ตอนบนเท่าที่ควร

10. คณะอนุกรรมการส่วนใหญ่มีระดับองค์ความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับลุ่มน้ำชี้ในทุกด้าน(องค์รวม) อยู่ในระดับน้อย ทำให้ไม่สามารถกำหนดแนวทางและบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทั้งระบบได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

11. บทบาทหน้าที่ของอนุกรรมการลุ่มน้ำชี้ตอนบนระบุไม่ชัดเจน นอกจากนี้ยังขาดอำนาจในการตัดสินใจเชิงนโยบาย และขาดเอกภาพในการทำงาน เนื่องจากหน่วยงานภาครัฐยังคงมีบทบาทและมีอำนาจในการตัดสินใจเชิงนโยบายมากกว่าภาคประชาชน เนื่องจากโครงสร้างของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำชี้ตอนบน ส่วนใหญ่ผู้แทนมาจากหน่วยงานภาครัฐ และมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน

12. กระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยวิธีการทำประชาพิจารณ์นั้น ส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมไม่ได้มาจากผู้แทนภาคประชาชนโดยแท้จริง เช่น ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ นายก อบต. ยังคงเป็นส่วนหนึ่งของกลไกภาครัฐ เป็นต้น

13. การจัดประชุมในวาระต่างๆของคณะกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบน ส่วนใหญ่เป็นการจัดประชุมที่มีรูปแบบเป็นทางการ เพื่อนำเสนอข้อมูลที่ใช้สำหรับพิจารณาและอนุมัติแผนงาน/โครงการ ซึ่งรูปแบบการประชุมนี้ไม่เสริมสร้างบรรยากาศความเป็นกันเอง และเสริมสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน นอกจากนี้ในวาระการประชุมขาดช่วงเวลาในการแลกเปลี่ยนข้อมูลสภาพปัญหาของแต่ละพื้นที่ลุ่มน้ำ ส่งผลให้ขาดการระดมความคิดเห็นอันจะนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของพื้นที่ลุ่มน้ำร่วมกัน เนื่องจากข้อจำกัดของระยะเวลาในการจัดประชุมไม่เพียงพอ

14. ควรมีการปรับปรุงกระบวนการจัดทำแผนงาน ให้มีระยะเวลาเพิ่มมากขึ้นและขั้นตอนการจัดทำแผนงานควรเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยแท้จริง ทั้งนี้กระบวนการจัดทำแผนงานมีความสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจเชิงนโยบายการจัดการทรัพยากรน้ำขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน

15. องค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน ไม่ให้ความสำคัญในการรับทราบสภาพปัญหา และการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ลุ่มน้ำซึ่งภาคประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำเป็นผู้นำเสนอ ทำให้แนวทางการแก้ไขปัญหาขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน ไม่ตรงกับความต้องการของภาคประชาชน

16. หน่วยงานภาครัฐที่เข้าร่วมการจัดทำแผนงานการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำระดับชุมชน เข้าแทรกแซงด้านความคิดของผู้แทนภาคประชาชน โดยวิธีการชี้แนะและกำหนดกรอบแนวคิดในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อให้ผู้แทนภาคประชาชนจัดทำแผนงานตามกรอบแนวคิดที่ภาครัฐกำหนดให้ ทำให้ผู้แทนภาคประชาชนขาดอิสระในการจัดทำแผน และไม่สามารถเสนอแนวคิดในการจัดทำแผนงานการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำได้อย่างเต็มที่

สรุปความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน คือ

1. ควรลดหรือยุบหน่วยงานที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรง เพราะองค์กรลุ่มน้ำเป็นโครงสร้างที่ใหญ่ ให้เหลือเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กลุ่มผู้ใช้น้ำ เพราะที่ผ่านมาการจัดการน้ำมีหลายหน่วยงานที่ดูแลการจัดการน้ำ แต่ยังไม่ได้มีการกำหนดบทบาทของผู้น่าอย่างชัดเจน จึงทำให้สถานการณ์การแย่งชิงน้ำมีแนวโน้มมากยิ่งขึ้น

2. องค์กรลุ่มน้ำควรมีอำนาจในการตัดสินใจให้มากกว่าเดิม และจะต้องมีกฎหมายรองรับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการให้ชัดเจน

3. อนุกรรมการทุกคนควรมีความตระหนัก และให้ความสำคัญกับบทบาทอนุกรรมการให้มากขึ้น เพื่อปรับปรุงระบบการดำเนินงานให้มีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากปัจจุบันระบบการดำเนินงานล่าช้า และขาดประสิทธิภาพ

4. ควรกำหนดผู้รับผิดชอบการบริหารจัดการลุ่มน้ำในทุกพื้นที่ให้ชัดเจน เนื่องจากมีหลายหน่วยงานที่เข้ามารับผิดชอบ ทำให้การปฏิบัติงานซ้ำซ้อนกัน และขาดเอกภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

5. อนุกรรมการควรเพิ่มความถี่ในการประชุมให้มากขึ้น อย่างน้อย 2 ครั้งต่อเดือน เพื่อให้อนุกรรมการได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการองค์กรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

6. ควรจัดทำฐานข้อมูลของลุ่มน้ำเป็นฐานข้อมูลเดียวกันทั้งลุ่มน้ำ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ประกอบการศึกษาหาแนวทางการบริหารจัดการลุ่มน้ำต่อไป

7. การเชิญหน่วยงานต่าง ๆ เข้าร่วมประชุมควรระบุรายชื่อของบุคคลให้ชัดเจน เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน

8. ควรปรับปรุงโครงสร้างของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำให้มีผู้แทนกลุ่มผู้ใช้น้ำภาคประชาชนมากกว่าผู้แทนภาครัฐ เพื่อให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้นและสามารถทราบสภาพปัญหาของพื้นที่ และความต้องการที่แท้จริงของชุมชน

9. การจัดการน้ำ ต้องคำนึงถึงวัฒนธรรม ภูมิประเทศ และชุมชนที่อาศัยอยู่ในแต่ละพื้นที่ เนื่องจากการจัดการน้ำในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน

10. เพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้ภาคสาธารณะได้ทราบถึงบทบาท หน้าที่ของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ เพราะส่วนใหญ่ภาคสาธารณะไม่ทราบว่ามียองค์กรลุ่มน้ำ

12. ควรเปลี่ยนประธานคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ เพื่อให้การดำเนินงานรวดเร็วมากยิ่งขึ้น เนื่องจาก ผู้ว่าราชการจังหวัด มีการกิจมากส่งผลให้การดำเนินงานขององค์กรลุ่มน้ำเป็นไปอย่างล่าช้า ควรให้ประธานคณะกรรมการลุ่มน้ำมาจากกลุ่มผู้แทนภาคประชาชน หรือภาคองค์กรพัฒนาเอกชน

13. ไม่ควรกำหนดสัดส่วนในการจัดทำงบประมาณบริหารจัดการน้ำ เพราะทำให้งบประมาณด้านการบริหารจัดการของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำไม่เพียงพอ ส่งผลกระทบให้องค์กรลุ่มน้ำไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างเต็มที่

14. ควรให้อนุกรรมการลุ่มน้ำ ลงพื้นที่ๆประสบปัญหา เพื่อจะได้ทราบสภาพปัญหาที่แท้จริงของพื้นที่ มากกว่าการพิจารณาจากแผนงาน/โครงการที่นำเสนอที่ประชุมเพียงอย่างเดียว

15. ควรมีการฝึกอบรมองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานบริหารจัดการลุ่มน้ำแบบผสมผสานให้แก่ สมาชิกองค์กรลุ่มน้ำในทุกระดับ

16. ควรมีการศึกษาดูงาน ในพื้นที่ๆ มีการจัดการทรัพยากรน้ำได้ดี

17. ควรมีการปรับปรุงกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกระดับพื้นที่ ในการเข้าร่วมดำเนินการจัดทำแผนงานการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ซึ่งปัจจุบันใช้กระบวนการประชาพิจารณ์ซึ่งเป็นกระบวนการที่ดี แต่ขาดประสิทธิภาพตามแนวทางการมีส่วนร่วมโดยแท้จริง

18. ควรจัดทำแนวทางในการพิจารณากลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้ชัดเจน เพื่อให้ได้กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในแต่ละพื้นที่อย่างแท้จริง อันจะส่งผลให้การดำเนินงานในคณะทำงานทุกระดับเกิดประสิทธิภาพ และสามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงตามความต้องการของทุกพื้นที่

19. หน่วยงานภาครัฐไม่ควรกำหนดกรอบแนวคิดในการจัดทำแผนงาน/โครงการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ทุกระดับ ควรเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนได้แสดงความคิดเห็นโดยอิสระอย่างเต็มที่

สรุปความต้องการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน คือ

1. ต้องการพัฒนาศักยภาพด้านความรู้ ความเข้าใจด้านการบริหารลุ่มน้ำแบบผสมผสาน และการบริหารจัดการน้ำแบบอื่นๆ
2. ต้องการตรวจวัดสารเคมีที่ปนเปื้อนในน้ำได้
3. ต้องการแก้ไขปัญหาภัยแล้ง และน้ำท่วม
4. ต้องการศึกษาดูงานในพื้นที่ลุ่มน้ำ ที่มีระบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. ต้องการให้องค์กรมาร่วมกันดำเนินการศึกษาในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน เพื่อจัดทำข้อมูลของลุ่มน้ำชีตอนบน และทำให้เห็นสภาพปัญหาของลุ่มน้ำชีได้ชัดเจนขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ด้านนโยบาย และการพัฒนาองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำ

1.1 ควรทบทวนและแก้ไขนโยบายน้ำแห่งชาติ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำนโยบายน้ำ

1.2 ควรมีการปฏิรูประบบการศึกษาใหม่ โดยเน้นการศึกษาที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน “คิดเป็น” มากกว่า “ท่องจำ” ปลุกฝังให้รักชาติและรักถิ่นกำเนิดของตนเอง บรรจุหลักสูตรแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสิ่งแวดล้อมศึกษาตั้งแต่ชั้นปฐมวัยถึงระดับอุดมศึกษา โดยยึดหลักการเรียนรู้จากธรรมชาติมากกว่าการเรียนรู้ในชั้นเรียน ทั้งนี้ต้องทำควบคู่ไปกับการเปลี่ยนทัศนคติและรูปแบบการเรียนการสอนของครูในปัจจุบัน และในสถาบันการศึกษาที่ผลิตวิชาชีพครูต้องปรับหลักสูตรใหม่ให้สอดคล้องตามกัน

1.3 ควรให้ชุมชนกำหนดนโยบายการจัดการน้ำตามวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำเอง เนื่องจากความแตกต่างในด้านภูมิศาสตร์ ระบบนิเวศ สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชน

1.4 ภาคราชการในทุกระดับควรปรับเปลี่ยนบทบาทในการจัดการน้ำใหม่ ควรมีบทบาทหน้าที่เป็นคณะที่ปรึกษาให้กับองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำเพียงอย่างเดียว โดยมาจากภาคส่วนราชการที่มีความหลากหลายและมีความรู้ด้านการจัดการน้ำ ทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมของ “สหสาขาอาชีพ” ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำ และจัดตั้งขึ้นเพียงคณะเดียว แต่สามารถให้คำแนะนำและองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำ ให้กับองค์กรบริหารจัดการน้ำในทุกระดับได้ เพื่อองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำจะได้นำมาใช้เป็นส่วนประกอบในขั้นตอนการตัดสินใจ การจัดทำแผนรวมลุ่มน้ำ การจัดทำโครงการ หรือการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ลุ่มน้ำ และให้องค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำมีองค์ประกอบที่มาจากภาคประชาชนที่แท้จริงทั้งคณะ

1.5 ควรให้ชุมชนดำเนินการจัดตั้งองค์กรจัดการน้ำของชุมชนเอง เช่น “ศาลบ้าน” โดยมีองค์ประกอบแบบพหุภาคี และได้มาจากการคัดเลือกของชุมชน ทำหน้าที่กำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบการใช้น้ำ และทำหน้าที่เจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน หากไม่สามารถยุติปัญหาได้ ให้นำเรื่องเข้าสู่คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำพิจารณาแก้ไขข้อขัดแย้งถือเป็นสิ้นสุด

1.6 ควรทำการศึกษาวิจัยทดลองในลุ่มน้ำย่อย เพื่อหารูปแบบการจัดตั้งองค์กรบริหารจัดการน้ำที่เหมาะสมมากที่สุด ซึ่งอาจจะมีได้หลายรูปแบบให้เลือกตามความเหมาะสมกับสภาพของแต่ละพื้นที่ลุ่มน้ำ และสรุปสภาพปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานในองค์กรลุ่มน้ำ คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อได้ข้อสรุปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาวิจัยทดลองต่อไป

1.7 องค์กรสิทธิสตรีควรมีการขับเคลื่อน ผลักดัน และเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านการจัดการน้ำให้กลุ่มสตรีในทุกระดับตั้งแต่ระดับรากหญ้าถึงระดับนโยบาย เพื่อผลักดันให้สตรีเข้าไปมีบทบาทในคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำในทุกระดับ

2. ด้านการพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการน้ำ

2.1 ควรมีการถอดบทเรียนการจัดการน้ำในมิติภูมิปัญญาชาวบ้านให้ได้มากที่สุด เพื่อให้ทราบว่ามีการจัดการน้ำในประเทศไทยแบบใดบ้าง จากนั้นนำมาสังเคราะห์หาความเป็นไปได้ในการนำ IWRM มาประยุกต์รวมกับการจัดการน้ำในมิติภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อจะได้องค์ความรู้ใหม่ในการจัดการน้ำที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงของแต่ละพื้นที่ในการจัดการน้ำต่อไป

2.2 ควรมีการศึกษาในลักษณะ “ลุ่มน้ำศึกษา” (Watershed Education) โดยให้สถาบันการศึกษาในพื้นที่เป็นผู้รับผิดชอบร่วมกับชุมชนในพื้นที่ศึกษา โดยชุมชนต้องมีส่วนร่วมในขั้นตอนการศึกษาทุกขั้นตอน ในบทบาทเป็นคณะผู้ศึกษา ไม่ใช่เป็นเพียงผู้ให้ข้อมูลเท่านั้น จากนั้นนำผลการสำรวจมารวมกับฐานข้อมูลที่ได้จาก GIS และสังเคราะห์ออกมาเป็นข้อมูลของลุ่มน้ำ

2.3 ควรจัดเวทีให้ผู้แทนภาคประชาชน องค์กรเอกชน องค์กรอิสระ นักวิชาการ อิสระ ประชาชนชาวบ้าน หรือกลุ่มต่างๆ ที่ไม่ใช่ภาคราชการและภาคการเมือง ระดมสมอง ความคิดเพื่อหาวิถีหรือแนวทางปฏิบัติที่มีความเป็นไปได้อย่างแท้จริง ในประเด็น กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียควรจะเป็นอย่างไร ประกอบด้วยใครบ้าง ตัวแทนภาคประชาชนในที่นี้ หมายถึงใคร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเป็นตัวแทนภาค ประชาชนที่แท้จริงหรือไม่ และการจัดการองค์กรควรยึดหลักธรรมาภิบาลหรือหลักการอื่นๆ ได้หรือไม่ เช่น ทศพิศราชธรรม เป็นต้น

2.4 ควรจัดตั้งสถาบันการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เฉพาะด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำสายหลัก ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลาง ด้านวิชาการให้แก่ประชาชนในส่วนภูมิภาค พัฒนาหลักสูตรการศึกษา จัดการฝึกอบรมและ เป็นสถานที่ฝึกปฏิบัติงาน เพื่อเสริมสร้างทักษะและองค์ความรู้ให้กับประชาชนทุกระดับ ทำ หน้าที่รวบรวมเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ ศึกษาวิจัยในประเด็นที่ เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรน้ำให้ครอบคลุมทุกประเด็น เพื่อพัฒนาแนวทางในการจัดการ น้ำ และเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่เป็นศาลฎีกา เพื่อยุติปัญหาข้อขัดแย้งในลุ่มน้ำ ในกรณีที่พื้นที่ ไม่สามารถแก้ไขปัญหาก็ได้ นอกจากนี้บุคลากรในสถาบันดังกล่าวควรมีความหลากหลายของ สาขาอาชีพและมีองค์ความรู้ครอบคลุม "ศาสตร์" ที่ใช้ในการบริหารจัดการน้ำ เพื่อสามารถให้ คำปรึกษาและคำแนะนำแก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสถาบันดังกล่าวอาจจัดตั้งขึ้น ในสถาบันการศึกษาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำสายหลัก โดยภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคให้ การสนับสนุนงบประมาณดำเนินการในสถาบันดังกล่าว

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	
วัตถุประสงค์ทั่วไป	1-1
วัตถุประสงค์เฉพาะ	1-2
ขอบเขตการศึกษา	1-3
วิธีดำเนินการศึกษา	1-3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	1-4
2 ความเป็นมาและหลักการของ IWRM	
ความหมายของ IWRM	2-1
ความเป็นมาของ IWRM	2-4
หลักการของ IWRM	2-9
3 การพัฒนานโยบาย และการกำหนดยุทธศาสตร์ขององค์กรกลุ่มน้ำ	
ตอนที่ 1 การพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรน้ำ ในประเทศไทย	3-1
ตอนที่ 2 ผลการศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการพัฒนานโยบาย ยุทธศาสตร์ เป้าหมาย กลไกการดำเนินงาน โครงสร้าง บทบาทหน้าที่ และการบริหารจัดการน้ำระหว่างองค์กรกลุ่มน้ำซีตอนบนกับ องค์กรกลุ่มน้ำปราจีนบุรี-บางปะกง และโดนเลสาป	3-13
ตอนที่ 3 ผลการศึกษาเปรียบเทียบขององค์กรกลุ่มน้ำซีตอนบน กับองค์กรกลุ่มน้ำปราจีนบุรี-บางปะกง และโดนเลสาป ตามภารกิจหลักขององค์กรกลุ่มน้ำ	3-22
4 การรับรู้และการพัฒนาศักยภาพขององค์กรกลุ่มน้ำซีตอนบน	
การรับรู้ในบทบาทหน้าที่ขององค์กรกลุ่มน้ำซีตอนบนและกลุ่มผู้ใช้น้ำ	4-1
การรับรู้ต่อ IWRM ขององค์กรกลุ่มน้ำซีตอนบน	4-3
ความต้องการพัฒนาศักยภาพขององค์กรกลุ่มน้ำซีตอนบน	4-4
การประสานงานขององค์กรกลุ่มน้ำซีตอนบนและกลุ่มผู้ใช้น้ำ	4-5

5	ปัญหา อุปสรรค และความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	
	ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานขององค์กรกลุ่มน้ำชี	5-1
	สภาพปัญหาและความพยายามแก้ไขปัญหากลุ่มน้ำชีตอนบน	
	ของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่กลุ่มน้ำชีตอนบน	5-4
	ความคาดหวังของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่กลุ่มน้ำชีตอนบน	5-8
6	บทสรุปและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	
	บทสรุป	6-1
	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	6-13
	ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	ผนวก ก -1
	ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	ผนวก ข -1

ที่ผ่านมาประเทศไทยต้องประสบปัญหาที่เกี่ยวกับน้ำในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหา การขาดแคลนน้ำ น้ำท่วม และปัญหาน้ำเสีย ล้วนแต่เป็นปัญหาที่สร้างความเสียหายและส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ และวิถีชีวิตของประชาชนเป็นอย่างมาก การดำเนินงานเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำในอดีตที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับเรื่องการก่อสร้าง หรือการพัฒนา แหล่งน้ำมากกว่าการบริหารจัดการน้ำ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เปิดโอกาสให้เกษตรกรหรือผู้ใช้น้ำได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ ด้วยเหตุนี้ทำให้เกิดผลกระทบต่อผู้ที่มีส่วนได้ ประโยชน์และผู้เสียประโยชน์ นำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชนต่างๆ เพื่อแก้ปัญหา ดังกล่าวรัฐบาลได้กำหนดกรอบ วิสัยทัศน์น้ำแห่งชาติ ซึ่งมีแนวนโยบายระดับชาติเน้นการ บริหารจัดการน้ำแบบผสมผสาน (Integrated Water Resources Management - IWRM) โดย ใช้กลไกการจัดตั้ง คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ (River Basin Sub-Committee) และองค์กรลุ่มน้ำ (River Basin Organization) ดังเช่นที่ดำเนินการในต่างประเทศมาประยุกต์กับการจัดการน้ำ ของไทย และปัจจุบันรัฐบาลโดย กรมทรัพยากรน้ำ ได้จัดดำเนินการจัดตั้งองค์กรลุ่มน้ำ และ คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ ครบคลุมทั้ง 25 ลุ่มน้ำของประเทศไทยเรียบร้อยแล้ว โดยคาดหวังที่ จะให้องค์กรและคณะกรรมการดังกล่าว เป็นกลไกหลักในการดำเนินงานจัดการน้ำอย่าง ผสมผสาน ยั่งยืน และทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม

องค์กรลุ่มน้ำของไทยที่ถูกจัดตั้งขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบัน มีคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำซึ่ง ประกอบด้วยตัวแทนที่มาจากภาคสาธารณะ รัฐวิสาหกิจ องค์กรเอกชน สถาบัน องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น และภาคเกษตรกรรม โดยมีภารกิจสำคัญ คือ (1) การบูรณาการแผนจัดการ ทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำ (2) บริหารจัดการระบบข้อมูลข่าวสารของพื้นที่ลุ่มน้ำ และ (3) การ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ลุ่มน้ำ

องค์กรลุ่มน้ำมีบทบาท ภาระหน้าที่รับผิดชอบในพื้นที่ลุ่มน้ำซึ่งครอบคลุมพื้นที่ กว้างขวางมาก ธนาकरโลก (1998, p. 9-11) ระบุว่าภารกิจหลักขององค์กรลุ่มน้ำ คือ “ การ กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม การสร้างกลไกแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง การจัดสรรน้ำระหว่างกลุ่ม ผู้ต้องการใช้น้ำในภาคส่วนต่างๆ” ประเทศไทยได้ประกาศใช้แนวทางดังกล่าวและการปฏิบัติที่ จะทำให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้นั้นต้องใช้เวลามาก เนื่องจากมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องมากมายที่ เกิดจากความแตกต่างด้านสภาพเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรมในพื้นที่ทั้ง 25 ลุ่มน้ำ เช่น จาก รายงานของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำปิงตอนบน (2545) ระบุว่า การจัดการน้ำในลักษณะลุ่มน้ำมี ความต้องการงานวิจัยเชิงปฏิบัติการและการพัฒนามาก ที่จะใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน ขององค์กรลุ่มน้ำและคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ โดยเฉพาะในประเด็นวิสัยทัศน์ลุ่มน้ำ กลไกการ กระจายอำนาจ ความคาดหวังของประชาชนในการพัฒนาลุ่มน้ำ และงานวิจัยที่บ่งชี้ถึงเครื่องมือ สนับสนุนในกระบวนการตัดสินใจ

องค์กรลุ่มน้ำที่ถูกจัดตั้งขึ้นใหม่ในปี 2546 องค์กรลุ่มน้ำเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนมากกว่า องค์กรลุ่มน้ำในอดีตที่ผ่านมา โดยเฉพาะองค์กรลุ่มน้ำและคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากการวิเคราะห์ขั้นต้นพบว่าองค์กรลุ่มน้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือต้องการการพัฒนาศักยภาพเป็นอย่างยิ่ง ทั้งด้านเทคนิควิชาการ การบริหารลุ่มน้ำ การบูรณาการแผน การจัดการระบบข้อมูลข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ ตัวอย่างสำคัญได้แก่ คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบน ซึ่งได้จัดให้มีการประชุมสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำ เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2547 เพื่อต้องการเสนอรายละเอียดของแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้ที่ประชุมพิจารณาอย่างเร่งด่วน และนำเสนอฯ ดังกล่าวนำเสนอให้กรมทรัพยากรน้ำพิจารณาอนุมัติเงินงบประมาณ ปี 2548 ต่อไป ซึ่งแผนฯ ส่วนใหญ่ ของลุ่มน้ำชีตอนบนพบว่าเป็นโครงการก่อสร้างต่างๆ ทั่วพื้นที่ลุ่มน้ำ เช่น การก่อสร้างเขื่อน และฝายมากกว่า กิจกรรมด้านอื่นๆ เช่น การจัดการระบบข้อมูล การพัฒนาระบบการสนับสนุนและการตัดสินใจ กิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการฝึกอบรม เป็นต้น ที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากมีข้อจำกัดด้านเวลาในการพิจารณาตัดสินใจ คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบนมีความรู้สึกที่ไม่คุ้นเคยกับวิธีการใหม่ในการจัดทำแผนงาน และมีความรู้ความเข้าใจน้อยมากเกี่ยวกับแนวคิดการบริหารจัดการน้ำแบบผสมผสาน (IWRM) สิ่งที่ดีที่สุดสำหรับการจัดทำแผนฯให้ทันเวลาโดยใช้วิธีการรวบรวมโครงการทั้งหมดที่เสนอจากส่วนราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ มาจัดรวมเป็นแผนลุ่มน้ำ เพื่อนำเสนอให้ราชการส่วนกลางพิจารณาต่อไป

จากเหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้ศึกษามีความต้องการที่จะทำการศึกษาเบื้องต้นในองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน โดยมีวัตถุประสงค์การศึกษาเพื่อศึกษาความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ขององค์กรลุ่มน้ำ ความต้องการการพัฒนาศักยภาพ การปฏิบัติตามทฤษฎีการบริหารจัดการน้ำแบบผสมผสาน (IWRM) แนวทางการดำเนินงานที่เหมาะสมขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน ปัญหาและความคาดหวังนโยบายและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบนว่าเป็นอย่างไร ซึ่งคาดว่าผลการศึกษาจะได้ประโยชน์ต่อการพัฒนานโยบายสาธารณะที่ดีการจัดการทรัพยากรน้ำต่อไป

วัตถุประสงค์ทั่วไป

เพื่อศึกษาการพัฒนานโยบายสาธารณะการจัดการทรัพยากรน้ำขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน

วัตถุประสงค์เฉพาะ

1. เพื่อศึกษาการพัฒนานโยบาย ยุทธศาสตร์ เป้าหมาย กลไกการดำเนินงาน โครงสร้าง บทบาทหน้าที่ ขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนและองค์กรลุ่มน้ำปราจีนบุรี-บางปะกง และโตนเลสาป
2. เพื่อศึกษาปัญหาและความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน ด้านการพัฒนานโยบายและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำขององค์กรลุ่มน้ำ
3. เพื่อประเมินการรับรู้ของคณะกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบนต่อแนวทางการจัดการทรัพยากรน้ำแบบผสมผสาน (IWRM)
4. เพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนาศักยภาพขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน
5. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการน้ำขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนกับ องค์กรลุ่มน้ำปราจีนบุรี-บางปะกง และโตนเลสาป

ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน คณะกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบนครอบคลุมพื้นที่ 5 จังหวัด คือ จังหวัดขอนแก่น ชัยภูมิ อุตรดิตถ์ มหาสารคาม และหนองบัวลำภู และองค์กรลุ่มน้ำปราจีนบุรี-บางปะกง และโตนเลสาป

วิธีดำเนินการศึกษา

1. ศึกษาบททวนเอกสารประวัติความเป็นมาของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบผสมผสาน (IWRM)
2. ศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์กลุ่มผู้บริหารและสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำ ประเด็น กระบวนการพัฒนานโยบาย การกำหนดยุทธศาสตร์ กลไกการดำเนินงาน โครงสร้าง บทบาทหน้าที่ขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน และองค์กรลุ่มน้ำปราจีนบุรี-บางปะกง และโตนเลสาป โดยใช้กรอบคิดของ Strategic Environmental Assessment
3. ศึกษาการรับรู้และความเข้าใจของผู้บริหารองค์กรลุ่มน้ำและคณะกรรมการลุ่มน้ำในประเด็น การบริหารจัดการน้ำแบบผสมผสาน (IWRM)
4. ศึกษาปัญหาและความคาดหวังนโยบายและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ใช้น้ำทั้งที่เป็นคณะกรรมการลุ่มน้ำและที่ไม่ได้เป็นคณะกรรมการลุ่มน้ำ

5. จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการพัฒนาและจัดทำนโยบายสาธารณะในการจัดการทรัพยากรน้ำระดับลุ่มน้ำ

ระยะเวลาดำเนินการศึกษา

1 สิงหาคม 2547 ถึง 30 เมษายน 2548 ระยะเวลา รวม 9 เดือน

โครงสร้างเอกสาร

บทที่ 1 บทนำ

บทที่ 2 ความเป็นมาและหลักการการบริหารจัดการน้ำแบบผสมผสาน (IWRM)

บทที่ 3 การพัฒนานโยบาย การกำหนดยุทธศาสตร์ กรอบโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนเปรียบเทียบกับองค์กรลุ่มน้ำปราจีนบุรี-บางปะกง

บทที่ 4 การรับรู้ ความเข้าใจ และความต้องการ การพัฒนาศักยภาพ การบริหารจัดการน้ำแบบผสมผสาน(IWRM) ของผู้บริหารและสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำ และกลุ่มผู้ใช้น้ำในลุ่มน้ำชีตอนบน

บทที่ 5 ปัญหาอุปสรรค และความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบนต่อการพัฒนานโยบายสาธารณะด้านการบริหารจัดการน้ำขององค์กรลุ่มน้ำ

บทที่ 6 บทสรุปและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เป้าหมายการศึกษา

1. ผลิตเอกสารต้นฉบับ เรื่อง การพัฒนานโยบายสาธารณะการจัดการทรัพยากรน้ำ : ศึกษากรณีลุ่มน้ำชีตอนบน จำนวน 1 ฉบับ

2. ผลิตบทความ เรื่อง นโยบายสาธารณะการจัดการน้ำ...วันนี้และวันพรุ่งนี้...สำหรับองค์กรลุ่มน้ำไทย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบสถานการณ์การพัฒนานโยบาย ยุทธศาสตร์ กลไก และโครงสร้าง การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำขององค์กรลุ่มน้ำ

2. ได้ข้อมูลสำคัญที่ชี้ประเด็นการพัฒนานโยบายสาธารณะในระยะยาวขององค์กรลุ่มน้ำ

เอกสารอ้างอิง

กรมทรัพยากรน้ำ, 2546, บันทึกก้าวแรก พ.ศ.2546 กรมทรัพยากรน้ำ, กรมทรัพยากรน้ำ,
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กรุงเทพฯ.

คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ, 2546, เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ
การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน วันที่ 23 กรกฎาคม 2546 ณ อาคาร
วิเทศโมสร กระทรวงการต่างประเทศ, กรุงเทพฯ.

คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำปิงตอนบน, 2545, คู่มือการบริหารจัดการลุ่มน้ำปิงตอนบน, เชียงใหม่.

สำนักงานคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบน, 2547, รายงานการประชุม คณะทำงานลุ่มน้ำชี
ตอนบน ครั้งที่ 1/2547 วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2547, ขอนแก่น.

สำนักงานทรัพยากรน้ำ ภาค 4, 2546, เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา กำหนดกรอบ-
โครงสร้างของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำชี วันที่ 25 กันยายน 2546 ณ โรงแรมเจริญ-
ธานีปริ้นเซส, สำนักงานทรัพยากรน้ำ ภาค 4, ขอนแก่น.

The World Bank, 1998, *Strategy for Integrated Water Resources Management*, A
SDS/ENV Document Prepared for the World Bank, Washington D.C.

บทที่ 2 ความเป็นมาและหลักการของ IWRM

ความหมายของ IWRM

ในการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้ศึกษาได้ศึกษาทบทวนเอกสารต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ พบว่า ในประเทศไทยนักวิชาการส่วนใหญ่เมื่อกล่าวถึง " IWRM : Integrated Water Resources Management " มักใช้คำแทนว่า "การจัดการทรัพยากรน้ำแบบผสมผสาน" หรือ "การจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ" ซึ่งมีผู้ให้คำจำกัดความของคำดังกล่าว ไว้หลากหลาย อาทิ

Bouwer (2000, p. 217-228) IWRM หมายถึง แนวคิดในการเพิ่มปริมาณและคุณภาพของแหล่งน้ำในโลกที่กำลังลดลง ตลอดจนถึงวิธีการในการจัดการน้ำที่ไม่เหมาะสม รวมถึงความต้องการน้ำที่เพิ่มขึ้น จากการเพิ่มขึ้นของประชากรและความต้องการใช้น้ำในกิจกรรมต่างๆ

GWP (2000, p. 18-23) หมายถึง กระบวนการส่งเสริม การประสาน การพัฒนา และการจัดการน้ำ ดิน และทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของสังคมโดยเสมอภาคกัน และไม่ส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของระบบนิเวศที่สำคัญด้วย

Jonker (2002, p. 719-720) กล่าวว่า มีข้อขัดแย้งของการให้คำนิยาม IWRM ที่ GWP ให้คำนิยามของ IWRMไว้ คือ การจัดการสิ่งต่างๆ ซึ่งไม่สามารถจัดการได้ โดยให้เหตุผลว่า เราไม่สามารถจัดการฝนตก ลม และปรากฏการณ์ธรรมชาติอื่นๆ แต่เราสามารถจัดการกิจกรรมของคนได้ ซึ่ง Jonker ได้เสนอคำนิยาม IWRM ใหม่ คือ การจัดการกิจกรรมของคนในการส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน และทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น โดยไม่ทำให้วัฏจักรของน้ำเปลี่ยนแปลงไป

Dungumaro and Madulu (2003, p. 1009-1014) สรุปประเด็นที่แตกต่างกันของคำนิยาม IWRM ไว้ 2 ประการ คือ การเปลี่ยนแปลงจากลักษณะของโครงการที่มีวัตถุประสงค์เดียว เปลี่ยนเป็นโครงการที่มีวัตถุประสงค์หลายประการ และการกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการเชิงพื้นที่และทรัพยากรน้ำที่ต่างกัน

ดร.อภิชาติ อนุกุลอำไพ ประธาน SEATAC-GWP ประเทศไทย ได้กล่าวไว้ในการประชุม First General Meeting of the Network of Asian River Basin Organizations ระหว่างวันที่ 23 – 27 กุมภาพันธ์ 2547 ณ Royal Orchid Garden Hotel, Batu-Malang, East Java ประเทศอินโดนีเซีย ให้คำนิยามของ IWRM คือ กระบวนการสำหรับการจัดการทรัพยากรน้ำให้ดีขึ้น รวมถึงการบริหารจัดการระบบเศรษฐกิจ สังคม และกฎหมายของประเทศ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการพัฒนาทรัพยากรอย่างสมดุลและยั่งยืน

Cap-Net, GWP and UNDP (2005, p. 6) ได้ให้คำจำกัดความของ IWRM คือ กระบวนการที่เป็นระบบเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การจัดหา และการตรวจสอบการใช้ทรัพยากรน้ำ เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ในบริบทของสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

USAID Environment (n.d.) หมายถึง การวางแผนแบบมีส่วนร่วมและกระบวนการปรับปรุง แก้ไขเพื่อให้ดีขึ้นบนพื้นฐานเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ อันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในการวางแผนที่เหมาะสมกับความต้องการของสังคมในระยะยาว เพื่อการบำรุงรักษาทรัพยากรน้ำจืดและชายฝั่งทะเล ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อระบบนิเวศและเศรษฐกิจ

กรมทรัพยากรน้ำ (n.d.) ได้นำคำนิยามของ GWP (2000, p. 18-23) ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น มาใช้เป็นแนวทางในการจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศไทยในปัจจุบัน

จากการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้ศึกษาได้สังเคราะห์ข้อมูลจากการทบทวนเอกสารต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ และข้อมูลที่รวบรวมจากการศึกษาภาคสนามในพื้นที่ศึกษาครั้งนี้ สรุปได้ว่า IWRM เป็นเพียงเครื่องมือของการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างหนึ่ง ซึ่งคณะผู้ศึกษาใช้คำว่า “การจัดการทรัพยากรน้ำแบบรวมมิตร” (เปรียบเสมือน “ขนมรวมมิตร”) หมายถึง การจัดการทรัพยากรน้ำที่นำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับความต้องการในการจัดการทรัพยากรน้ำของแต่ละพื้นที่ลุ่มน้ำ เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยยึดหลักการจัดการและการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Management and Development Principle) กระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Participation Process) หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficient Economy Concept) ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และไม่ทำลายระบบนิเวศ (Ecosystem Protection)

ฯพณฯ ท่านพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ ได้นำเสนอแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมอบให้คนไทยเป็นหลักคิดที่สำคัญ 4 ประการ ในวาระเป็นผู้นำกล่าวเปิดการอภิปรายของผู้ทรงคุณวุฒิเรื่อง “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนามนุษย์” เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2549 ณ กระทรวงการต่างประเทศ ดังนี้ (มติชน, หน้า 1,2)

ประการที่หนึ่ง คือ ความสำคัญต่อการรู้จักประมาณตนในการครองชีพโดยยึดหลักทางสายกลาง เน้นสมดุลภาพ เพื่อสร้างรากฐานที่แข็งแกร่งในการเผชิญกับความท้าทายของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ ช่วยลดความเสียหายในความร่ำรวย ความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย และเสริมสร้างศีลธรรมให้ประเทศ ด้วยการสนับสนุนความซื่อสัตย์และคุณธรรม

ประการที่สอง คือ ประชาชนต้องมีความอดทนในการเผชิญความทุกข์ยากลำบาก และต้องรู้จักพึ่งพาตนเองเป็นอันดับแรก

ประการที่สาม คือ การรักษาความเป็นปัจเจก มีอิสระภาพในการเลือก และมีความสามารถในการเลือกอย่างฉลาด พร้อมกับรู้จักเสียสละเพื่อชุมชนและประเทศชาติ

ประการที่สี่ คือ ประชาชนควรต้องยึดมั่นและภาคภูมิใจในความเป็นคนไทย

นอกจากหลักการดังกล่าวข้างต้น จากการศึกษาพบว่า ลักษณะความแตกต่างของพื้นที่ลุ่มน้ำ ความหลากหลายของกลุ่มคนที่เข้ามาดำเนินการจัดการทรัพยากรน้ำ ซึ่งเป็นบุคคลที่มาจาก “ภาคส่วนต่างๆ” รวมถึง ความหลากหลายของ “ศาสตร์” ที่นำมาใช้ในการจัดการทรัพยากรน้ำ และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่เข้ามาดำเนินการจัดการทรัพยากรน้ำ และผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ ต้องมีความเป็น “มิตร” กัน ซึ่งประเด็นดังกล่าวเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนไหวง่าย ควรนำมาพิจารณาประกอบการจัดการทรัพยากรน้ำ และเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยผลักดันให้เกิดผลสำเร็จในการจัดการทรัพยากรน้ำอีกด้วย

ประเทศต่างๆ ทั่วโลกที่นำ IWRM ไปพัฒนาหรือประยุกต์ใช้ และในบางประเทศอยู่ระหว่างดำเนินการศึกษาวิจัย เช่น ในประเทศจีน เมื่อนำ IWRM มาประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรน้ำของลุ่มน้ำเหลือง พบว่า เกิดความขัดแย้งในเชิงจริยธรรม เนื่องจาก แนวคิด IWRM เป็นแนวคิดแบบตะวันตก ที่มีรากฐานความคิดของ Judeo-Christian ที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง (Anthropocentric) แต่ในประเทศจีนซึ่งเป็นประเทศในซีกโลกตะวันออก มีแนวคิดแบบเต๋า (Taoism) และเชิงพุทธ ซึ่งเน้นคนอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมแบบสมานฉันท์และเกื้อกูลกัน ดังนั้น การพัฒนาและประยุกต์ใช้ IWRM ในเชิงปรัชญาและแนวคิดนี้ จึงเหมาะสมกับประเทศในซีกโลกตะวันออก (Li, R, Eelco van beek & Gijsbers, P, cited in John & Ubertini 2004, p. 150-159)

ในประเทศอิหร่าน ที่เมืองซาฮีดาน ประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำประปาใช้ในชุมชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น ผู้บริหารเมืองนี้มีนโยบายแก้ไขปัญหานี้ในเบื้องต้น โดยจัดทำแผนการก่อสร้างระบบประปาให้เพิ่มมากขึ้น จากการศึกษาของคณะนักวิจัยที่ทดลองใช้ พหุเกณฑ์สำหรับการตัดสินใจในการจัดการน้ำแบบผสมผสานในเขตเมือง (Multi-criteria Decision Making for Integrated Urban Water Management) เน้นการจัดการทรัพยากรน้ำแบบอุปสงค์ (Demand-side Management) คือ การตรวจสอบการรั่วไหลของน้ำ การซ่อมบำรุงระบบเส้นท่อจ่ายน้ำ การพัฒนาระบบมาตรวัดน้ำและแรงดันน้ำ การใช้น้ำใต้ดินร่วมกับน้ำผิวดิน และมีเป้าหมายที่ยึดหลักเกณฑ์การบริหารน้ำที่เน้นด้านการสาธารณสุข การประหยัดงบประมาณ และการจัดการระบบประปาที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน เมื่อนำหลักการ IWRM ไปใช้ที่เมืองซาฮีดาน ผลจากการศึกษาพบว่า เมืองนี้เกิดมีปริมาณน้ำใช้เพียงพอกับความต้องการของชุมชนและที่สำคัญ คือ สามารถประหยัดงบประมาณ และไม่จำเป็นต้องลงทุนก่อสร้างระบบประปาอีก 20 ปี ข้างหน้า ผลสำเร็จของการแก้ไขปัญหา มาจากการใช้รูปแบบการบริหารทรัพยากรน้ำแบบเน้นอุปสงค์ และพหุเกณฑ์เป็นกรอบแนวคิดในการจัดการทรัพยากรน้ำ (Zarghaami, Abrishamchi & Ardakanian 2005, p. 73-82)

Zaag (2005, p. 867-871) และนักบริหารน้ำ ได้ศึกษาในประเทศแอฟริกาใต้ พบว่า แนวทาง IWRM มีประโยชน์แต่ยังขาดความชัดเจน และเป็นเพียงแนวคิดที่ทำให้นักเทคโนโลยีด้านน้ำเปลี่ยนมิติดั้งเดิมที่เน้นการบริหารน้ำแต่เพียงอย่างเดียว มาเป็นการบริหารน้ำที่คำนึงถึงปัจจัยอื่นมากยิ่งขึ้น

Swatuk (2005, p. 72-880) ได้ศึกษาในประเทศแอฟริกาใต้เช่นกัน และพบว่า เมื่อจะปฏิรูปการบริหารจัดการน้ำใหม่โดยใช้ IWRM รัฐบาลไม่กล้าตัดสินใจโดยเฉพาะประเด็นการมอบอำนาจการจัดการน้ำให้องค์กรท้องถิ่น

กลุ่มประเทศสหภาพยุโรป ได้จัดตั้งศูนย์วิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับ IWRM เรียกว่า IWRM.Net ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำที่มีอยู่หลากหลาย รวมทั้งการวิเคราะห์ประเด็นในการทำวิจัยและการพัฒนา เกี่ยวกับ IWRM ซึ่งถือได้ว่า เพิ่งเป็นการเริ่มต้นเท่านั้นเอง (Faby, Neveu & Jacquin 2005, p. 307-319)

ซึ่งในภาพรวมประเทศแอฟริกาใต้คล้ายกลุ่มประเทศในยุโรป คือ IWRM ยังอยู่ในขั้นการวิจัยและพัฒนา กล่าวโดยสรุป คือ การประยุกต์ใช้ IWRM ในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว เน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยการสร้างความสมดุลระหว่างปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม และยึดหลักความเป็นธรรม ส่วนในประเทศกำลังพัฒนานอกจากใช้หลักการดังกล่าวแล้วยังมีประเด็นที่ต้องการความช่วยเหลือด้านเทคนิคและการเงิน ในการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานด้านน้ำ และการจัดการทรัพยากรน้ำให้เพียงพอแก่ความต้องการของประชาชนด้วย

ความเป็นมาของ IWRM

ปัจจุบันทั่วโลกเผชิญกับสภาวะการขาดแคลนน้ำ จนบางประเทศใกล้ถึงขั้นวิกฤติ ทำให้ทุกประเทศทั่วโลกมีความตื่นตัวที่จะแสวงหาวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าว จากการจัดประชุมประเทศต่างๆ ทั่วโลกในวาระต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยสรุปมีความเห็นว่า IWRM น่าจะเป็นแนวทางที่สามารถแก้ไขปัญหา “น้ำ” ให้ผ่านวิกฤติไปได้ ถึงแม้จะไม่มีความเห็นที่ตรงกันของการนำ IWRM ไปประยุกต์ใช้ทั่วโลก แต่มีข้อตกลงซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่า มีแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบใหม่ซึ่งเรียกว่า IWRM

Cap-Net, GWP and UNDP (2005, p. 7) ได้สรุปสาเหตุของการนำแนวคิด IWRM มาใช้ไว้ 6 ประการ ดังนี้

- ประการที่ 1 ทรัพยากรน้ำมีปริมาณลดลง เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการแข่งขันเพื่อแย่งชิงน้ำทวีความรุนแรงมากขึ้น
- ประการที่ 2 ปริมาณน้ำลดลงมากกว่า 2 เท่าจากปริมาณน้ำเดิมที่มีอยู่ ในขณะที่จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และปัจจุบัน 1 ใน 3 ของจำนวนประชากรโลก ที่อาศัยอยู่ในประเทศที่ประสบภาวะความตึงเครียดของการขาดแคลนน้ำใช้ในพื้นที่ปานกลางถึงขั้นวิกฤติ

ประการที่ 3 การลดลงของปริมาณน้ำจากสภาวะการขาดแคลนน้ำสะอาดใช้ เนื่องจากการก่อกมลพิษทางน้ำเพิ่มมากขึ้น

ประการที่ 4 เกิดจากข้อบกพร่องของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่ผ่านมา ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรน้ำเพียงด้านเดียว โดยไม่คำนึงถึงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในลุ่มน้ำร่วมด้วย นอกจากนี้การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบแยกส่วน ตั้งแต่ระดับบนจนถึงระดับรากหญ้า ส่งผลให้การพัฒนาและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำขาดการประสานงานที่ดีร่วมกัน

ประการที่ 5 เมื่อมีการพัฒนามากขึ้นเท่าใด นั้นหมายถึงว่า ยิ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้นด้วยเช่นกัน

ประการที่ 6 สิ่งที่น่าวิตกกังวลในปัจจุบัน คือ การผันแปรของสภาพภูมิอากาศ ฤดูกาลและภูมิประเทศที่เปลี่ยนไป ทำให้แนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำต้องมีการปรับปรุง และแก้ไข เพื่อเตรียมพร้อมที่จะรับมือกับสภาวะน้ำท่วมและภัยแล้งที่จะเกิดขึ้น จากสาเหตุการผันแปรของสภาพกาลดังกล่าว

จากเหตุผล 6 ประการข้างต้น นอกจากนั้นยังพบว่า แนวคิดของการจัดการทรัพยากรน้ำจากอดีตที่ผ่านมา มีการกล่าวถึงการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อบริหารสิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศน้อยมาก ทั้งนี้จะเห็นได้จากปัญหามลพิษทางน้ำ ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงกับระบบนิเวศสัตว์และพืชน้ำเริ่มลดจำนวนลง บางชนิดถึงขั้นสูญพันธุ์ไปจากโลกอีกด้วย

จากเอกสารเรื่อง IWRM : A Reassessment A Water Forum Contribution โดย Biswas (2004, p. 248-256) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของ IWRM ไว้ว่า แนวคิด IWRM ไม่ใช่เป็นแนวคิดใหม่ แต่เป็นแนวคิดเก่าที่ถูกค้นพบมากกว่า 60 ปีแล้ว โดยริเริ่มขึ้นในปี 1980 ซึ่งในปีนั้นมีผู้ประกอบวิชาชีพเกี่ยวกับน้ำได้มารวมตัวกันเป็นกลุ่มเล็กๆ มีจำนวนสมาชิกไม่มากนัก และได้สนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะในมุมมองเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ ซึ่งในเวลานั้นหากพิจารณาอย่างผิวเผินแล้วไม่พบว่าสถานการณ์น้ำผิดปกติแต่อย่างใด แต่ในความเป็นจริงแล้วในกลุ่มวิชาชีพเกี่ยวกับน้ำที่สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันกลับพบว่า สถานการณ์เกี่ยวกับทรัพยากรน้ำในเวลานั้นเริ่มมีปัญหาไม่สู้ดีนัก

หลังการประชุมครั้งนั้นสิ้นสุดลง ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำที่ค้นพบในครั้งนั้น ทำให้สมาชิกกลุ่มดังกล่าวมีความรู้สึกอย่างแรงกล้าที่จะพยายามรวมกลุ่มให้มากยิ่งขึ้น จนกระทั่งในปี 1990 ผู้ประกอบวิชาชีพเกี่ยวกับน้ำได้มารวมตัวกันมากยิ่งขึ้นเนื่องจากมีตระหนักถึงคุณค่าของการจัดการทรัพยากรน้ำ และในขณะนั้นเริ่มมองเห็นปัญหาที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำในประเด็นที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนจากในอดีตที่ผ่านมา ทำให้เป็นประเด็นสำคัญในวาระการประชุมครั้งนั้น ซึ่งพบปัญหาของการจัดการน้ำหลายประการ เช่น ความหลากหลายของสาขาวิชาชีพในการจัดการน้ำ เมืองค์กร หน่วยงานหรือสถาบันต่างๆ มากมายที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการทรัพยากรน้ำซ้ำซ้อนกัน การใช้น้ำในวาระต่างๆ ที่แตกต่างกันทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง ปัญหาการประสานงานระหว่างองค์กร และ

หน่วยงานหลายระดับที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการน้ำ และความหลากหลายของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการทรัพยากรน้ำที่แตกต่างกันไป ถึงแม้ว่าในการประชุมนี้จะได้อธิบายที่ยังไม่ตรงกับความต้องการในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำมากนัก อย่างไรก็ตามในการประชุมครั้งนี้ก็ประสบความสำเร็จ ของการรวมกลุ่มสมาชิกผู้ประกอบวิชาชีพเกี่ยวกับน้ำมากขึ้น และยังทำให้เกิดประโยชน์อย่างมากในการค้นพบปัญหา และติดตามสถานการณ์เรื่องน้ำในช่วงเวลาที่เหมาะสม และสอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบันที่ประเทศทั่วโลกเริ่มประสบปัญหาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำพอดี

ต่อจากนั้น มีการรวมกลุ่มวิชาชีพเกี่ยวกับน้ำมาพบปะแลกเปลี่ยนทัศนะในประเด็นเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำหลายครั้งมากขึ้นอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน เนื่องมาจากเหตุผลหลายประการ เริ่มต้นจากผู้ประกอบวิชาชีพเกี่ยวกับน้ำ เริ่มมองหาแบบแผน และแนวทางใหม่ในการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยลบล้างแนวคิดเดิมที่มีอยู่และเริ่มมองเห็นปัญหาเรื่องน้ำที่จะเกิดขึ้นทั่วโลกในอนาคตข้างหน้า และเริ่มหาวิธีการ ทางเลือกใหม่ในการแก้ไขปัญหา ซึ่งวิธีการต่างๆ นั้นไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่เป็นสิ่งที่ถูกค้นพบมามากกว่า 60 ปีแล้ว ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่า เป็นแนวคิดเดิมๆ แต่ถูกนำมาใช้ใหม่ เพียงแต่ไม่ประสบความสำเร็จในการนำมาใช้ภายในเวลาที่รวดเร็ว ก่อน IWRM ซึ่งหลายๆ คนคิดว่าเป็นแนวคิดใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน แต่ข้อเท็จจริงแล้วไม่ใช่แนวคิดใหม่ แต่เป็นแนวคิดเก่าที่เริ่มวกกลับมาใหม่หลายครั้งในรอบทศวรรษ ซึ่งนักวิชาการต่างๆ กล่าวขานกันมากถึงข้อสงสัยในประเด็นต่างๆ ของการบันทึกแนวคิดการจัดการน้ำในอดีตนี้ เช่น ขาดข้อสรุป วิธีการวิเคราะห์ และการประเมินผลแนวทางการจัดการน้ำ การกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน จึงทำให้บันทึกนี้ขาดความเชื่อถือ เนื่องจากความไม่สมบูรณ์ของการบันทึกและขาดข้อมูลที่สำคัญๆ ในอดีตไป

ต่อมา ในปี 1992 ระหว่างวันที่ 26-31 มกราคม ณ กรุงดับลิน ประเทศไอร์แลนด์ มีการประชุมนานาชาติในเรื่องน้ำและสิ่งแวดล้อม (International Conference on Water and the Environment : ICWE) ซึ่งมีวาระว่าด้วยน้ำและการพัฒนาที่ยั่งยืน (Water and Sustainable Development) ผลการประชุมเป็นประกาศดับลินว่าด้วยน้ำกับการพัฒนาที่ยั่งยืน (The Dublin Statement on Water and Sustainable Development) มีหลักการ 4 ข้อ คือ (Cap-Net, GWP & UNDP 2005, p. 9-11)

1. น้ำจัดเป็นทรัพยากรที่มีปริมาณจำกัด และเปราะบางไม่มั่นคง เป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิต การพัฒนา และสิ่งแวดล้อม
2. การพัฒนาและการจัดการน้ำต้องอยู่บนพื้นฐานการมีส่วนร่วม ของผู้ใช้น้ำ ผู้วางแผนและผู้กำหนดนโยบายในทุกระดับ
- 3.สตรีมีบทบาทสำคัญเป็นศูนย์กลางในการจัดหา จัดการ และอนุรักษ์น้ำ
4. น้ำมีคุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ โดยเหตุจากการแย่งชิงกันใช้น้ำ และควรมีความสำนึกกว่าน้ำเป็นสินค้าในเชิงเศรษฐศาสตร์เทียบเท่ากับสินค้าในเชิงสังคมเช่นกัน

หลังจากการประชุมนี้สิ้นสุดลง ต่อมาในปีเดียวกันระหว่างวันที่ 3-14 มิถุนายน ได้มีการผลักดันหลักการดับลินเข้าสู่การประชุมของสหประชาชาติ ในเรื่อง สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (United Nation Conference on Environment and Development) หรือที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า Earth Summit ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ซึ่งได้มีการจัดทำข้อเสนอให้แต่ละประเทศทั่วโลกดำเนินการปรับเปลี่ยนแนวทางการจัดการน้ำใหม่ เน้นการจัดการน้ำเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การจัดการทรัพยากรน้ำควรคำนึงถึงบริบทของสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน

ในปี 1993 ธนาคารโลก (World Bank) ได้ปรับเปลี่ยนแนวนโยบาย โดยคณะกรรมการอำนวยการธนาคารโลก ได้ลงนามรับรองเอกสารนโยบายน้ำของธนาคารโลก ฉบับใหม่ ซึ่งได้ระบุข้อเสนอยุทธศาสตร์ใหม่ในการจัดการทรัพยากรน้ำที่ประกอบด้วย 1) การปฏิรูปกรอบโครงสร้างเชิงสถาบัน ซึ่งเกี่ยวข้องกับประเด็นด้านกฎหมาย กฎระเบียบ และบทบาทขององค์กรที่มีหน้าที่จัดการน้ำ 2) เครื่องมือต่างๆ ในการจัดการน้ำ ประกอบด้วย การปฏิรูปกฎระเบียบ การบริหารและการบำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐานน้ำ และ 3) การบริหารจัดการด้านการเงิน โดยเน้นประเด็นการปรับโครงสร้างการจัดเก็บค่าน้ำและการจ่ายน้ำ การจัดการน้ำเสีย และการอนุรักษ์ลุ่มน้ำ โดยมีหลักการบนพื้นฐาน 3 ประการ คือ

1. พิจารณาในมิติของระบบนิเวศ โดยการจัดการน้ำแบบใหม่ควรมีหน่วยการจัดการน้ำเป็นลุ่มน้ำ (Unit of Analysis) ดินและน้ำควรได้รับการจัดการไปพร้อมกัน โดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมในภาพรวมด้วย
2. พิจารณาในมิติบทบาทการจัดการน้ำเชิงองค์กรหรือสถาบัน โดยให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ซึ่งประกอบด้วยภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำโดยไม่แบ่งแยกระดับ และในองค์กรหรือสถาบันการจัดการน้ำให้มีผู้หญิงรวมอยู่ด้วย
3. น้ำเป็นทรัพยากรที่หายาก ดังนั้นควรจัดการน้ำโดยใช้หลักการและกลไกทางเศรษฐศาสตร์เพื่อปรับปรุงการจัดสรรน้ำให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

จากนั้น องค์กรนานาชาติที่เกี่ยวข้องกับน้ำระหว่างประเทศ ได้ริเริ่มจัดการประชุมน้ำโลก (The World Water Forum) เป็นครั้งแรกในปี 1997 ณ เมืองมาราเกช ประเทศโมร็อกโก โดยเนื้อหาเน้นการจัดหาทุนเพื่อก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานเกี่ยวกับน้ำ ซึ่งต่อมาได้มีการกำหนดทิศทางและนโยบายของธนาคารโลกที่สนับสนุนให้แต่ละประเทศสามารถกู้เงินมาสร้างโครงสร้างพื้นฐานได้

ในปี 2000 มีการประชุมน้ำโลก ครั้งที่ 2 ณ กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ เป็นการผลักดันให้น้ำเป็นวาระของโลกโดยเน้นความมั่นคงของน้ำในศตวรรษที่ 21 (Water Security in the 21 Century) ซึ่งมีผู้บริหารประเทศระดับรัฐมนตรีร่วมกับบริษัทจัดการน้ำระหว่างประเทศต่างๆ ร่วมออกแถลงการณ์เน้นการจัดหาและการจ่ายน้ำ (Water Supply and Allocation) ใน

การประชุมครั้งนี้องค์การพัฒนาเอกชนได้เริ่มมีบทบาทเข้าร่วมประชุมด้วย โดยแสดงความเป็นห่วงเรื่องความเป็นธรรมและผลกระทบของการจัดการน้ำแก่กลุ่มคนด้อยโอกาส

ปี 2002 ณ กรุงโยฮันเนสเบิร์ก ประเทศแอฟริกาใต้ มีการประชุมสุดยอดโลกว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน (World Summit on Sustainable Development) มีวาระสำคัญ คือ การจัดการทรัพยากรน้ำ โดยมีเป้าหมายให้ประชากรอย่างน้อยครึ่งหนึ่งในโลกมีน้ำกินน้ำใช้ที่สะอาดภายในปี 2015 ในการประชุมครั้งนี้ประเทศต่างๆ เรียกร้องให้มีการพัฒนาการจัดการทรัพยากรน้ำตามแนวทาง IWRM และการวางแผนการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ ภายในปี 2005

จากบทสรุปรายงานการประชุม Asian IWRM Conference Report in 2002 รายงานว่า ไม่มีกรณีใดที่ประสบผลสำเร็จในการใช้ IWRM เพียงอย่างเดียวสำหรับการจัดการน้ำในแถบเอเชียใต้ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากข้อมูล 2 ประการ ในประเด็นการพยายามแก้ไขปัญหาน้ำโดยใช้แนวทาง IWRM พบว่า ยังขาดแคลนแผนพัฒนาและนโยบายที่มาจากความต้องการของท้องถิ่น และเป็นการยากที่จะนำหลักการ IWRM มาใช้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์จริงได้ (Third World Water Management 2002, p. 112-127)

การประชุมน้ำโลก ครั้งที่ 3 ในปี 2003 ณ กรุงเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น ได้มีการนำเสนอข้อตกลงร่วมกัน โดยเน้นการสนับสนุนเงินทุนแก่ประเทศด้อยพัฒนาและประเทศกำลังพัฒนาในการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน โดยอ้างอิงหลักการตามมติที่ประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนปี 2002 ณ กรุงโยฮันเนสเบิร์ก ประเทศแอฟริกาใต้

ต่อมาในปี 2004 จากการประชุม First General Meeting of the Network of Asian River Basin Organizations ณ Batu-Malang, East Java ณ ประเทศอินโดนีเซีย แสดงให้เห็นว่าประเทศส่วนใหญ่ในแถบเอเชียและแปซิฟิก กำลังแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมเพื่อติดตามการนำ IWRM ไปใช้ และมีความต้องการพัฒนาด้านการวิจัยและการพัฒนาแนวทาง IWRM ไปสู่การปฏิบัติมากขึ้น

และครั้งล่าสุด การจัดการประชุมน้ำโลกครั้งที่ 4 ณ กรุงแมกซิโก ระหว่างวันที่ 16-22 มีนาคม 2006 เนื้อหาการประชุมครั้งนี้ยังเป็นเรื่องที่ต่อเนื่องจากการประชุม ครั้งที่ 1-3 คือ การบรรลุเป้าหมายสหัสวรรษเกี่ยวกับน้ำสะอาดและการสุขาภิบาลในปี 2015 และการใช้หลักการ IWRM มาจัดการน้ำ แต่สาระที่เน้นเพิ่มเติม คือ บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บทบาทของสตรี และการให้การศึกษาเรื่องการจัดการน้ำแก่กลุ่มเยาวชน ซึ่งในการประชุมน้ำโลกทั้งสี่ครั้งนี้ สภาน้ำโลก(World Water Council) ได้มีบทบาทสำคัญในการอำนวยความสะดวกประชุม โดยมีสถาบันการเงินระหว่างประเทศ คือ ธนาคารโลกและองค์กรการเงินเครือข่ายให้การสนับสนุน (World Water Forum 4th 2006)

จะเห็นได้ว่าในช่วงเวลาที่ผ่านมาแนวคิด IWRM ถูกนำมาใช้เพียงบางส่วน ซึ่งดูเหมือนว่า IWRM เป็นสิ่งที่น่าสนใจที่จะนำไปสู่การศึกษา ค้นคว้า และการวิเคราะห์เชิงลึกเนื่องจากพบปัญหามากมายจากการนำแนวคิดนี้ไปใช้ การส่งเสริมและการสนับสนุน

แนวความคิดและเครื่องมือในการจัดการทรัพยากรน้ำ สองสิ่งนี้เป็นประเด็นสำคัญยิ่งสำหรับการวางแผน และการจัดทำโครงการตั้งแต่ขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งการให้คำนิยามของ IWRM มีต่อเนื่องกันมาเรื่อยๆ ไม่แน่นอน และยังหาข้อสรุปที่จะเป็นแนวทางสำคัญสำหรับการนำไปสู่การปฏิบัติซึ่งยังมีข้อสงสัยว่า การบูรณาการอย่างไร? ใครเป็นผู้ทำ? หรือ การรวบรวมความหมาย หลักการ หรือแนวทางที่สมบูรณ์ที่สามารถเป็นไปได้และนำไปใช้กันอย่างแพร่หลายคืออะไร? แต่เหตุผลที่ปัจจุบันทั่วโลกให้ความนิยมนับกับแนวคิดนี้มาจากการศึกษา การวิเคราะห์ การสนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะ การหาเหตุผล และการพิสูจน์จากสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นในประเทศที่นำแนวคิดนี้ไปใช้ ซึ่ง IWRM มีหลักการมากมายยากแก่การนำไปสู่การปฏิบัติให้สอดคล้องกับสถานการณ์จริงได้ (Biswas 2004, p. 248)

หลักการของ IWRM

จากความเป็นมาของ IWRM ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้สรุปวิวัฒนาการเกี่ยวกับหลักการของ IWRM โดยสังเขป และนำเสนอตามลำดับ ดังต่อไปนี้

ปี 1992 ประกาศดับลินว่าด้วยน้ำกับการพัฒนาที่ยั่งยืน (The Dublin Statement on Water and Sustainable Development) มีหลักการ 4 ข้อ คือ (Cap-Net, GWP & UNDP 2005, p. 9-11)

หลักการที่ 1 น้ำจัดเป็นทรัพยากรที่มีปริมาณจำกัด และเปราะบางไม่มั่นคง เป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิต และการพัฒนา

หลักการนี้เป็นที่มาของการใช้แนวทาง IWRM กล่าวคือ การเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ของวัฏจักรอุทกวิทยากับทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ และระบบนิเวศ นอกจากนั้นยังสะท้อนให้เห็นว่าน้ำเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับกิจกรรมต่างๆ และต้องคำนึงถึงความต้องการในการใช้ และผลกระทบต่อทรัพยากรน้ำ การที่กล่าวว่าน้ำจัดเป็นทรัพยากรที่จำกัดนั้น สืบเนื่องมาจากวัฏจักรอุทกวิทยาของแต่ละพื้นที่จะมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยที่ค่อนข้างคงที่ ค่าเฉลี่ยนี้ไม่สามารถจะเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีนัยสำคัญโดยการกระทำของคน ทรัพยากรน้ำจึงเปรียบเสมือนสมบัติทางธรรมชาติ พึ่งปกป้องรักษาไว้เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

ผลอันเกิดจากกิจกรรมของคน แม้ว่าคนจะไม่สามารถปรับเปลี่ยนปริมาณของน้ำที่เกิดตามธรรมชาติได้ แต่ก็สามารถจะก่อให้เกิดผลต่อปริมาณและคุณภาพน้ำที่สามารถนำมาใช้ได้ เช่น การสูบน้ำใต้ดินที่มากเกินไป การปนเปื้อนของน้ำผิวดินและน้ำใต้ดิน และการเปลี่ยนสภาพการใช้ที่ดินซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทิศทางการไหลของน้ำผิวดิน ผลในแง่บวกจากการกระทำของคนได้แก่ การควบคุมปริมาณการไหลของน้ำเพื่อลดการผันผวนตามฤดูกาล หรือการนำน้ำที่ผ่านการใช้แล้วมาใช้ใหม่ เป็นต้น ความสัมพันธ์ระหว่างต้นน้ำและปลายน้ำ ผู้ใช้น้ำในบริเวณต้นน้ำจำเป็นต้องคำนึงถึงสิทธิในการใช้น้ำของผู้ใช้ท้ายน้ำ เพื่อแบ่งสรรน้ำที่มีอยู่

ให้ใช้ได้อย่างยาวนาน การใช้น้ำมากเกินไป หรือการทำให้เกิดการปนเปื้อนจากผู้ใช้น้ำที่อยู่ต้นน้ำ ย่อมเป็นการลดทอนสิทธิอันชอบธรรมในการใช้น้ำของผู้ใช้ที่อยู่ท้ายน้ำ ดังนั้น การเจรจาหารือหรือกลไกในการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้ง จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขของผู้ที่อยู่ต้นน้ำหรือท้ายน้ำ

IWRM ไม่เพียงแต่เป็นการจัดการเกี่ยวกับตัวระบบตามธรรมชาติ หรือตัวทรัพยากร เท่านั้น แต่ยังรวมถึงความร่วมมือรับผิดชอบขององค์กรในทุกระดับ การประสานกิจกรรมต่างๆ ของคนที่ก่อความต้องการใช้น้ำ กำหนดการใช้ที่ดิน ก่อให้เกิดของเสียที่เกี่ยวกับน้ำ ซึ่งจำเป็นต้องมีการประสานงานกันระหว่างภาคส่วนต่างๆ ในทุกระดับ ทั้งยังต้องมีกลไกให้ผู้ตัดสินใจด้านเศรษฐศาสตร์นำค่าน้ำและความยั่งยืนในการใช้ประกอบการพิจารณาทางเลือกการผลิตและการใช้ การพัฒนาโครงสร้างที่มีขีดความสามารถในการประสานสังคมมนุษย์ เศรษฐกิจและการเมืองให้กลมเกลียวกัน ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากจะทำได้

หลักการที่ 2 การพัฒนาและการจัดการน้ำต้องอยู่บนพื้นฐานการมีส่วนร่วม ของผู้ใช้น้ำ ผู้วางแผนและผู้กำหนดนโยบายในทุกระดับ

น้ำเป็นสิ่งที่ทุกคนเป็นผู้มีส่วนได้เสีย การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงเกิดขึ้นต่อเมื่อผู้มีส่วนได้เสียมีส่วนร่วมในขบวนการตัดสินใจ สิ่งนี้เกิดขึ้นได้เมื่อชุมชนท้องถิ่นรวมตัวกันจัดหาแหล่งน้ำ บริหารจัดการและกำหนดประเภทของการใช้ หรืออีกกรณีที่หน่วยงานที่ผ่านการเลือกตั้งอย่างโปร่งใสทำหน้าที่เป็นตัวแทนของกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย การมีส่วนร่วมในขบวนการตัดสินใจยังเกิดขึ้นได้ภายใต้ระบบการตลาด ซึ่งผู้มีส่วนได้เสียตั้งแต่ระดับท้องถิ่น องค์กรชุมชนและผู้ใช้น้ำจะร่วมกันพิจารณารูปแบบของบริการที่ต้องการตามกลไกของราคา การมีส่วนร่วมมีความหมายมากกว่าการปรึกษา แต่รวมถึงบทบาทของผู้มีส่วนได้เสียทุกระดับของสังคมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ กลไกการขอคำปรึกษาหารือโดยใช้วิธีการสอบถาม หรือการประชุมจะไม่เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง หากกลุ่มเป้าหมายเพียงเป็นเครื่องมือ ในการทำให้เกิดความชอบธรรมสำหรับการตัดสินใจที่ได้กำหนดไว้แล้ว หรือเพียงเพื่อหลีกเลี่ยงประเด็นการต่อต้านทางการเมืองหรือเพื่อชะลอการดำเนินการบางประการซึ่งเป็นผลลบต่อกลุ่มผลประโยชน์

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมเป็นวิธีเดียวที่จะได้มาซึ่งฉันทามติหรือข้อตกลงระยะยาวร่วมกัน ทั้งนี้ผู้มีส่วนได้เสียและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำจะต้องเข้าใจว่าการใช้น้ำอย่างยั่งยืนเป็นเป้าหมายร่วมกัน และทุกฝ่ายจะต้องยอมเสียสละบางอย่างเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม การมีส่วนร่วมต้องรับผิดชอบ ยอมรับถึงผลกระทบซึ่งอาจเกิดผลกระทบต่อภาคการใช้น้ำอื่นและระบบนิเวศทางน้ำ พร้อมยอมรับการเปลี่ยนแปลงเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้น้ำอันจะนำไปสู่การพัฒนาทรัพยากรอย่างยั่งยืน การไกล่เกลี่ยและกลไกการแก้ไขข้อขัดแย้งก็เป็นวิธีการที่จะนำมาใช้ร่วมกันได้

รัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐตั้งแต่ระดับชาติ ระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่นมีหน้าที่ที่จะต้องส่งเสริมให้เกิดขึ้น การสร้างกลไกและขีดความสามารถในการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ซึ่งสามารถทำได้ โดยการสร้างกลไกสำหรับการปรึกษาหารือระหว่างผู้มีส่วนได้เสียในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับชาติ กลุ่มน้ำ พื้นที่ต้นน้ำและชุมชน นอกจากนี้ ต้องเสริมสร้างศักยภาพในการมีส่วนร่วมโดยเฉพาะสำหรับสตรีและกลุ่มด้อยโอกาส ซึ่งสามารถทำได้โดยการสร้างความตระหนักทำให้เกิดความเชื่อมั่น การฝึกอบรมและความช่วยเหลือด้านงบประมาณเพื่อสนับสนุนการมีส่วนร่วมและจัดทำแหล่งข้อมูลที่โปร่งใส การมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือหรือวิธีการ ที่จะทำให้เกิดความสมดุลระหว่างวิธีการรวมศูนย์หรือสั่งจากข้างบน และวิธีการกระจายอำนาจหรือการเสนอจากข้างล่าง ดังนั้นในขบวนการตัดสินใจจึงต้องขยายให้ถึงระดับรากหญ้าหรือระดับหมู่บ้าน ซึ่งบางครั้งอาจจะต้องถึงระดับครัวเรือนในการตัดสินใจบางเรื่อง ในขณะเดียวกันหากเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำนานาชาติจะต้องมีการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างประเทศ พร้อมกับมีกลไกในการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้ง

หลักการที่ 3 สตรีมีบทบาทสำคัญเป็นศูนย์กลางในการจัดหา จัดการ และการอนุรักษ์น้ำ

การเน้นให้สตรีมีส่วนร่วมในการตัดสินใจนั้นสืบเนื่องมาจาก ขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาของแต่ละวัฒนธรรม มักจะไม่เห็นความสำคัญของบทบาทสตรีในการร่วมตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ แม้ว่าประเด็นเกี่ยวกับความเสมอภาคระหว่างเพศจะเป็นส่วนหนึ่งของ IWRM นับตั้งแต่การประชุมที่กรุงดัลลินและกรุงริโอ การแปลงคำพูดเป็นแนวปฏิบัติที่ให้สตรีมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคยังห่างไกลจากความเป็นจริง จึงจำเป็นต้องพยายามให้สตรีมีโอกาสได้ร่วมในองค์กรทุกระดับ เป็นที่ทราบกันดีว่าสตรีในฐานะผู้ใช้บทบาทสำคัญในการจัดหาและดูแลรักษา้ำเพื่ออุปโภคและบางกรณีรวมถึงน้ำเพื่อการเกษตร อย่างไรก็ตาม สตรียังมีบทบาทน้อยกว่าบุรุษในส่วนของจัดการ การวิเคราะห์ปัญหาและการตัดสินใจเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ จากสภาพสังคมที่ต่างกันนี้จึงจำเป็นต้องพยายามเปิดโอกาสให้สตรีมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจและกิจกรรมอื่นๆ ภายใต้หลักการของ IWRM

นอกจากนี้ ต้องสร้างความตระหนักในเรื่องความเสมอภาคระหว่างเพศ การจะให้สตรีมีบทบาทเต็มที่ในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในทุกๆระดับ ขึ้นอยู่กับสภาพของแต่ละสังคมที่กำหนดบทบาททางสังคม เศรษฐกิจและประเพณีสำหรับบุรุษและสตรี ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเสมอภาคในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ จำเป็นต้องมีการสร้างความตระหนักและฝึกอบรมเกี่ยวกับเรื่องนี้แก่เจ้าหน้าที่ พนักงานส่งเสริมระดับท้องถิ่นและรากหญ้า

หลักการที่ 4 น้ำมีคุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ โดยเหตุจากการแย่งชิงกันใช้น้ำ และควรมีความสำนึกว่าน้ำเป็นสินค้าในเชิงเศรษฐศาสตร์เทียบเท่ากับสินค้าในเชิงสังคมเช่นกัน

ความล้มเหลวในการบริหารจัดการน้ำในอดีต เกิดจากความเชื่อหรือแนวคิดที่ว่าน้ำเป็นของฟรีและแนวคิดนี้ก็ยังเป็นที่นิยมอยู่ ในสถานการณ์ขาดแคลนน้ำแนวคิดนี้อาจนำไปสู่

การจัดสรรน้ำเพื่อกิจกรรมที่ให้ผลตอบแทนต่ำ และไม่สนับสนุนความจริงที่ว่า น้ำเป็นทรัพยากรที่มีจำกัด เพื่อให้สามารถใช้น้ำเพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด จำเป็นต้องมีการปรับแนวคิดนี้ให้มีความสำนึกว่าน้ำเป็นสินค้าในเชิงเศรษฐกิจ พร้อมกับคำนึงถึงค่าเสียโอกาสในการจัดสรรน้ำ คุณค่าของน้ำและค่าน้ำมีความหมายต่างกัน เมื่อใช้คำว่า น้ำมีคุณค่าและเป็นสินค้าทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดความห่วงใยในแนวคิดนี้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะคำถามที่ว่าแนวคิดนี้จะเกิดผลกระทบต่อการมีน้ำใช้ของผู้ยากจนอย่างไร หลักการgrundlinenว่า น้ำเป็นเสมือนสินค้าทางเศรษฐกิจ “an economic good” แต่ตามคำจำกัดความของบทที่ 18 วาระที่ 21 ของการประชุมที่กรุงริโอ กล่าวว่าน้ำเป็นสินค้าทางเศรษฐกิจและสังคม “an economic and social good” จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างการให้คุณค่าน้ำและการเก็บค่าน้ำ การให้คุณค่าของน้ำเป็นสิ่งจำเป็นในการพิจารณาทางเลือก หรือการจัดสรรน้ำในกรณีที่น้ำเป็นทรัพยากรที่ขาดแคลน (เหมือนกับแนวคิดค่าเสียโอกาส) ในขณะที่การเก็บค่าน้ำเป็นการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจ เพื่อให้เกิดการประหยัดและเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้น้ำ การเก็บค่าน้ำยังเป็นเครื่องมือในการจัดการทางอุปสงค์ ในการเก็บค่าคินทุนและการเตรียมความพร้อมของผู้ใช้ในการจ่ายเพื่อให้ได้บริการที่ดีขึ้น

ต่อมาในปี 1993 ธนาคารโลก(World Bank) โดยคณะกรรมการอำนวยการธนาคารโลก (The Board of World Bank) ได้ลงนามรับรองเอกสารนโยบายน้ำของธนาคารโลกฉบับใหม่ ในเอกสารฉบับดังกล่าวได้ระบุข้อเสนอทางยุทธศาสตร์ใหม่ต่อการจัดการน้ำ โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ

1. เพื่อปรับเปลี่ยนแนวทางการจัดทำโครงการพื้นฐาน โดยใช้แนวทางการจัดสรรน้ำแบบผสมผสาน และการบริหารจัดการน้ำตามความต้องการของผู้ใช้น้ำ
2. เพื่อให้การจัดสรรทรัพยากรมีประสิทธิภาพมากขึ้น
3. เพื่อแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งจากการแย่งชิงน้ำของผู้ใช้น้ำ
4. เพื่ออธิบายถึงคุณค่าของน้ำที่มีความสำคัญต่อสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม
5. เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น

ยุทธศาสตร์หลักของ IWRM คือ

1. การเสริมสร้างศักยภาพทุกภาคส่วน และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
2. การกระจายอำนาจ และการการปฏิรูปกรอบโครงสร้างเชิงสถาบัน การกำหนดบทบาทขององค์กรที่มีหน้าที่ในการจัดการน้ำ
3. การลดค่าใช้จ่าย การบริหารจัดการด้านการเงิน โดยเฉพาะการปรับปรุงโครงสร้างด้านการจัดเก็บค่าน้ำและการจ่ายน้ำ และการจัดการน้ำเสีย
4. การแบ่งขอบเขตพื้นที่ลุ่มน้ำ และการอนุรักษ์ลุ่มน้ำ
5. การพัฒนาเครื่องมือต่างๆ ในการจัดการน้ำ ซึ่งประกอบด้วย การปฏิรูปกฎระเบียบ สิทธิในการค้าขายน้ำ และประเด็นด้านกฎหมาย

กล่าวโดยสรุป IWRM มีหลักการบนพื้นฐานที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. เมื่อพิจารณาในมิติของระบบนิเวศ การจัดการน้ำเพื่อการพัฒนาสาขาแบบดั้งเดิมไม่เหมาะสม การจัดการน้ำยุคใหม่ที่จะเป็นควรมีหน่วยการจัดการน้ำเป็นลุ่มน้ำ (Unit of Analysis) ดินและน้ำควรได้รับการจัดการไปพร้อมกัน และควรคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมในภาพรวมด้วย
2. ในมิติบทบาทการจัดการน้ำเชิงองค์กรหรือสถาบัน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียควรมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำซึ่งประกอบด้วยภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และมิติด้านเพศ โดยเฉพาะสตรีควรรวมอยู่ด้วย และการมีส่วนร่วมนี้ควรเริ่มตั้งแต่ระดับล่างสุด เช่น ระดับชุมชนหมู่บ้าน เป็นต้น นั่นคือการจัดการน้ำแบบใหม่ควรให้กลุ่มคนต่างๆ ในสังคมมีบทบาทในการบริหารจัดการน้ำมากขึ้นซึ่งแต่เดิมมีเฉพาะหน่วยงานภาครัฐเท่านั้นที่แสดงบทบาท
3. เนื่องจากน้ำเป็นทรัพยากรที่หายาก ดังนั้นการจัดการน้ำโดยใช้หลักการและกลไกทางเศรษฐศาสตร์เพื่อปรับปรุงการจัดสรรน้ำให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

โดยธนาคารโลกระบุว่าเครื่องมือข้างต้น ไม่ใช่สิ่งที่แก้ไขปัญหาได้ทุกประการ เครื่องมือแต่ละอย่างเหมาะสมในสถานการณ์หนึ่ง แต่อาจจะใช้ไม่ได้สำหรับสถานการณ์อื่นๆ การนำไปใช้จำเป็นต้องระมัดระวัง และพิจารณาให้รอบคอบ ซึ่งเครื่องมือเหล่านี้จำเป็นต้องปรับให้เข้ากับสภาพทางการเมืองท้องถิ่น สถาบัน นักวิชาการ เศรษฐกิจ และสถานะทางการเงิน

The Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (2003, p. 20-22) ได้วิเคราะห์หลักการการจัดการน้ำโดยใช้แนวคิด IWRM ว่าเป็นสิ่งที่ดี แต่ปฏิบัติได้ยาก ข้อดีคือ หลักการ IWRM ได้แสดงนัยมิติการใช้ระบบบรรรมรัฐ (Governance) มาจัดการน้ำอีกด้วย องค์ประกอบที่สำคัญในหลักการ IWRM คือ องค์กรลุ่มน้ำ (River Basin Organization : RBO) ซึ่ง RBO สะท้อนภาพของการริเริ่มการจัดตั้งองค์กรเพื่อการจัดการน้ำในลักษณะความสัมพันธ์เชิงซ้อน ซึ่งต้องประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ นโยบาย และแผนการจัดการน้ำในลุ่มน้ำนั้นๆ

ต่อมา UN-Habitat (2003, p. 4-7) ได้วิเคราะห์และสรุปหลักการ IWRM ที่สำคัญ คือ เป็นการจัดการน้ำแบบผสมผสานตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ (Upstream to Downstream) ทั้งในมิติเชิงพื้นที่และเวลา

นอกจากนี้ IWRM ยังมีได้หมายถึง หลักการจัดการน้ำในระดับลุ่มน้ำที่รวมมิติด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม อย่างเดียว แต่ยังรวมไปถึงประเด็นการใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการจัดการน้ำผนวกเข้าไปอีกด้วย ทั้งนี้ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากหลักการของประกาศดับลิน ดังที่กล่าวมาแล้ว ในหลายองค์กรโดยเฉพาะองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ถือประเด็นการเก็บค่าน้ำเป็นประเด็นที่อ่อนไหวมาก เพราะอาจเกิดผลกระทบต่อเกษตรกรผู้มีรายได้น้อยในประเทศด้อยพัฒนาและประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งอาจต้องจ่ายค่าน้ำแพง เป็นการเพิ่มภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการผลิต นำไปสู่การเพิ่มปัญหาความยากจนของ

ประชาชนมากขึ้น Jonch-Clausen (2004, p. 15-17) ระบุว่า ในประเทศที่กำลังพัฒนามีเป้าหมายเพื่อลดความยากจนนั้น กระบวนการสำคัญของ IWRM ที่จะทำให้ประสบความสำเร็จได้ 3 ประการ คือ

1. การทำให้เกิดนโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน โดยการบัญญัติข้อกฎหมาย
2. การจัดทำกรอบบทบาทหน้าที่ของสถาบัน องค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรน้ำที่ชัดเจน ซึ่งจะนำไปสู่การจัดทำนโยบาย ยุทธศาสตร์ และการบัญญัติข้อกฎหมายให้ดีขึ้น
3. การจัดการเครื่องมือที่ใช้ในการจัดการทรัพยากรน้ำให้เหมาะสมกับทุกภาคส่วนทุกระดับงานในสถาบัน องค์กร หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากรน้ำ

นอกจากนี้ Smith (2005, p. 1-26) เน้นว่า การบริหารจัดการน้ำโดยใช้แนวคิด IWRM นี้ หน่วยจัดการที่เหมาะสมมีใช้ระดับแผนงานหรือโครงการ แต่เป็นการจัดการน้ำในระดับลุ่มน้ำ

จากการศึกษาในครั้งนี้ ได้สรุปหลักการของ IWRM คือ

1. น้ำจัดเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ จำเป็นต้องถือว่าเป็นสินค้าในเชิงเศรษฐศาสตร์เทียบเท่ากับสินค้าทางสังคม มีปริมาณจำกัด และเปราะบางสามารถถูกกระทำให้หมดไปหรือเสื่อมคุณภาพ ซึ่งเกิดจากการกระทำกิจกรรมของมนุษย์
2. การพัฒนาและการจัดการน้ำ ต้องอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับจนถึงระดับรากหญ้า รวมถึงการให้สตรีเป็นศูนย์กลางและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การจัดหา การจัดการ และการดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ และการสร้างความตระหนักในเรื่องความเสมอภาคระหว่างเพศ
3. ยึดหลักการจัดการน้ำตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ โดยคำนึงถึงมิติเชิงพื้นที่และเวลา และมีสถาบันหรือองค์กรลุ่มน้ำเพื่อการจัดการน้ำในลักษณะความสัมพันธ์เชิงซ้อน ซึ่งต้องประกอบด้วย สตรีและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ นโยบาย และแผนการจัดการน้ำในลุ่มน้ำนั้นๆ
4. ใช้หลักธรรมาภิบาลในการจัดการน้ำ และส่งเสริมการประสานการพัฒนาอย่างยั่งยืน และการจัดการทรัพยากรน้ำ ดิน และทรัพยากรอื่นๆที่เกี่ยวข้องไปพร้อมกัน เพื่อนำทรัพยากรดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางเศรษฐกิจ และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของสังคม โดยเท่าเทียมกันและยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศที่สำคัญ

เอกสารอ้างอิง

- กรมทรัพยากรน้ำ, 2546, *บันทึกก้าวแรก พ.ศ.2546 กรมทรัพยากรน้ำ, กรมทรัพยากรน้ำ, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กรุงเทพฯ.*
- กรมทรัพยากรน้ำ n.d., *Integrated water resources management*. Retrieved May 20, 2006, from <http://www.dwr.go.th/pdf/document.pdf>.
- กรมทรัพยากรน้ำ n.d., *การบริหารจัดการน้ำแบบผสมผสาน : ระบบเครือข่ายน้ำ*. Retrieved May 20, 2006, from <http://www.dwr.go.th/iwrm/>.
- มติชน 2549, 'เลขาฯยูเอ็นชู ศก.พอเพียง สู่นานาชาติ จุดประกาย พัฒนาแนวใหม่,' 27 พฤษภาคม, หน้า 1, 2 .
- อภิชาติ อนุกุลอำไพ 2547, First General Meeting of the Network of Asian River Basin Organizations, Batu-Malang, East Java, Indonesia. Retrieved May 20, 2006, from http://www.adb.org/Documents/Events/2004/NARBO/B_3_Nepomuceno.pdf
- Biswas, AK 2004, 'Integrated Water Resources Management : A Reassessment A Water Forum Contribution', *Water International*, vol. 29, no. 2, pp. 248-256.
- Bouwer, H 2000, Integrated Water Management : emerging issues and challenges, *Agricultural Water Management*, vol. 45, pp. 217-228.
- Dungumaro, EW & Madulu, NF 2003, Public Participation in Integrated Water Resources Management : The Case of Tanzania, *Physics and Chemistry of the Earth*, vol. 28, pp. 1009-1014.
- Environment Division Sustainable Development Department Inter-American Development Bank (EDSDDIADB) 1997, Integrated Water Resources Management : Institutional and Policy Reform, Proceedings from Port of Spain, Trinidad and Tobago June 24-27 1997.
- Faby, JA, Neveu, G & Jacquin, N 2005, 'Towards a European-wide exchange network for improving dissemination of integrated water resources management research outcomes', *Environmental Science & Policy*, vol. 8, pp. 307-319.
- Global Water Partnership (GWP) 2000, Integrated Water Resources Management, TAC Background Paper Number 4, Stockholm, Sweden.
- International Network for Capacity Building in Integrated Water Resources Management (CAP-Net), Global Water Partnership (GWP) & United Nations Development Programme (UNDP) 2005, *Integrated Water Resources Management Plans: Training Manual and Operational Guide*, Retrieved May 20, 2006, from http://www.cap-net.org/TMUploadedFiles/FileFor67/IWRM_Plan.doc

- Jonch-Clausen, T 2004, Integrated Water Resource Management (IWRM) and Water Efficiency plans by 2005 : Why, what and how?, Global Water Partnership (GWP) & Technical Committee (TEC).
- Jonker, L 2002, Integrated Water Resources Management : Theory, Practices, Cases, *Physics and Chemistry of the Earth* vol. 27, pp. 719-720.
- Li, R, Eelco Van Beek & Gijsbers, P 2003, 'Integrated water resources management for the Yellow River in China : a discussion of scientific and ethical approaches', in Rodda, JC & Ubertini, L (eds.) 2004, *The basis of civilization - water science?*, IAHS Publication No.286, IAHS Press, pp. 150-159.
- Manase, G, Ndamba, J & Makoni, F 2003, Mainstreaming gender in integrated water resources management : the case of Zimbabwe, *Physics and Chemistry of the Earth*, vol. 28, pp. 967-971.
- Matondo, JI 2002, A comparison between conventional and integrated water resources planning and management, *Physics and Chemistry of the Earth*, vol. 27, pp. 831-838.
- Merritt, WS, Croke, BFW, Jakeman, AJ, Letcher, RA & Perez, P 2004, A Biophysical Toolbox for the assessment and management of land and water resources in rural catchments in Northern Thailand, *Ecological Modelling*, vol. 171, pp. 279-300.
- Mexico 2006 4th World Water Forum 2006, *Main Theme of the Mexico 2006 : 4th World Water Forum*. Retrieved May 20, 2006, from <http://www.orlwaterforum4.org.mx/home/cuartowwf02.asp?&lan=>
- Ngana, JO, Mwalyosi, NF, Madulu & Yanda 2003, Development of an integrated water resources management plan for the Lake Manyara sub-basin, Northern Tanzania, *Physics and Chemistry of the Earth*, vol. 28, pp. 1033-1038.
- Schreiner, B & Koppen, BV 2002, Catchment Management Agencies for poverty eradication in South Africa, *Physics and Chemistry of the Earth*, vol. 27, pp. 969-976.
- Smith, DH 2005, *Environmental sustainable water use for sustainable and enhancing security in central Asia*, In Vogtmann, H & Dobretsov, N editors, Transboundary water resources, Netherlands.
- Sokile, CS, Kashaigili, JJ & Kadigi, RMJ 2003, Towards an integrated water resource management in Tanzania: the role of appropriate institutional framework in Rufiji Basin, *Physics and Chemistry of the Earth*, vol. 28, pp. 1015-1023.

- Swatuk, LA, 2005, *Political challenges to implementing IWRM in Southern Africa*.
 Physics and Chemistry of the Earth. Vol. 30, no.8, pp. 72-880.
- Thomas, JE & Durham, B 2003, Integrated Water Resource Management: looking at the whole picture, *Desalination*, vol.156, pp. 21-28.
- The Economic and Social Commission for Asia and the Pacific 2003, Guidelines on participatory planning and management for flood mitigation and preparedness, Bangkok, ST/ESCAP/SER.F/82, Water resources series No.82, pp. 20-22.
- The Third World Water Management 2002, Conference Report: *Workshop on Integrated Water Resources Management for South and South-east Asia*, pp. 112-127
- The World Bank 1998, *Strategy for Integrated Water Resources Management*, A SDS/ENV Document Prepared for the World Bank, Washington D.C., pp. 9-11.
- UNEP Collaborating Centre on Water and Environment 2006, Support for achieving the IWRM 2005 target 'accelerating the process': *develop integrated water resources management and water efficiency plans by 2005 - Johannesburg plan of implementation*, Denmark, pp. 31-35.
- United Nations Human Settlements Program (UN-Habitat) 2003, *Water and sanitation in the world's cities : local action for global goal*, Nairobi: Earthscan Publications, pp. 4-7.
- United States Agency for International Development (USAID) Environment n.d, *What is Integrated Water Resources Management*, Retrieved 20 May, 2006, from http://www.usaid.gov/our_work/environment/water/water_is_iwrm.html.
- Wang, X, 2001, Integrating water-quality management and land use planning in a watershed context, *Journal of Environmental Management*, vol. 61, pp. 25-36.
- Washington DC 1998, *Strategy for integrated Water Resources Management*, Retrieved 20 May, 2006, from <http://www.iadb.org/sds/doc/1289eng.pdf>.
- World Bank 1993, *Water Resources Management - A World Bank Policy Paper*, Washington DC, pp. 140.
- World Meteorological Organization n.d., *The Dublin statement on water and sustainable development*. Retrieved 20 May, 2006, from <http://www.wmo.ch/web/homs/documents/english/icwedece.html>.
- Zaag, P, van der 2005, Integrated water resources management: relevant concept or irrelevant buzzword? a capacity building and research agenda for South Africa. *Physics and Chemistry of the Earth*, vol. 30, pp. 867-871.

Zarghaami M, Abrishamchi, A & Ardakanian, R 2005, *Multi-criteria decision making for integrated urban water management*, In: Dragan SA, Miguel MA, Savenije H, Hubert G, Juan CB, editors, *Sustainable water management solutions for large cities*, UK: IAHS Publication, pp. 73-82.

บทที่ 3 การพัฒนาโยบาย และการกำหนดยุทธศาสตร์ขององค์กรกลุ่มน้ำ

การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการพัฒนา นโยบาย ยุทธศาสตร์ เป้าหมาย กลไกการดำเนินงาน โครงสร้าง บทบาทหน้าที่ และการบริหารจัดการน้ำระหว่างองค์กรกลุ่มน้ำซีตอนบนกับองค์กรกลุ่มน้ำปราจีนบุรี-บางปะกง และโตนเลสาป โดยวิธีการทบทวนเอกสาร และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) กำหนดประเด็นการสัมภาษณ์โดยใช้กรอบแนวคิดของ SEA(Strategic Environmental Assessment) และแนวนโยบายของกรมทรัพยากรน้ำ ซึ่งกำหนดภารกิจหลักขององค์กรกลุ่มน้ำ 3 ด้าน คือ 1) ด้านการจัดทำแผนงาน 2) ด้านการจัดทำข้อมูล และ 3) ด้านประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งรายละเอียดประเด็นสัมภาษณ์ดังแสดงในภาคผนวก ก ดำเนินการสัมภาษณ์ในกลุ่มผู้บริหารส่วนราชการและสมาชิกขององค์กรกลุ่มน้ำซีตอนบน จำนวน 6 คน และองค์กรกลุ่มน้ำปราจีนบุรี-บางปะกง และโตนเลสาป จำนวน 8 คน สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอผลการศึกษาตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 การพัฒนา นโยบาย และยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในประเทศไทย

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการพัฒนา นโยบาย ยุทธศาสตร์ เป้าหมาย กลไกการดำเนินงาน โครงสร้าง บทบาทหน้าที่ และการบริหารจัดการน้ำระหว่างองค์กรกลุ่มน้ำซีตอนบนกับองค์กรกลุ่มน้ำปราจีนบุรี-บางปะกง และโตนเลสาป

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาเปรียบเทียบองค์กรกลุ่มน้ำซีตอนบนกับองค์กรกลุ่มน้ำปราจีนบุรี-บางปะกง และโตนเลสาป ตามภารกิจหลักขององค์กรกลุ่มน้ำ 3 ด้าน คือ

3.1 ด้านการจัดทำแผนงาน

3.2 ด้านการจัดทำข้อมูล

3.3 ด้านประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของประชาชน

ตอนที่ 1 การพัฒนา นโยบายและยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรน้ำในประเทศไทย

ราวปี พ.ศ. 1839 หรือประมาณ 700 ปีมาแล้ว ในภาคเหนือของประเทศไทย มีการบันทึกเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรว่า ริเริ่มในยุคพ่อขุนมังรายแห่งราชอาณาจักรล้านนาไทย ซึ่งในสมัยนั้นได้มีการรวมตัวกันของกลุ่มชาวบ้านในท้องถิ่น เพื่อดำเนินกิจกรรมในการจัดหาน้ำ และจัดสรรการใช้น้ำให้แก่ท้องถิ่นของตนเอง เพื่อนำน้ำมาใช้ในการเกษตร ทำนา ทำสวน ทำไร่ ปลูกพืชอื่นๆ และเลี้ยงสัตว์ โดยกลุ่มชาวบ้านดังกล่าวได้ร่วมมือกันก่อสร้างเหมือง ฝายขึ้นเอง และบริหารจัดการน้ำด้วยการจัดระบบชลประทาน

โดยการรวมตัวกันเป็นกลุ่มในลักษณะที่เรียกว่า “เหมืองฝายราษฎร” และจัดทำระเบียบในการบริหารจัดการน้ำ ซึ่งกลุ่มชาวบ้านได้ร่วมกันร่างระเบียบขึ้นมาใช้ในการจัดการน้ำเรียกว่า “สัญญาเหมืองฝาย” เพื่อให้สมาชิกทุกคนยอมรับและปฏิบัติตามสัญญานี้ ในปัจจุบันการจัดการน้ำในลักษณะการจัดตั้งองค์กรในรูปแบบดังกล่าว ทางภาคเหนือของประเทศไทยพบว่ามีเหลืออยู่น้อยมากไม่แพร่หลายเช่นในอดีตที่ผ่านมา

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 – 2519) ได้เปลี่ยนแปลงแนวคิดในการจัดการทรัพยากรน้ำใหม่ โดยให้มีนโยบายการจัดการลุ่มน้ำ ที่พิจารณาทั้งระบบลุ่มน้ำแทนรายโครงการ ต่อมาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524) ได้เสนอนโยบายที่จะให้มีหน่วยงานกลางทำหน้าที่ประสานกับหน่วยราชการต่างๆที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนพัฒนาแหล่งน้ำ แผนการใช้น้ำ แผนอนุรักษ์แหล่งน้ำ และแผนการบริหารและควบคุมการใช้น้ำให้เป็นไปอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 เน้นการจัดการในระบบลุ่มน้ำ โดยคำนึงถึงศักยภาพของน้ำต้นทุนและความต้องการใช้น้ำใน 5 กิจกรรมหลักทั้งในปัจจุบันและอนาคต ได้แก่ การอุปโภค การอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว การชลประทาน การผลิตกระแสไฟฟ้า และการรักษาระบบนิเวศวิทยา ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) ได้กำหนดให้เร่งรัดการจัดตั้งองค์กรระดับชาติที่มีกฎหมายรองรับเพื่อวางแผนการจัดการทรัพยากรน้ำโดยเน้นระบบลุ่มน้ำเป็นหลัก และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2545) ได้กำหนดให้มีการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับลุ่มน้ำอย่างเป็นระบบ ทั้งการจัดหาน้ำ การดูแลคุณภาพน้ำ มลพิษทางน้ำ และการระบายน้ำ ให้มีการประสานงานในระดับชาติและระดับลุ่มน้ำ โดยมีกฎหมายรองรับการจัดสรรทรัพยากรน้ำในกิจกรรมต่างๆ อย่างเหมาะสม และให้รณรงค์ในเรื่องการใช้น้ำอย่างประหยัด

ที่ผ่านมาประเทศไทยต้องประสบปัญหาที่เกี่ยวกับน้ำในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการขาดแคลนน้ำ น้ำท่วม และปัญหาน้ำเสีย ล้วนแต่เป็นปัญหาที่สร้างความเสียหายและส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ และวิถีชีวิตของประชาชนเป็นอย่างมาก การดำเนินงานเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำในอดีตที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับเรื่องการก่อสร้าง หรือการพัฒนาแหล่งน้ำมากกว่าการบริหารจัดการน้ำ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เปิดโอกาสให้เกษตรกรหรือผู้ใช้น้ำได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ ด้วยเหตุนี้ทำให้เกิดผลกระทบต่อผู้ที่มีส่วนได้ประโยชน์และผู้เสียประโยชน์ นำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชนต่างๆ นอกจากนี้ความหลากหลายของหน่วยงานภาครัฐไม่น้อยกว่า 32 หน่วยงาน และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศ ซึ่งในบางหน่วยงานมีบทบาทหน้าที่ซ้ำซ้อนกันทำให้ประสบปัญหาในการบริหารจัดการน้ำ

มิ่งสรรพ ขาวสะอาด และคณะ (2544 ก, หน้า 65) สรุปประเด็นปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ที่สำคัญ 5 ประการ คือ

1. ขาดความเป็นเอกภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เกิดการทับซ้อนกันของอำนาจหน้าที่ บทบาท และการปฏิบัติงาน
2. ทรัพยากรน้ำอยู่ในระบบที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้โดยเสรี ไม่มีกฎกติกาในการจัดสรรน้ำ
3. หน่วยงานราชการหลักของรัฐเน้นในด้านการจัดการแหล่งน้ำและพัฒนาเป็นส่วนใหญ่ จึงขาดเครื่องมือการจัดการทางด้านอุปสงค์ของน้ำ
4. ขาดการมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการน้ำ
5. ขาดความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศลุ่มน้ำและข้อมูลเศรษฐกิจสังคม

รัฐบาลพยายามที่จะทำให้เกิดการประสานงานให้ดีขึ้นระหว่างหน่วยงานต่างๆ เหล่านี้ โดยจัดตั้งคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กทช.) ขึ้นตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ พ.ศ. 2532 โดย กทช. ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านทรัพยากรน้ำ และโครงการพัฒนาทรัพยากรน้ำทั้งหมด และเสนอร่างแผนแม่บทการจัดการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ ซึ่งร่างแผนดังกล่าวใช้เวลาในการพัฒนาแผนระยะยาว ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งภายในหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้นี้ประเทศต่างๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงแนวทางการบริหารจัดการน้ำใหม่ประสบกันทั่วโลก เช่น แนวคิดเรื่องลุ่มน้ำ และการดำเนินงานของภาคสาธารณะ และภาคเอกชน ฯลฯ

ประเทศไทยเริ่มวางแผนกลยุทธ์และนโยบายน้ำแห่งชาติ วันที่ 3 พฤษภาคม 2537 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นหน่วยงานประสานโครงการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เป็นหน่วยงานร่วมรับผิดชอบภายใต้โครงการการศึกษาเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำเจ้าพระยา ระยะโครงการ 3 ปี (2538 - 2540) โดยธนาคารโลก (World Bank) ให้การสนับสนุนทางวิชาการ และรัฐบาลญี่ปุ่นให้การสนับสนุนด้านการเงิน (Japanese Policy and Human Resources Development Fund) โดยธนาคารโลก ได้ว่าจ้างบริษัท Binnie & Partners (Overseas) ร่วมกับสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศไทยทำการศึกษาเพื่อกำหนดกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำเจ้าพระยา รวมถึงลุ่มน้ำปิง วัง ยม น่าน สะแกกรัง ป่าสัก และลุ่มน้ำสาขาเจ้าพระยาและท่าจีน โดยใช้แนวคิดองค์กรลุ่มน้ำ (River Basin Organization-RBO Concept) ผลการศึกษาได้นำเสนอกลยุทธ์ไว้ 6 กลยุทธ์ โดยลำดับกลยุทธ์ที่สำคัญประการแรกที่ต้องเร่งรัดให้เกิดก่อน ได้แก่ การจัดตั้งองค์กรบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำเจ้าพระยา กลยุทธ์ต่อมา คือ การจัดการด้านอุปทาน ด้านคุณภาพน้ำ ด้านน้ำท่วม และการจัดการด้านกฎหมาย

ปี 2540 สำนักงานคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทช.) ได้จัดทำแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ โดยกำหนดกลไกหลักที่สำคัญในการบริหารจัดการให้ชัดเจนขึ้น เช่น กำหนดนโยบายหลักให้มีการจัดการในระบบลุ่มน้ำ จัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการของ

แต่ละลุ่มน้ำ การจัดโครงสร้างองค์กรทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติในพื้นที่ลุ่มน้ำ ผลักดันให้มีพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ เป็นต้น

ในเดือนกุมภาพันธ์ 2542 ครม. มีมติเห็นชอบในหลักการที่จะรับความช่วยเหลือจาก เอดีบี (Asian Development Bank-ADB) ภายใต้โครงการเงินกู้เพื่อปรับโครงสร้างภาคเกษตร โดยเอดีบีมีเงื่อนไขให้รัฐบาลไทยออกกฎหมายน้ำรวมถึงนโยบายน้ำแห่งชาติ ให้มีการจัดตั้งองค์กรในการบริหารจัดการลุ่มน้ำ การโอนงานให้ภาคเอกชนเข้ามาดำเนินการในระบบจัดส่งน้ำชลประทาน การเก็บค่าน้ำภาคเกษตร รวมทั้งการลดการอุดหนุนปัจจัยการผลิตด้านการเกษตร การจัดการต้นน้ำ และการฟื้นฟูชายฝั่งทะเล ในวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2542 ที่ประชุม กทช. มีมติเห็นชอบให้มีการทดลองดำเนินงาน โดยอาศัยระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2532 จึงได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการลุ่มน้ำในพื้นที่ 3 ลุ่มน้ำ คือ ลุ่มน้ำปิงตอนบน ลุ่มน้ำปิงตอนล่าง และลุ่มน้ำป่าสัก เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2542 ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเริ่มต้นการจัดตั้งองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรก ต่อมาในเดือนกรกฎาคม ปีเดียวกัน สทช. ร่วมกับกรมชลประทานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยการสนับสนุนด้านงบประมาณจากองค์กร Global Water Partnership (GWP) และสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) ได้จัดการประชุมเพื่อจัดทำวิสัยทัศน์เรื่องน้ำของชาติ และจากผลการประชุมได้กำหนดวิสัยทัศน์เรื่องน้ำของชาติไว้ ดังนี้

“ภายในปี พ.ศ. 2568 ประเทศไทยจะมีน้ำใช้อย่างพอเพียงและมีคุณภาพ โดยมียุทธศาสตร์การบริหารจัดการองค์กร ระบบกฎหมายในการใช้ทรัพยากรน้ำที่เป็นธรรม ยั่งยืน โดยคำนึงถึงคุณภาพชีวิตและการมีส่วนร่วมในทุกระดับ”

ในปีงบประมาณ 2543-2544 กทช. ดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำเพิ่มอีก 4 ลุ่มน้ำ คือ ลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี ลุ่มน้ำชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ลุ่มน้ำคลองท่าตะเภา และลุ่มน้ำมูลตอนบน ในช่วงเวลาที่คณะกรรมการลุ่มน้ำ (River Basin Sub-Committee - RBC) ได้ถูกจัดตั้งขึ้นนั้น กทช. ได้พยายามที่จะร่างแผนกลยุทธ์และนโยบายน้ำแห่งชาติให้แล้วเสร็จ และในที่สุดคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบในร่างแผนดังกล่าวเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2543 จากวิสัยทัศน์น้ำแห่งชาตินำไปสู่การกำหนดนโยบายน้ำแห่งชาติ ซึ่งรัฐบาลให้การเห็นชอบเมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 2543 ภายใต้แนวคิดที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และแนวทางการบริหารจัดการน้ำแบบผสมผสาน (IWRM) โดยรัฐบาลกำหนดนโยบายน้ำแห่งชาติ 9 ข้อ ดังนี้

1. เร่งรัดให้มีพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ เป็นกฎหมายหลัก ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ของประเทศโดยทบทวนและปรับปรุงร่างพระราชบัญญัติที่มีอยู่ และเร่งดำเนินการตามขั้นตอน เพื่อให้สามารถนำไปสู่ การมีผลบังคับใช้รวมทั้งจะต้องพิจารณาปรับปรุงแก้ไขกฎหมายและระเบียบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้อง

2. จัดให้มีองค์กรเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ทั้งในระดับชาติ ในระดับลุ่มน้ำ และระดับท้องถิ่นที่มีกฎหมายรองรับ โดยให้องค์กักระดับชาติมีหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย กำกับและประสานให้เกิดการนำนโยบาย ไปสู่การปฏิบัติบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำ โดยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วม

3. เน้นการจัดสรรน้ำที่เหมาะสม และเป็นธรรมสำหรับการใช้น้ำด้านต่าง ๆ ทั้งเพื่อตอบสนองตามความจำเป็นพื้นฐานด้านเกษตรกรรมและอุปโภคบริโภค โดยจัดลำดับความสำคัญของประเภทการใช้น้ำในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้มีการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ภายใต้กติกาการจัดสรรน้ำที่ชัดเจน สามารถในการมีส่วนร่วมของผู้รับบริการ และระดับการให้บริการ

4. กำหนดทิศทางที่ชัดเจนในการจัดหาและพัฒนาแหล่งน้ำ เพื่อจัดหาเงินทุน ที่สอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการ มีคุณภาพเหมาะสม สำหรับทุกกิจกรรมโดยคำนึงถึง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ และสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องเป็นสำคัญ

5. จัดหาและพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรให้แก่เกษตรกรอย่างทั่วถึง และเป็นธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานในการทำการเกษตรและอุปโภคบริโภค เช่นเดียวกับการให้บริการขั้นพื้นฐานของรัฐด้านอื่น ๆ

6. พัฒนาและบรรจุความรู้เรื่องน้ำในหลักสูตรของทุกระดับการศึกษา เพื่อปลูกฝัง สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าของน้ำ เข้าใจความสำคัญ ของการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพความจำเป็นและหน้าที่ในการดูแลรักษาสภาพสิ่งแวดล้อม

7. สนับสนุนและส่งเสริมการมีส่วนร่วม พร้อมทั้งกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมสิทธิ และหน้าที่อย่างชัดเจนของประชาชน องค์กรเอกชน และหน่วยงานของรัฐ ในการบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำอย่างชัดเจน ทั้งการใช้น้ำ การดูแลรับผิดชอบ การอนุรักษ์แหล่งน้ำ และการ ตรวจสอบดูแลคุณภาพน้ำ เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการทรัพยากรแหล่งน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ

8. เร่งรัดให้มีการวางแผนการบรรเทา และแก้ไขปัญหายุทธศาสตร์และภัยแล้ง ทั้งการ เตือนภัย การกำหนดแนวทางการบรรเทาภัยและการฟื้นฟูบูรณะภายหลังการเกิดภัยอย่างมี ประสิทธิภาพ และเป็นธรรม โดยคำนึงถึงการใช้ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้อง

9. สนับสนุนงบประมาณสำหรับแผนปฏิบัติการตามนโยบาย รวมทั้งการวิจัย การ ประชาสัมพันธ์ การรวบรวมข้อมูล ข่าวสาร และการถ่ายทอดเทคโนโลยีเกี่ยวกับเรื่องน้ำต่อ สาธารณชนอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง

กล่าวโดยสรุป สาระสำคัญของนโยบายน้ำแห่งชาติ คือ การจัดให้มีพระราชบัญญัติ ทรัพยากรน้ำ เพื่อเป็นกฎหมายหลักในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ ให้ มีองค์กรเพื่อบริหารจัดการน้ำในระดับชาติและระดับลุ่มน้ำ จัดสรรน้ำให้ทั่วถึงและเป็นธรรม ใช้น้ำอย่างมีคุณค่า มีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยผู้ใช้น้ำต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการได้รับบริการ รวมทั้งสนับสนุนและกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของ ประชาชน สถาบันและองค์กร พร้อมทั้งกำหนดสิทธิและหน้าที่ชัดเจน

จากนั้นราวต้นปี 2545 รัฐบาลดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการลุ่มน้ำเพิ่มอีก 7 ลุ่มน้ำ คือ ลุ่มน้ำวัง ลุ่มน้ำยม ลุ่มน้ำน่าน ลุ่มน้ำสะแกกรัง ลุ่มน้ำกลอง ลุ่มน้ำท่าจีน และลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ในช่วงปลายปี 2545 รัฐสภาได้ปฏิรูประบบราชการใหม่ ทำให้มีการจัดตั้งหน่วยงานราชการขึ้นใหม่หลายหน่วยงาน กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นกระทรวงใหม่ที่ถูกจัดตั้งขึ้น โดยรวบรวมหน่วยงาน และสถาบันต่างๆ ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมารวมไว้ด้วยกัน ดังนั้นกรมทรัพยากรน้ำจึงได้ถูกจัดตั้งขึ้น โดยมีภารกิจหลักด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบครบวงจร จากนั้น กทช. จึงถูกโอนมาสังกัดกรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา และได้มีการยกเลิกคณะกรรมการบริหารจัดการลุ่มน้ำทั้งหมด ยกเว้นลุ่มน้ำปิงตอนบน

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจัดตั้งขึ้นมา ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 มีแนวนโยบายที่สำคัญๆ 3 ด้าน โดยสรุป คือ

1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

- ประเมินสถานภาพและศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติทุกประเภท และความหลากหลายทางชีวภาพ สงวน อนุรักษ์ พัฒนา ฟื้นฟู เพื่อดำรงสภาพสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และจัดการการใช้ประโยชน์ เพื่อตอบสนองความต้องการตามศักยภาพให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริม และดำเนินการโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

- สร้างมูลค่าเพิ่มทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของธรรมชาติทุกประเภทเพื่อการใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่า

- จัดทำระเบียบ กฎเกณฑ์ และระบบการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนท้องถิ่น และประชาชนทุกกลุ่มอย่างเหมาะสม รวมทั้งแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรม รวมทั้งกำหนดข้อเสนอนะ แนวทาง และมาตรการการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติทุกประเภทให้มีความสอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์บนฐานข้อมูลจากการวิจัยและพัฒนา

2. นโยบายด้านสิ่งแวดล้อม

- ดำเนินการให้ชุมชนทั้งในชนบทและในเมืองมีสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่ดีโดยประสานการวางผังเมืองและจัดระเบียบชุมชน ให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ ป้องกัน รักษา และฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น และอยู่ในระดับมาตรฐานที่ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและอนามัยของประชาชน ตลอดจนใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม

- ดำเนินการป้องกันและควบคุมสภาวะความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับสุขอนามัยที่จะมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิต และส่งเสริมการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน

- สร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ชุมชนสามารถปกป้อง คุ้มครอง และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมชุมชน แหล่งธรรมชาติ และแหล่งศิลปกรรม โบราณสถาน วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เป็นมรดกสืบทอดไปยังอนุชนรุ่นต่อไป

3. นโยบายด้านการบริหารจัดการ

- การบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการ โดยยึดหลักธรรมาภิบาลบนพื้นฐานการจัดการเชิงพื้นที่ การมีส่วนร่วม และการกระจายอำนาจ

- เติบโตภูมิปัญญาประชาชนทุกระดับ และเสริมสร้างขีดความสามารถขององค์กรทุกระดับอย่างต่อเนื่อง

- พัฒนาบุคลากรให้รู้ทักษะและมีประสิทธิภาพ ทั้งด้านองค์ความรู้และทักษะ เพื่อให้สอดคล้องกับบทบาทและภารกิจของกระทรวง

- พัฒนาระบบและมาตรฐานในการบริหารจัดการ และจัดทำฐานข้อมูลโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และสามารถเชื่อมโยงเครือข่ายกับระบบฐานข้อมูลสารสนเทศหลักของประเทศได้

- ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพื่อสนับสนุนการกำหนดนโยบาย การวางแผน และการปฏิบัติงานทุกระดับ

- รณรงค์และสร้างจิตสำนึกของประชาชนทุกฝ่าย รวมทั้งสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

- พัฒนาเครื่องมือและกลไกในการจัดการสิ่งแวดล้อม ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น การใช้ระบบวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม กองทุนสิ่งแวดล้อม การกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

- สร้างแรงจูงใจโดยใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์ สังคม กฎหมาย พัฒนากลไกความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมส่งเสริมกลไกการตลาดเพื่อสังคม เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทานในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

- ปรับปรุงแก้ไข เสนอร่างกฎหมายใหม่เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ และสามารถบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องให้งานสัมฤทธิ์ผลสอดคล้องกับสถานการณ์

- เพิ่มบทบาทด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเวทีโลกเพื่อพัฒนาความร่วมมือและพิทักษ์ผลประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติ

- ติดตาม ตรวจสอบและประเมินการดำเนินงานโดยมีตัวชี้วัดผลสัมฤทธิ์ชัดเจน

กรมทรัพยากรน้ำ เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นมาพร้อมกับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีนโยบายมุ่งเน้นการบริหาร จัดการ อนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา และแก้ไขปัญหาทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นธรรมอย่างยั่งยืน ภายใต้หลักธรรมาภิบาล โดยเน้นการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชนประชาคม เครือข่ายภาคเอกชน ตลอดจนทุกภาคส่วนของสังคม เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนมีพันธกิจหลัก คือ การเสนอแนะการจัดทำนโยบาย แผน และมาตรการที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำ การบริหารจัดการ พัฒนา

อนุรักษ์ พื้นฟู รวมทั้งควบคุม ดูแลกำกับ ประสาน ติดตาม ประเมินผล และแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับ ทรัพยากรน้ำ พัฒนาศึกษาการ กำหนดมาตรฐาน และถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านทรัพยากรน้ำ ทั้ง ระดับภาพรวมและระดับลุ่มน้ำ และได้กำหนดยุทธศาสตร์ไว้ ดังนี้

1. จัดทำข้อเสนอแนะ นโยบาย แผน ข้อกำหนด และมาตรการเพื่อการบริหาร จัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการเชิงรุก ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนใน พื้นที่ลุ่มน้ำ เพื่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

2. บริหารจัดการ พัฒนา อนุรักษ์ พื้นฟูแหล่งน้ำทั่วประเทศ เพื่อตอบสนองความ ต้องการของประชาชน ควบคุมในการบริหารจัดการเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน รวมถึง การป้องกัน บรรเทา และแก้ไขปัญหาวิกฤติน้ำ

3. ส่งเสริมและสนับสนุนการเสริมสร้างความเข้มแข็งและขีดความสามารถของ ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย องค์กรท้องถิ่นและภาคีเครือข่ายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ด้วยการประชาสัมพันธ์ การเสริมสร้างความรู้ การถ่ายทอดเทคโนโลยี เพื่อการบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ กรมทรัพยากรน้ำได้ระบุวัตถุประสงค์และความจำเป็นในการแบ่งลุ่มน้ำ ออกเป็นตอนหรือส่วน เพื่อการบริหารจัดการให้มีความสะดวกและเหมาะสม โดยองค์กรมี ขนาดไม่ใหญ่มากเกินไป เช่น จำนวนอนุกรรมการลุ่มน้ำ และจำนวนคณะทำงานลุ่มน้ำระดับ ตำบล อำเภอ จังหวัด และมีหลักการนำมาใช้ในการพิจารณาแบ่งพื้นที่ลุ่มน้ำ คือ

1. ลักษณะและขนาดของลุ่มน้ำ
2. ความแตกต่างกันในวัฒนธรรมหรือรูปแบบของการใช้น้ำ
3. ความต่อเนื่องและเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน เช่น ลุ่มน้ำในภาคใต้

ลุ่มน้ำที่มีการแบ่งเป็นตอนหรือส่วน จำนวน 6 ลุ่มน้ำ คือ

1. ลุ่มน้ำปิง แบ่งเป็น 2 ตอน คือ ตอนบนและตอนล่าง แบ่งที่เขื่อนภูมิพล เนื่องจากมีพื้นที่กว้างมาก

- 1.1. ลุ่มน้ำปิงตอนบน (จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน)
- 1.2. ลุ่มน้ำปิงตอนล่าง (จังหวัดตาก กำแพงเพชร นครสวรรค์)

2. ลุ่มน้ำโขง แบ่งเป็น 3 ส่วน ส่วนที่ 1 อยู่ที่ภาคเหนือ ส่วนที่ 2 และ 3 อยู่ที่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แบ่งส่วนละ 4 จังหวัด เนื่องจากมีความยาวมากและบางพื้นที่ไม่ ติดต่อกัน

- 2.1. ลุ่มน้ำโขงส่วนที่ 1 (ภาคเหนือ จังหวัดเชียงราย พะเยา)
- 2.2. ลุ่มน้ำโขงส่วนที่ 2 (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดเลย อุตรธานี หนองบัวลำภู หนองคาย)
- 2.3. ลุ่มน้ำโขงส่วนที่ 3 (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดนครพนม สกลนคร มุกดาหาร อำนาจเจริญ)

3. ลุ่มน้ำชี แบ่งเป็น 2 ตอน คือ ตอนบนและตอนล่าง เนื่องจากมีพื้นที่กว้างมาก
 - 3.1. ลุ่มน้ำชีตอนบน (จังหวัดชัยภูมิ ขอนแก่น มหาสารคาม หนองบัวลำภู อุดรธานี)
 - 3.2. ลุ่มน้ำชีตอนล่าง (จังหวัดกาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด ยโสธร)
4. ลุ่มน้ำมูล แบ่งเป็น 2 ตอน คือ ตอนบนและตอนล่าง เนื่องจากมีพื้นที่กว้างมาก
 - 4.1. ลุ่มน้ำมูลตอนบน (จังหวัดขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์)
 - 4.2. มูลตอนล่าง (จังหวัดยโสธร ศรีสะเกษ อำนาจเจริญ อุบลราชธานี)
5. ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก แบ่งเป็น 3 ส่วน เนื่องจากมีพื้นที่ยาวและบางพื้นที่ไม่ติดต่อกัน
 - 5.1. ภาคใต้ฝั่งตะวันออกส่วนที่ 1 (จังหวัดชุมพร)
 - 5.2. ภาคใต้ฝั่งตะวันออกส่วนที่ 2 หรือลุ่มน้ำปากพนัง (จังหวัดนครศรีธรรมราช)
 - 5.3. ภาคใต้ฝั่งตะวันออกส่วนที่ 3 และลุ่มน้ำปัตตานี (จังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส)
6. ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก แบ่งเป็น 2 ส่วน เนื่องจากพื้นที่มีลักษณะยาวมาก
 - 6.1. ภาคใต้ฝั่งตะวันตกส่วนที่ 1 (จังหวัดระนอง พังงา ภูเก็ต)
 - 6.2. ภาคใต้ฝั่งตะวันตกส่วนที่ 2 (จังหวัดกระบี่ ตรัง สตูล)

ปัจจุบันกรมทรัพยากรน้ำ ได้แบ่งพื้นที่ลุ่มน้ำออกเป็น 25 ลุ่มน้ำหลัก 255 ลุ่มน้ำสาขา ประมาณ 5,000 ลุ่มน้ำย่อย

ผลจากการศึกษาทดลองและการปรับปรุงการดำเนินงานการจัดการทรัพยากรน้ำ จนถึงสิ้นปี 2545 สำนักงานคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทช.) ได้ข้อสรุป คือ จำนวนคณะกรรมการฯ ควรจะมีขนาดไม่ใหญ่มากนัก คือ ควรจะมีจำนวนกรรมการประมาณ 35-45 คน โดยสัดส่วนของคณะกรรมการลุ่มน้ำ ควรประกอบด้วย กรรมการลุ่มน้ำที่เป็นภาคราชการ ซึ่งควรเป็นผู้แทนจากหน่วยราชการที่มีความสำคัญ และมีบทบาทในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และสามารถร่วมแก้ไขปัญหาให้กับพื้นที่ได้และส่วนที่ไม่ใช่ภาคราชการ ควรเป็นตัวแทนจากกลุ่มผู้ใช้น้ำหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ ในพื้นที่ เช่น ตัวแทนจากกลุ่มเกษตรกร ต่างๆ จากภาคอุตสาหกรรม ภาคธุรกิจ ภาคชุมชนเมือง และควรมีตัวแทนจากกลุ่ม NGO, กลุ่มนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่ประกอบด้วย ซึ่ง สทช. ได้จัดส่วนของคณะกรรมการลุ่มน้ำไว้โดยประมาณดังนี้ คือ ควรมีสัดส่วนภาคราชการ : ผู้ทรงคุณวุฒิ, NGO, เป็น 15:15:5 สำหรับคณะกรรมการลุ่มน้ำที่มีขนาดเล็ก และควรมีสัดส่วนเป็น 18:18:6 สำหรับคณะกรรมการลุ่มน้ำที่มีขนาดใหญ่

สทช. ได้เสนอรูปแบบการบริหารจัดการลุ่มน้ำในรูปของคณะกรรมการลุ่มน้ำโดยคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กทช.) เป็นผู้แต่งตั้งและให้กรรมการลุ่มน้ำไปพิจารณา กำหนด รูปแบบการดำเนินงานภายในแต่ละลุ่มน้ำของตนเอง ซึ่งคณะกรรมการลุ่มน้ำทั้ง 3 คณะ ได้กำหนดให้มีการบริหารจัดการ ในลักษณะของคณะทำงานขึ้นมาช่วยดำเนินงาน โดย คณะทำงานจะแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

- คณะทำงานตามภารกิจ ซึ่งจะแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านแผนงาน ด้านข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการ ด้านประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของมวลชน
- คณะทำงานตามพื้นที่ ซึ่งจะแบ่งออกเป็นคณะทำงานในระดับต่างๆ คือ คณะทำงานระดับตำบล คณะทำงานระดับอำเภอ คณะทำงานระดับลุ่มน้ำสาขา

การทำงานในลักษณะคณะกรรมการลุ่มน้ำและคณะทำงานนี้จำเป็นจะต้องมีฝ่ายเลขานุการและเจ้าหน้าที่เพื่อมาช่วยดำเนินงานในรายละเอียดต่างๆ เสนอให้กับคณะกรรมการลุ่มน้ำ ซึ่งในการนี้ สทช. ได้ตั้งสำนักงานคณะกรรมการบริหารจัดการลุ่มน้ำขึ้น โดยได้รับความสนับสนุนสถานที่จากกรมชลประทานให้ใช้สถานที่ของกรมชลประทานในพื้นที่ และเจ้าหน้าที่บางส่วนจากกรมชลประทานและสำนักงานจังหวัดมาช่วย ส่วนงานทางด้านการจัดเก็บข้อมูล และการสนับสนุนฝ่ายเลขานุการทั่วไปนั้น สทช. ได้จ้างนักวิชาการและทีมงานมาช่วย ดำเนินการ เนื่องจากในปีงบประมาณ 2545 สทช. ได้รับงบประมาณในการดำเนินงานบริหารจัดการลุ่มน้ำ จำนวน 14,467,000 บาท ซึ่งในงบประมาณดังกล่าวมีงบประมาณด้านการจ้างลูกจ้างชั่วคราว จำนวนลุ่มน้ำละ 5 อัตรา เพื่อมาช่วยปฏิบัติงานในสำนักงานคณะกรรมการบริหารจัดการลุ่มน้ำ

ดังนั้น เพื่อการบริหารจัดการในสำนักงานคณะกรรมการบริหารจัดการลุ่มน้ำเป็นไปด้วยความเรียบร้อย สทช. จึงได้กำหนดให้มีโครงสร้างและผู้บริหารงานในสำนักงานคณะกรรมการบริหารจัดการลุ่มน้ำ เป็นหลักการในระยะเริ่มต้นโดยให้กรรมการและเลขานุการบริหารจัดการลุ่มน้ำ ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการบริหารจัดการลุ่มน้ำและแบ่งงานในสำนักงานคณะกรรมการบริหารจัดการลุ่มน้ำออกเป็น 3 ฝ่าย คือ

- 1) ฝ่ายบริหาร ประกอบด้วย งานเลขานุการ งานสารบรรณ งานการเงินและบัญชี งานบริหารทั่วไป งานเลขานุการ และงานอื่น ๆ (ตามที่มอบหมาย)
- 2) ฝ่ายแผนงาน ข้อมูลและวิชาการ ประกอบด้วย งานแผนงานและงานงบประมาณ งานข้อมูลและงานวิชาการ
- 3) ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ประสานมวลชนและติดตามประเมินผล ประกอบด้วย งานประชาสัมพันธ์ และงานประสานความเข้าใจมวลชน งานประสานการปฏิบัติการและติดตามประเมินผล

การแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ในสำนักงานคณะกรรมการลุ่มน้ำ ฝ่ายเลขานุการจะหารือร่วมกัน และเสนอให้ประธานคณะกรรมการบริหารจัดการลุ่มน้ำ มีคำสั่งแต่งตั้งต่อไป ขั้นตอนการจัดตั้ง คณะกรรมการลุ่มน้ำ คือ

- 1) ศึกษาข้อมูลด้านกายภาพ เช่น ขอบเขตพื้นที่ลุ่มน้ำ และกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่จะใช้สำหรับการบริหารจัดการ
- 2) ศึกษารวบรวมข้อมูลด้านสังคม เช่น กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กลุ่ม NGO, กลุ่มนักวิชาการ ผู้นำท้องถิ่น สส. สว.
- 3) จัดสัมมนาตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ชี้แจง และรับฟังความคิดเห็นกับผู้แทนกลุ่มต่าง ๆ ตามข้อ 2 เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารจัดการน้ำแบบใหม่ และหาข้อยุติในการจัดองค์ประกอบและสัดส่วนของคณะกรรมการ
- 4) ยกร่าง, คำสั่ง กทช. ตั้ง กก. ลุ่มน้ำตามผลการสัมมนาและเสนอ (พร้อมกำหนดรายละเอียดแนบคำสั่ง ได้แก่ คุณสมบัติผู้ทรงคุณวุฒิผู้แทน NGO ผู้แทนกลุ่มผู้ใช้น้ำ และการอยู่ในตำแหน่ง เป็นต้น
- 5) จัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการลุ่มน้ำ
- 6) สรรหาบุคคลเพื่อแต่งตั้งตามคำสั่ง กทช.

วิธีการสรรหาคณะกรรมการลุ่มน้ำ โดยภาคราชการทำหนังสือแจ้งให้กรมต้นสังกัดเป็นผู้แต่งตั้ง ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้แทน NGO, /ผู้แทนองค์กรส่วนท้องถิ่น ให้จังหวัดพิจารณานำเสนอ ผู้แทนกลุ่มผู้ใช้น้ำต่าง ๆ เช่น ภาคอุตสาหกรรม ภาคธุรกิจ ภาคการท่องเที่ยว ภาคการเกษตรอื่น ๆ ให้จังหวัดพิจารณานำเสนอ โดยการคัดเลือกมาจากตัวแทนของกลุ่มหรือตัวแทนของหมู่บ้าน (ผู้แทนภาคการเกษตร)

จากวิสัยทัศน์น้ำแห่งชาติ ซึ่งมีแนวนโยบายระดับชาติเน้นการบริหารจัดการน้ำแบบผสมผสาน (Integrated Water Resources Management - IWRM) โดยใช้กลไกการจัดตั้ง คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ (River Basin Sub-Committee - RBC) และองค์กรลุ่มน้ำ (River Basin Organization - RBO) ดังเช่นที่ดำเนินการในต่างประเทศมาประยุกต์กับการจัดการน้ำ ของไทย ต่อมาในปี 2546 กรมทรัพยากรน้ำ ได้ดำเนินการจัดตั้งองค์กรลุ่มน้ำ และคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ ครอบคลุมทั้ง 25 ลุ่มน้ำหลักของประเทศไทย โดยคาดหวังที่จะให้องค์กรและ คณะกรรมการดังกล่าว เป็นกลไกหลักในการดำเนินงานจัดการน้ำอย่างผสมผสาน ยั่งยืน และทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมโดยกรมทรัพยากรน้ำ ได้ใช้แนวทาง IWRM มาบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำ 3 ด้าน คือ 1) การจัดหา (Supply Side) 2) การผลิต (Demand Side) และ 3) การบริหาร (Administrative Side)

โดยสรุป แนวคิดและปรัชญาในการบริหารจัดการน้ำ คือ

- การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบผสมผสาน (Integrated Water Resources Management - IWRM) ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ ข้อมูลเพื่อประเมินศักยภาพ และความ

ต้องการพื้นฐาน มีนโยบายและกลยุทธ์ในทุกๆระดับ มีกฎหมายและโครงสร้างองค์กรที่ชัดเจน นอกจากนี้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนและบริหารจัดการ

- นโยบายน้ำแห่งชาติ ข้อ 2 กำหนดให้องค์กรเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ทั้งในระดับชาติ ระดับลุ่มน้ำ และระดับท้องถิ่น มีกฎหมายรองรับ และองค์กรระดับลุ่มน้ำและระดับท้องถิ่นมีหน้าที่ในการจัดทำแผนการบริหารจัดการในลุ่มน้ำ โดยให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วม

- แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และฉบับที่ 9 กำหนดให้ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เน้นความสำคัญ 2 เรื่อง คือ การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรน้ำ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน โดยเร่งรัดให้มีการสร้างกลไกในทุกๆระดับ และให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนมากที่สุด

- ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ที่มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ตามมาตรา 78 การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการใช้ ดูแล ทรัพยากรธรรมชาติให้ยั่งยืน ตามมาตรา 79 และการถ่ายเทอำนาจการบริหารจัดการสู่องค์กรปกครองท้องถิ่น ตามมาตรา 284 รัฐบาลจึงต้องมีทิศทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตามกรอบแนวคิดของรัฐธรรมนูญ

ปรัชญาในการดำเนินงาน คือ การบริหารจัดการน้ำในลักษณะการจัดการแบบผสมผสานเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ด้วยการพัฒนาการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ร่วมกัน และคำนึงถึงทรัพยากรอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ภายใต้หลักการจัดการทรัพยากรน้ำที่เกิดประโยชน์สูงสุด ลดปัญหาสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการจัดการด้านองค์กรและกลุ่มผู้ใช้น้ำต่างๆ และให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำในระดับลุ่มน้ำ

จากอดีตถึงปัจจุบัน ประเทศไทยมีวิวัฒนาการในการจัดตั้งองค์กรต่างๆ เพื่อการบริหารจัดการน้ำในรูปแบบต่างๆ พอสรุป ได้ดังนี้

- 1) รูปแบบการจัดการน้ำในระดับพื้นที่โครงการ ได้เริ่มมีการจัดการน้ำในระดับพื้นที่โครงการมากกว่า 700 ปี ในพื้นที่ภาคเหนือที่เรียกว่า “สัญญาเหมืองฝาย” และต่อมาเมื่อหน่วยงานราชการต่างๆ ได้มีโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดต่างๆ ทั้งขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ภายหลังการก่อสร้างเสร็จ ก็จะส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ใช้ประโยชน์จากโครงการรวมกลุ่มกันขึ้นเรียกว่า “กลุ่มผู้ใช้น้ำ สมาคมผู้ใช้น้ำ หรือสหกรณ์ผู้ใช้น้ำ” เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการจัดสรรการใช้น้ำร่วมกัน

- 2) รูปแบบการจัดการพื้นที่ต้นน้ำ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ได้จัดตั้งคณะอนุกรรมการประสานการบริหารงานลุ่มน้ำโขง ลุ่มน้ำแม่แตง และลุ่มน้ำคลองยัน ขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2534 เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการแก้ไขปัญหาโดยคำนึงถึงหลักการของระบบนิเวศ และการมีส่วนร่วมของประชาชน

3) รูปแบบการบริหารจัดการลุ่มน้ำ สำนักงานคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทช.) ได้เริ่มดำเนินการจัดตั้งองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำตั้งแต่ปี 2541 เป็นต้นมา กรมทรัพยากรน้ำ ได้ดำเนินการจัดตั้งองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำต่อจากที่ สทช.เดิม ได้จัดตั้งไว้แล้ว ถึงสิ้นปี พ.ศ. 2545 จำนวน 14 คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ ให้ครบทั้ง 25 ลุ่มน้ำหลักทั่วประเทศ โดยจัดตั้งเป็น 29 คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำครบทุกลุ่มน้ำในปีงบประมาณ 2546 ซึ่ง คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำประกอบด้วย ตัวแทนที่มาจากภาคสาธารณะ รัฐวิสาหกิจ องค์กรเอกชน สถาบัน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเกษตรกรรม โดยมีภารกิจที่สำคัญ คือ (1) การบูรณาการแผนการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำ (2) บริหารจัดการระบบข้อมูลข่าวสารของพื้นที่ลุ่มน้ำ และ (3) การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ลุ่มน้ำ

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการพัฒนา นโยบาย ยุทธศาสตร์

เป้าหมาย กลไก การดำเนินงาน โครงสร้าง บทบาทหน้าที่ และ การบริหารจัดการน้ำระหว่างองค์กรลุ่มน้ำชื่อนบนกับองค์กรลุ่มน้ำ ปราจีนบุรี-บางปะกง และโดนเลสาป

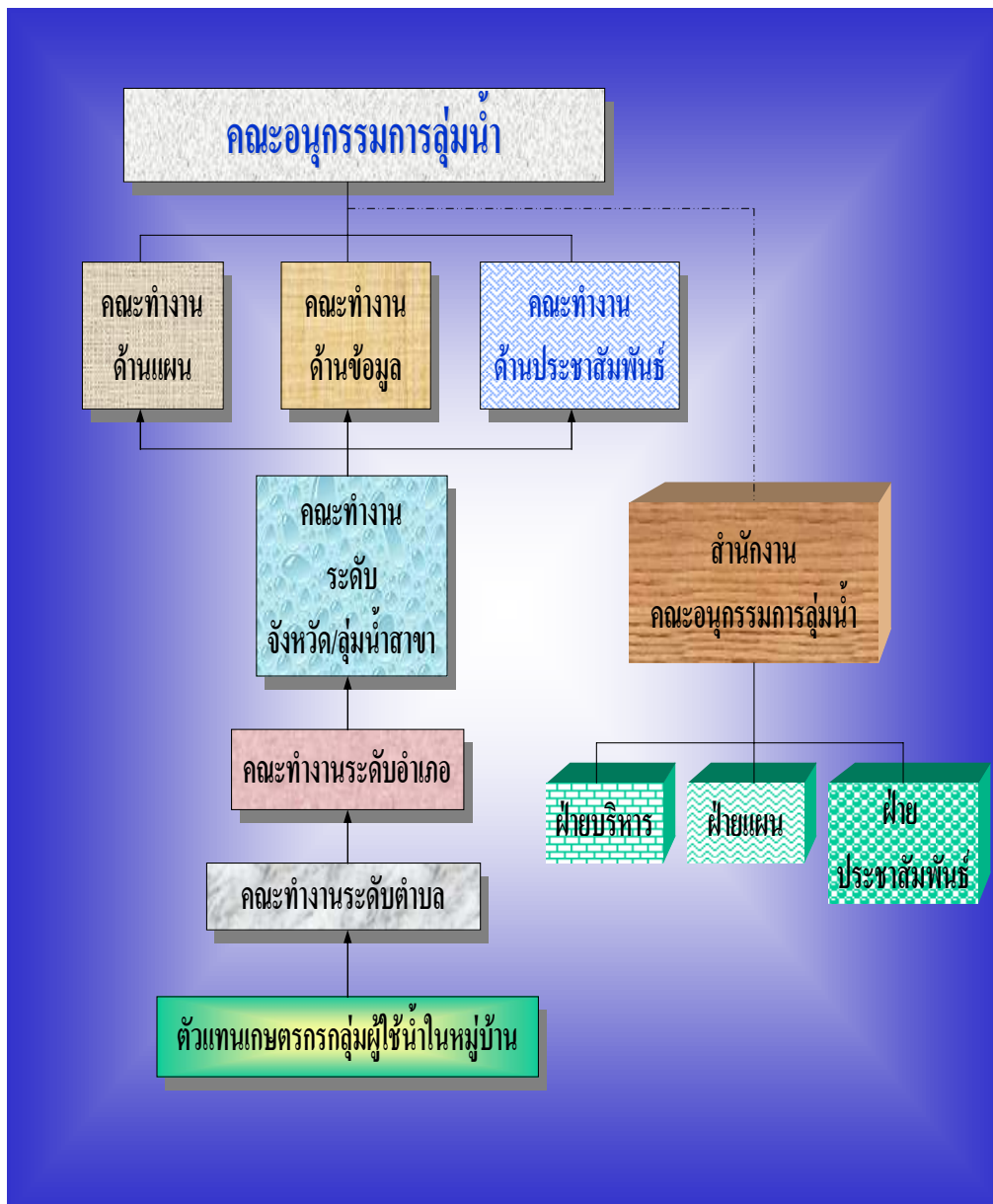
การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการพัฒนา นโยบาย ยุทธศาสตร์ เป้าหมาย กลไกการดำเนินงาน โครงสร้าง บทบาทหน้าที่ และการบริหารจัดการน้ำระหว่างองค์กรลุ่มน้ำชื่อนบนกับองค์กรลุ่มน้ำปราจีนบุรี-บางปะกง และโดนเลสาป โดยวิธีการทบทวนเอกสาร และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) กำหนดประเด็นการสัมภาษณ์โดยใช้กรอบแนวคิดของ Strategic Environmental Assessment-SEA ดำเนินการสัมภาษณ์ในกลุ่มผู้บริหารส่วนราชการจังหวัดมหาสารคาม และสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชื่อนบน ระหว่างวันที่ 5-8 เมษายน 2547 จำนวน 6 คน ประกอบด้วย 1) เกษตรและสหกรณ์จังหวัดมหาสารคาม 2) หัวหน้าโครงการชลประทานจังหวัดมหาสารคาม 3) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดมหาสารคาม 4) โยธาธิการและผังเมืองจังหวัดมหาสารคาม 5) ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 4 และ 6) ผู้แทนองค์กรหรือกลุ่มผู้ใช้น้ำภาคเกษตรกรรม จังหวัดมหาสารคาม และสัมภาษณ์สมาชิกองค์กรลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี และโดนเลสาป ระหว่างวันที่ 4-8 ตุลาคม 2547 จำนวน 8 คน ประกอบด้วย 1) ผู้แทนภาคประชาชนหรือองค์กรเอกชนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดฉะเชิงเทรา 2) ผู้แทนสถาบันการศึกษาหรือผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดฉะเชิงเทรา 3) ผู้แทนสถาบันการศึกษาหรือผู้ทรงคุณวุฒิด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดสระแก้ว 4) ผู้แทนองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น จังหวัดสระแก้ว 5) ผู้แทนภาคประชาชนหรือองค์กรเอกชนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดนครนายก 6) ผู้แทนสถาบันการศึกษาหรือผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดนครนายก 7) ประธานคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี และโดนเลสาป และ 8) ผู้แทน

องค์กรหรือกลุ่มผู้ใช้น้ำภาคเกษตรกรรม จังหวัดนครนายก โดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์ในการจัดการทรัพยากรน้ำ ระหว่างองค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบนกับองค์กรกลุ่มน้ำปราจีนบุรี-บางปะกง และ โตนเลสาป พบว่า การกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์กลุ่มน้ำของทั้งสององค์กรกลุ่มน้ำ ยังไม่มีการดำเนินการในเรื่องนี้ โดยในระยะแรกยึดแนวทางนโยบายการจัดการทรัพยากรน้ำของกรมทรัพยากรน้ำ และนำยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในด้านการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำมาเป็นแนวทางในการดำเนินงานขององค์กรกลุ่มน้ำในระยะแรกนี้ก่อน และคาดว่าในระยะต่อไปจะดำเนินการกำหนดยุทธศาสตร์ขององค์กรกลุ่มน้ำเอง ปัจจุบันองค์กรกลุ่มน้ำยังขาดความพร้อมในเรื่องของข้อมูล ซึ่งกรมทรัพยากรน้ำภาค 4 ดำเนินการพิจารณาว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษาให้ดำเนินการในการจัดรวบรวมฐานข้อมูลต่างๆ ที่สำคัญสำหรับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ นอกจากนี้ คณะทำงานกลุ่มน้ำเพิ่งได้รับการแต่งตั้งใหม่และปฏิบัติงานยังไม่ครบ 3 เดือน และมีการกิจกรรมส่วนที่ต้องปฏิบัติก่อน เช่น การพิจารณากลับกรองแผนงบประมาณการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ปี 2548 การจัดทำแผนงานปฏิบัติการปีงบประมาณ 2548 เป็นต้น

ผลการศึกษาเปรียบเทียบด้านโครงสร้าง และบทบาทหน้าที่ขององค์กรกลุ่มน้ำ พบว่า ด้านโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของทั้งสององค์กรกลุ่มน้ำเหมือนกัน เนื่องจาก กทช. ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ไว้ตามคำสั่งคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ ที่ 53/2546 เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการกลุ่มน้ำชีตอนบน ลงวันที่ 17 พฤศจิกายน 2546 และคำสั่งคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ ที่ 32/2546 เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการกลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี และโตนเลสาป ลงวันที่ 21 สิงหาคม 2546 สรุปโครงสร้างขององค์กรกลุ่มน้ำ แสดงดังภาพประกอบ 1

นอกจากนี้ พบว่า องค์ประกอบที่ต่างกัน คือ 1) จำนวนคณะอนุกรรมการกลุ่มน้ำไม่เท่ากัน ซึ่งองค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบน มีจำนวนคณะอนุกรรมการกลุ่มน้ำ 44 คน และองค์กรกลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี และโตนเลสาป มีจำนวนคณะอนุกรรมการกลุ่มน้ำ 36 คน และ 2) จำนวนจังหวัดในพื้นที่รับผิดชอบกลุ่มน้ำแตกต่างกัน คือ องค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบน จำนวน 5 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดขอนแก่น ชัยภูมิ อุดรธานี มหาสารคาม และหนองบัวลำภู และองค์กรกลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรีและโตนเลสาป มีจำนวน 4 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี นครนายก และสระแก้ว ซึ่งสาเหตุของความแตกต่างดังกล่าวเนื่องมาจากมีขนาดพื้นที่กลุ่มน้ำไม่เท่ากัน สรุปผลการศึกษาเปรียบเทียบโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของทั้งสององค์กรกลุ่มน้ำ ดังแสดงในตารางที่ 1

ภาพประกอบ 1 โครงสร้างคณะกรรมการกลุ่มน้ำ

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ขององค์กรลุ่มน้ำซีตอนบน กับองค์กรลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี และโตนเลสาป

รายด้าน	องค์กรลุ่มน้ำ		ผลการเปรียบเทียบ	
	1	2	แตกต่าง	ไม่แตกต่าง
1. ด้านโครงสร้างองค์กรลุ่มน้ำ				
1.1 องค์ประกอบของคณะกรรมการลุ่มน้ำ	-	-		/
1.2 จำนวนคณะกรรมการลุ่มน้ำ (คน)	44	36	/	
1.3 ประธานคณะกรรมการลุ่มน้ำ	ภาค ราชการ	กลุ่มผู้ ใช้น้ำ	/	
1.4 จำนวนคณะกรรมการลุ่มน้ำแยกประเภท (คน)				
1.4.1 ภาคราชการ	19	16	/	
1.4.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	5	4	/	
1.4.3 ผู้แทนกลุ่มผู้ใช้น้ำ	10	8	/	
1.4.4 องค์กรเอกชนหรือภาคประชาชน	5	4	/	
1.4.5 ผู้ทรงคุณวุฒิ	5	4	/	
2. คำสั่งจัดตั้งคณะกรรมการลุ่มน้ำ ลงวันที่	17 พ.ย.46	21 ส.ค.46	/	
3. บทบาทหน้าที่คณะกรรมการลุ่มน้ำ	-	-		/
4. จังหวัดในพื้นที่ลุ่มน้ำที่รับผิดชอบ (จังหวัด)	5	4	/	

1 หมายถึง องค์กรลุ่มน้ำซีตอนบน

2 หมายถึง องค์กรลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี และโตนเลสาป

องค์ประกอบของคณะกรรมการลุ่มน้ำ

1. ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ลุ่มน้ำตามความจำเป็นและเหมาะสม
2. ผู้ใช้น้ำภาคเกษตรกรรม จังหวัดละ 1 คน
3. ผู้ใช้น้ำภาคอุตสาหกรรม ธุรกิจ การท่องเที่ยว และบริการจังหวัดละ 1 คน
4. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบจ. อบต. เทศบาล) จังหวัดละ 1 คน
5. สถาบันการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัด ละ 1 คน
6. องค์กรประชาชนหรือองค์กรพัฒนาเอกชน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดละ 1 คน

บทบาทและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการลุ่มน้ำ

ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการบริหารทรัพยากรน้ำแห่งชาติ พ.ศ. 2545 (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ข้อ 5 ให้เพิ่มความต่อไปนี ข้อ 7/1 ของหมวดที่ 2 คณะกรรมการแห่งระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการบริหารทรัพยากรน้ำแห่งชาติ พ.ศ.2532 ข้อ 7/1 ให้อนุกรรมการลุ่มน้ำมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1. เสนอความเห็นต่อ กทช. เกี่ยวกับการกำหนดนโยบายแผนงานโครงการและแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนา การใช้ การอนุรักษ์ และการดำเนินการอื่นใดอันจำเป็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ รวมทั้งการดำเนินงานใดๆ ของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ลุ่มน้ำ
2. จัดทำแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำ
3. ประสานการจัดทำแผนปฏิบัติการของส่วนราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ในพื้นที่ลุ่มน้ำให้เป็นไปตามแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำ ตามข้อ 2
4. พิจารณาจัดลำดับความสำคัญ พร้อมกำหนดปริมาณการใช้น้ำ และมาตรการเพื่อให้การจัดสรรน้ำดำเนินไปโดยความเหมาะสม เป็นธรรม และมีประสิทธิภาพ
5. ติดตามและประเมินผล การปฏิบัติงานของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำ
6. ขอเอกสารข้อมูลและข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ เพื่อรวบรวมสถิติ ข้อมูลความคิดเห็นข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ การพัฒนา และอนุรักษ์แหล่งน้ำ การป้องกัน แก้ไขการขาดแคลนน้ำ ปัญหาน้ำท่วม และการดูแลแก้ไขปัญหาคูณภาพน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำ
7. ประนีประนอม ไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้ง และแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่เกิดขึ้นในพื้นที่ลุ่มน้ำ
8. ประสานการปฏิบัติงานเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ กับคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำอื่นที่เกี่ยวข้อง
9. เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ รับฟังความคิดเห็นและทำความเข้าใจกับประชาชน ให้ได้รับทราบ และมีความเข้าใจในผลหรือวิธีการดำเนินการต่างๆ ของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ
10. แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินการตามที่คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำมอบหมาย
11. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่ กทช. มอบหมาย

องค์ประกอบและบทบาทหน้าที่ของคณะทำงานลุ่มน้ำ

คณะทำงานลุ่มน้ำด้านการจัดทำแผนปฏิบัติการ ด้านข้อมูล และด้านประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของประชาชน มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. ผู้แทนจากส่วนราชการ จำนวนขึ้นอยู่กับงานที่ได้รับผิดชอบ

2. ผู้แทนนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิ
3. ผู้แทนภาคประชาชนหรือองค์กรเอกชน
4. ผู้แทนจากเกษตรกรที่เป็นคณะทำงานระดับจังหวัด หรือระดับอำเภอ หรือ

ลุ่มน้ำสาขา

คณะทำงานลุ่มน้ำด้านการจัดทำแผนปฏิบัติการ มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1. จัดทำนโยบายและแผนหลัก ในการบริหารจัดการลุ่มน้ำและเสนอ คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ
2. จัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามนโยบายและแผน หลักที่ได้กำหนดไว้
3. ศึกษาและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและ สิ่งแวดล้อม
4. แนวทางแก้ไขปัญหาลุ่มน้ำขัดแย้งเกี่ยวกับเรื่องน้ำ
5. ปฏิบัติงานอื่น ตามที่คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำมอบหมาย

คณะทำงานลุ่มน้ำด้านการจัดทำข้อมูล มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1. จัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อดำเนินการด้านข้อมูลสารสนเทศในพื้นที่ลุ่มน้ำ
2. รวบรวมและจัดระบบข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำ เช่น ปริมาณน้ำฝน ปริมาณน้ำท่า ปริมาณน้ำใต้ดิน รวมทั้งการใช้้ำของภาคต่าง ๆ เช่น การเกษตร อุปโภค อุตสาหกรรม คมนาคม ฯลฯ
3. รวบรวมและจัดระบบข้อมูลด้านเศรษฐกิจ และสังคมที่เกี่ยวข้องกับการ บริหารจัดการทรัพยากรน้ำ
4. จัดทำระบบสารสนเทศทรัพยากรน้ำเผยแพร่ทางสื่อต่าง ๆ รวมทั้งระบบ Internet
5. ปฏิบัติงานอื่นตามที่คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำมอบหมาย

คณะทำงานลุ่มน้ำด้านการประชาสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมของประชาชน มี อำนาจหน้าที่ ดังนี้

1. จัดทำแผนปฏิบัติการประชาสัมพันธ์ และรณรงค์เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ลุ่ม น้ำได้รับข้อมูล ข่าวสารและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ
2. ชี้แจงทำความเข้าใจกับประชาชนหรือกลุ่มคนในพื้นที่ลุ่มน้ำ เมื่อเกิด ปัญหาหรือขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำ
3. เผยแพร่ข่าวสาร ความเคลื่อนไหวและกิจกรรมต่าง ๆ ของอนุกรรมการลุ่ม น้ำ
4. เสริมสร้างความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำในการดำเนินการตาม แผนงานและกิจกรรมของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ

5. ให้ความรู้และความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ การบริหาร จัดการน้ำ การใช้น้ำ การพัฒนาและการอนุรักษ์ทรัพยากร
6. รวบรวม รับฟังความคิดเห็นของประชาชนในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำ และการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำ
7. ปฏิบัติงานอื่น ตามที่คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำมอบหมาย

องค์ประกอบคณะทำงานลุ่มน้ำระดับจังหวัด/ลุ่มน้ำสาขา

1. ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือรองผู้ว่าราชการจังหวัด
2. พัฒนาการจังหวัด
3. เกษตรจังหวัด
4. สำนักงานจังหวัด
5. สาธารณสุขจังหวัด
6. ประชาสัมพันธ์จังหวัด
7. ผู้แทนภาคประชาชนหรือองค์กรเอกชน
8. ผู้แทนกลุ่มผู้ใช้น้ำภาคธุรกิจ หรือ อุตสาหกรรม
9. ผู้ทรงคุณวุฒิ
10. ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
11. ผู้แทนกรมชลประทาน
12. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด
13. ผู้แทนจากทรัพยากรน้ำจังหวัด ทำหน้าที่เลขานุการ
14. ผู้แทนเกษตรกรจากคณะทำงานลุ่มน้ำระดับอำเภอ อำเภอละ 1 คน
15. อื่นๆ ฯลฯ (เป็นอำนาจของประธานคณะอนุกรรมการการลุ่มน้ำที่จะแต่งตั้ง)

คณะทำงานลุ่มน้ำระดับจังหวัด/ลุ่มน้ำสาขา มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำและทรัพยากรอื่นที่เกี่ยวข้อง และโครงการพัฒนาแหล่งน้ำที่ก่อสร้างแล้ว
2. นำเสนอความต้องการแผนงานโครงการพัฒนาแหล่งน้ำภายในจังหวัด หรือลุ่มน้ำย่อยต่อคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ
3. ประสานการจัดทำแผนปฏิบัติการของส่วนราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งน้ำ การจัดสรรน้ำ การฟื้นฟูสภาพต้นน้ำ การป้องกันแก้ไขปัญหาอุทกภัย ภัยแล้ง และปัญหาคุนภาพน้ำ เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการของจังหวัดลุ่มน้ำย่อย
4. ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำ และการดำเนินงานของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ ให้ประชาชนในจังหวัดหรือพื้นที่ลุ่มน้ำได้รับรู้รับทราบ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง

5. ประนีประนอมไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งและแก้ไขปัญหาข้อพิพาทเกี่ยวกับการดำเนินการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่เกิดขึ้นในจังหวัดหรือพื้นที่ลุ่มน้ำย่อย

6. ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของหน่วยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำในจังหวัดพื้นที่ลุ่มน้ำย่อย และรายงานให้คณะกรรมการลุ่มน้ำย่อยทราบ

7. ปฏิบัติงานอื่นใด ตามที่คณะกรรมการลุ่มน้ำมอบหมาย

องค์ประกอบคณะทำงานลุ่มน้ำระดับอำเภอ

1. ผู้แทนเกษตรกรจากคณะทำงานระดับตำบล
2. พัฒนาการอำเภอ
3. เกษตรอำเภอ
4. ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
5. ผู้แทนทรัพยากรน้ำจังหวัดหรือจากสำนักงานทรัพยากรน้ำภาคทำหน้าที่เลขานุการ
6. ปลัดอำเภอที่รับผิดชอบงานด้านแผน
7. ผู้ทรงคุณวุฒิในระดับอำเภอ เช่น ครู หรือ อดีตข้าราชการ อาจารย์ ที่เป็นที่ยอมรับของอำเภอ
8. ผู้แทนผู้ใช้น้ำภาคธุรกิจหรืออุตสาหกรรม
9. อื่นๆ ฯลฯ (เป็นอำนาจของประธานคณะกรรมการลุ่มน้ำที่จะแต่งตั้ง)

คณะทำงานลุ่มน้ำระดับอำเภอ มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

1. รวบรวมจัดทำและพิจารณาเสนอแผนงานโครงการของอำเภอ ให้กับคณะทำงานลุ่มน้ำระดับจังหวัด / ลุ่มน้ำสาขา
2. ดำเนินการรวบรวมข้อมูลต่าง ของระดับอำเภอ
3. ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข่าวสารให้ประชาชนในระดับอำเภอทราบ
4. ชี้แจงและทำความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบาย แนวทางการปฏิบัติของรัฐบาลให้ประชาชนทราบ
5. ไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำที่เกิดขึ้นในระดับพื้นที่
6. ประสานการดำเนินงานให้สามารถปฏิบัติตามได้ตามแผน
7. ปฏิบัติงานอื่นๆตามที่คณะทำงานระดับจังหวัดหรือลุ่มน้ำมอบหมาย

องค์ประกอบคณะทำงานลุ่มน้ำระดับตำบล

1. ผู้แทนเกษตรกรหมู่บ้านละ 1 คน
2. กำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน
3. ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล

4. พัฒนาการตำบล
5. เกษตรตำบล
6. ปลัดอำเภอที่รับผิดชอบในตำบลนั้น
7. ผู้ทรงคุณวุฒิในระดับตำบล เช่น ครู หรือ พระซึ่งเป็นที่ยอมรับของตำบล
8. อื่นๆ ฯลฯ (เป็นอำนาจของประธานคณะกรรมการลุ่มน้ำที่จะแต่งตั้ง)

คณะกรรมการลุ่มน้ำระดับตำบล มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

1. รวบรวมจัดทำและพิจารณาเสนอแผนงานโครงการของตำบล ให้กับคณะกรรมการลุ่มน้ำระดับอำเภอ
2. ดำเนินการรวบรวมข้อมูลต่างๆ ของระดับตำบล
3. ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข่าวสารให้กับประชาชนในระดับตำบลทราบ
4. ชี้แจงและทำความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแนวทางการปฏิบัติของรัฐบาล ให้ประชาชนทราบ
5. ใกล้เคียงข้อขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา เกี่ยวกับทรัพยากรน้ำที่เกิดขึ้นในระดับพื้นที่
6. ประสานงานดำเนินงานให้สามารถปฏิบัติตามแผน
7. ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการลุ่มน้ำมอบหมาย

สำนักงานคณะกรรมการลุ่มน้ำ

สำนักงานคณะกรรมการลุ่มน้ำเป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นในระดับลุ่มน้ำเพื่อทำหน้าที่ด้านอำนวยการ ธุรการ จัดการประชุม สัมมนา ฝึกอบรม จัดทำแผนปฏิบัติการ ประชาสัมพันธ์ จัดเก็บข้อมูล และเป็นเลขานุการให้คณะกรรมการและคณะกรรมการทั้ง 3 ด้าน เจ้าหน้าที่ในสำนักงานคณะกรรมการลุ่มน้ำ จะเป็นข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของส่วนประสานและบริหารจัดการลุ่มน้ำของลุ่มน้ำนั้น ๆ สำนักงานคณะกรรมการลุ่มน้ำ แบ่งออกเป็น 3 ฝ่าย คือ

1. ฝ่ายบริหาร ประกอบด้วย งานเลขานุการ งานสารบรรณ งานการเงินและบัญชี งานบริหารทั่วไป และงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย
2. ฝ่ายแผนงานข้อมูลและวิชาการ ประกอบด้วย แผนงานและงบประมาณ งานข้อมูลและงานวิชาการ
3. ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ประสานมวลชน และติดตามประเมินผลประกอบด้วย งานประชาสัมพันธ์ งานประสานความเข้าใจมวลชน และประสานการปฏิบัติการติดตามประเมินผล

สรุปโครงสร้างสำนักงานคณะกรรมการลุ่มน้ำ แสดงดังภาพประกอบ 2

โครงสร้างสำนักงานคณะกรรมการลุ่มน้ำ

ภาพประกอบ 2 โครงสร้างสำนักงานคณะกรรมการลุ่มน้ำ

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาเปรียบเทียบองค์กรลุ่มน้ำซีตอนบนกับองค์กรลุ่มน้ำ ปราจีนบุรี – บางปะกง และโตนเลสาป ตามภารกิจหลักขององค์กรลุ่มน้ำ

ผลการศึกษาเปรียบเทียบองค์กรลุ่มน้ำซีตอนบนกับองค์กรลุ่มน้ำปราจีนบุรี-บางปะกง
และโตนเลสาป ตามภารกิจหลักขององค์กรลุ่มน้ำ 3 ด้าน คือ

- 3.1 ด้านการจัดทำแผนงาน
- 3.2 ด้านการจัดทำข้อมูล
- 3.3 ด้านประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของประชาชน

คณะผู้ศึกษาได้วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากแบบสัมภาษณ์ สรุปและ
นำเสนอผลการศึกษาตามลำดับภารกิจหลักดังกล่าว ดังนี้

3.1 บทบาทหน้าที่ขององค์กรลุ่มน้ำในการจัดทำแผนงาน

ผลการศึกษา พบว่า บทบาทหน้าที่ในการจัดทำแผนงานขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนและลุ่มน้ำปราจีนบุรี-บางปะกง และโตนเลสาป มีรูปแบบการดำเนินงานในการจัดทำแผนลักษณะคล้ายคลึงกัน ซึ่งแผนงานที่จัดทำขึ้นส่วนใหญ่มีรายละเอียดของของโครงการหรือกิจกรรมไม่แตกต่างไปจากแผนงานของปีที่ผ่านมา เนื่องจากมีระยะเวลาในการจัดทำแผนค่อนข้างจำกัด และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานในการจัดทำแผนงานโดยสรุปดังนี้

1. รูปแบบการจัดทำแผนงานการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ เป็นรูปแบบการดำเนินงานที่ดีกว่าในปีที่ผ่านมา เนื่องจากแผนงานการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการมีแนวคิดหลักในการจัดการน้ำอย่างสมดุล ทำให้ลดผลกระทบต่องสิ่งแวดล้อม
2. มีความหลากหลายของผู้แทนจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคเอกชน รวมถึงหน่วยงานในภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการลุ่มน้ำ ทำหน้าที่กลั่นกรองโครงการและแผนงานต่าง ๆ ทำให้แนวทางในการดำเนินงานการจัดทำแผนงานเป็นแนวทางเดียวกัน และเพิ่มประสิทธิภาพของคณะกรรมการในการจัดทำแผนงาน ทำให้ลดความซ้ำซ้อนของแผนงานลงได้

ผลการศึกษาขั้นตอนการจัดทำแผนงานการจัดการน้ำแบบบูรณาการขององค์กรลุ่มน้ำ พบว่า องค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน มีการจัดทำแผนงานโดยวิธีการมอบหมายให้แต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปพิจารณาดำเนินการจัดทำแผนงานของหน่วยงานตนเอง เมื่อหน่วยงานดังกล่าวดำเนินการจัดทำแผนงานแล้วเสร็จ ให้จัดส่งกับสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด (ทสจ.) ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้จัดเก็บรวบรวมแผนงานต่างๆ จากนั้นนำเสนอแผนงานให้คณะกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบนพิจารณาาร่วมกัน เพื่อจัดลำดับความสำคัญของแผนงาน แล้วนำเสนอแผนงานต่อสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 4 ซึ่งทำหน้าที่เลขานุการของคณะกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบน โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่นเป็นประธาน ต่อจากนั้นคณะกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบนทำหน้าที่พิจารณา กลั่นกรองแผนงานจนแล้วเสร็จ จึงนำแผนงานที่ผ่านการพิจารณากลั่นกรองแล้วนำเสนอต่อกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อขออนุมัติงบประมาณต่อไป ซึ่งลักษณะของขั้นตอนการจัดทำแผนงานดังกล่าวขาดการมีส่วนร่วมในการวางแผนงานการบริหารจัดการน้ำ

องค์กรลุ่มน้ำปราจีนบุรี-บางปะกง และโตนเลสาป พบว่า แผนงานที่จัดทำขึ้นได้จากแต่ละหน่วยงานในระดับหมู่บ้านนำเสนอให้คณะทำงานระดับตำบลพิจารณา จากนั้นจึงส่งแผนที่ผ่านการพิจารณาแล้วให้กับคณะทำงานระดับอำเภอพิจารณาให้ความเห็นชอบ และนำเสนอให้กับ ทสจ. ทำหน้าที่เป็นผู้จัดเก็บรวบรวม และนำเสนอให้คณะทำงานลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี และโตนเลสาป ระดับจังหวัด เพื่อพิจารณาจัดลำดับความสำคัญของแผนงาน แล้วจึงนำเสนอแผนงานให้กับกรมทรัพยากรน้ำภาค 6 ซึ่งทำหน้าที่เป็นเลขานุการของ

คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี และโตนเลสาป เพื่อรวบรวมแผนงาน/โครงการทั้งหมดเสนอให้คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี และโตนเลสาป พิจารณาจัดลำดับความสำคัญ และความซ้ำซ้อนของแผนงาน/โครงการ จากนั้นจะนำเสนอต่อกรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำเสนอต่อคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติเพื่อขออนุมัติงบประมาณต่อไป จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า การจัดทำแผนงานเป็นลักษณะของการจัดทำจากหน่วยงานต่างๆ และนำมารวบรวมเพื่อพิจารณาคัดเลือกเป็นแผนงานขององค์กรลุ่มน้ำต่อไป ซึ่งลักษณะของขั้นตอนการจัดทำแผนงานดังกล่าว ขาดการมีส่วนร่วมในการวางแผนงานการบริหารจัดการน้ำเช่นเดียวกับองค์กรลุ่มน้ำซีตอนบน

ลักษณะโครงการในแผนงานที่จัดทำขึ้นนั้น ประกอบด้วยแผนงานหลัก 3 ด้านเหมือนกันทั้งสององค์กรลุ่มน้ำ ประกอบด้วย 1) ด้านการบริหารจัดการ 2) ด้านการจัดหาการพัฒนา และ 3) ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟู โดยองค์กรลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี และโตนเลสาป มีการแบ่งสัดส่วนในแต่ละด้านเท่าๆกัน แต่ในขณะที่องค์กรลุ่มน้ำซีแบ่งสัดส่วนไม่เท่ากัน คือ 1) ด้านการบริหารจัดการ สัดส่วนร้อยละ 2.0 2) ด้านการจัดหาการพัฒนา สัดส่วนร้อยละ 55.0 และ 3) ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟู สัดส่วนร้อยละ 43.0

เมื่อพิจารณาลักษณะของแผนงานแยกประเภทตามหน่วยงานที่มีหน้าที่จัดทำแผนงานในจังหวัดมหาสารคาม พบว่า มีกิจกรรมที่เน้นหนักแตกต่างกันไปกล่าวคือ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดมหาสารคาม มีแผนงานด้านบริหารและจัดการ ร้อยละ 5 ด้านการจัดหาและพัฒนา ร้อยละ 80 และด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟู ร้อยละ 15 สำนักงานโครงการชลประทานจังหวัดมหาสารคาม มีแผนงานด้านการจัดหาและพัฒนา ร้อยละ 100 ส่วนด้านบริหารและจัดการและด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูไม่มี สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 4 จัดทำแผนงานตามสัดส่วนที่ภาครัฐกำหนด สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดส่วนใหญ่จะเน้นในด้านการจัดหาและพัฒนา สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองไม่มีการพิจารณาการดำเนินงานเนื่องจากโอนภารกิจงานให้กับ ทสจ. จึงไม่ได้จัดทำแผนงานดังกล่าว

องค์กรลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี และโตนเลสาป พบว่า โครงการที่ส่งเข้ามาให้คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำพิจารณา จะเป็นโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งน้ำหรือการจัดหาน้ำเป็นหลัก ยังไม่มีโครงการด้านการเพิ่มประสิทธิภาพหรือการอนุรักษ์ฟื้นฟูการใช้ทรัพยากรน้ำแต่อย่างใด

จากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก จารูญ สวยดี (2547) ประธานคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี และโตนเลสาป ได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องดังกล่าว คือ

“ในอนาคต สัดส่วนในการพิจารณาโครงการด้านต่างๆ ในส่วนของลุ่มน้ำนี้จะต้องมีการปรับสัดส่วน ใหม่ โดยจะมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับโครงการด้านการเพิ่มประสิทธิภาพหรือการอนุรักษ์ฟื้นฟูการใช้ทรัพยากรน้ำให้มากขึ้น เพื่อลดงบประมาณด้านการจัดหา แต่การจะลดสัดส่วนแผนงานหลักด้านต่าง ๆ เช่น ลดสัดส่วนด้านการจัดหาและพัฒนา

แหล่งน้ำ จาก ร้อยละ 55 มาเป็นร้อยละ 50 นั้น จะต้องมีการให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำกับภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาคราชการ ภาคประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มากขึ้นกว่านี้ เพราะเมื่อมีประเด็นเกี่ยวกับปัญหาความไม่พอเพียงของน้ำในแต่ละพื้นที่ ชุดความคิดของทุกภาคส่วนที่ออกมายังคงเป็นชุดความคิดเหมือนกัน นั่นคือ การสร้างอ่างเก็บน้ำ สระน้ำ ท่อน้ำ ทางกั้นน้ำ ยังไม่มีการเสนอชุดความคิดใหม่ ๆ ต่อสังคม”

นอกจากแผนงานที่มีลักษณะเน้นหนัก 3 ด้าน ดังที่กล่าวมาแล้ว ยังพบว่า ทั้งสององค์กรลุ่มน้ำ มีแผนงานในลักษณะโครงการเร่งด่วน แก้ปัญหาในภาวะฉุกเฉิน เช่น น้ำท่วม หรือปัญหาภัยแล้ง ซึ่งจะใช้งบประมาณของภาครัฐในแต่ละระดับ เช่น งบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรืองบกลางของจังหวัดทั้งหมด

การติดตามประเมินผลโครงการที่ผ่านการอนุมัติ พบว่า ในองค์กรลุ่มน้ำซึ่งหน่วยงานต่างๆ จะมีการดำเนินงานในการติดตามตรวจสอบที่แตกต่างกันไป คือ สำนักงานโครงการชลประทานจังหวัดมหาสารคาม มีแผนที่จะคัดเลือกอาสาสมัครตัวแทนภาคประชาชน ผู้ใช้น้ำมาทำหน้าที่ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด มีฝ่ายทรัพยากรน้ำเป็นผู้ดูแล กลุ่มผู้ใช้น้ำภาคการเกษตร ใช้ตัวแทนภาคประชาชนที่ได้รับการคัดเลือกเป็นตัวแทนของจังหวัดเป็นผู้ทำหน้าที่ติดตามประเมินผลโครงการ แต่ในหน่วย 3 หน่วยงาน คือ 1) สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 4 2) สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด และ 3) สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัด ภาครัฐทำหน้าที่ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลโครงการที่ผ่านการอนุมัติ

องค์กรลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี และโตนเลสาป ให้คณะทำงานระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล ทำหน้าที่ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลโครงการที่ผ่านการอนุมัติในแต่ละระดับ

กล่าวโดยสรุป บทบาทหน้าที่ขององค์กรลุ่มน้ำในการจัดทำแผนการจัดการน้ำแบบบูรณาการทั้งสององค์กรลุ่มน้ำ พบปัญหาในเรื่องข้อจำกัดด้านเวลา ที่ต้องเร่งรัดเสนอแผนต่อ กทช. เพื่อพิจารณาอนุมัติงบประมาณปี 2548 จึงส่งผลกระทบทำให้ขาดกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผน และการพิจารณากำหนดสัดส่วนงบประมาณในแผนงานแต่ละด้านของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตั้งแต่ระดับหมู่บ้านจนถึงระดับจังหวัด แสดงให้เห็นจากการที่องค์กรลุ่มน้ำทั้งสองแห่ง กำหนดสัดส่วนการแบ่งงบประมาณของแผนงานในแต่ละด้าน ตามแนวทางของหน่วยงานภาครัฐเป็นผู้กำหนดให้ และแผนงานทั้งหมดได้มาจากการรวบรวมการจัดทำของหน่วยงานต่างๆ ซึ่งแต่ละหน่วยงานแยกกันจัดทำแผนงานขึ้น โดยนำแผนพัฒนาจังหวัดมาปรับปรุง เปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสมของแต่ละองค์กรลุ่มน้ำ เพื่อให้สามารถจัดส่งแผนงานการบริหารจัดการน้ำได้ทันเวลาที่กำหนด

นอกจากนี้ ในการจัดทำแผนงานขององค์กรลุ่มน้ำทั้งสองแห่ง ยังขาดความพร้อมของการเตรียมการจัดตั้งคณะทำงานทุกระดับ เพื่อทำหน้าที่ในการร่วมวางแผน กลั่นกรองแผน พิจารณาจัดลำดับความสำคัญของแผนในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด และยังขาดองค์ความรู้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำของตนเอง ซึ่งแสดงให้เห็นได้จาก ลักษณะของแผนงานของหน่วยงานต่างๆ ส่วนใหญ่มุ่งเน้นที่การจัดหาและพัฒนา นอกจากนี้แผนงานด้านอื่นๆ เป็นลักษณะการจัดทำแผนงานเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เมื่อเกิดเหตุการณ์เร่งด่วนหรือภาวะฉุกเฉินเท่านั้น แต่ไม่มีการจัดทำแผนงานด้านการเฝ้าระวังและป้องกันภัยไว้ล่วงหน้า แสดงให้เห็นว่า องค์กรลุ่มน้ำขาดองค์ความรู้ และฐานข้อมูลในพื้นที่เสี่ยงการเกิดเหตุร้ายและภัยธรรมชาติต่างๆ ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำของตนเองอีกด้วย

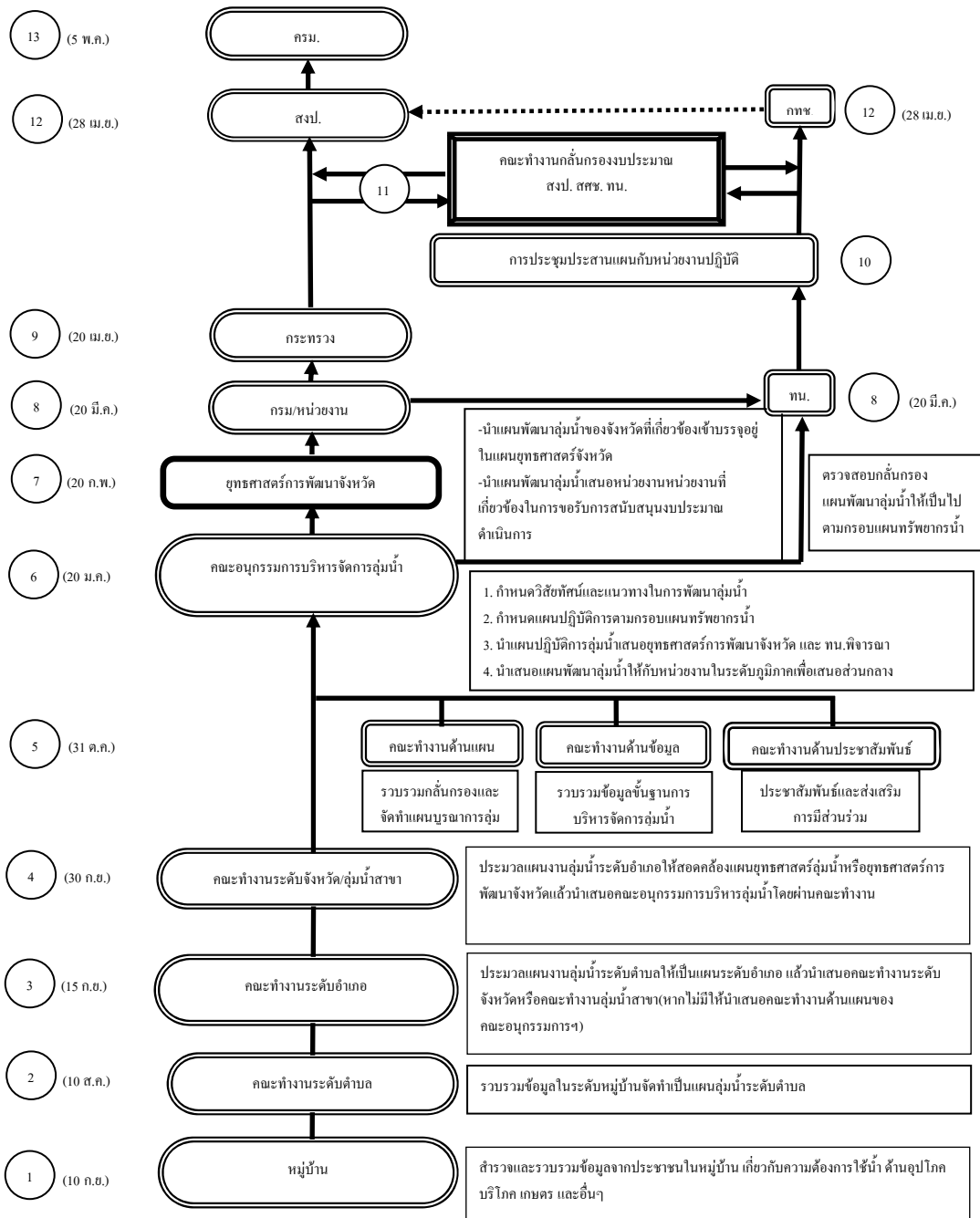
สรุปขั้นตอนการจัดทำแผนงบประมาณบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ปีงบประมาณ 2548 ดังภาพประกอบ 3

3.2 บทบาทหน้าที่ขององค์กรลุ่มน้ำในการจัดทำข้อมูล

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ข้อมูลที่สำคัญสำหรับใช้ในการวางแผนงานขององค์กรลุ่มน้ำทั้งสองแห่งยังไม่มีเป็นของตนเอง ข้อมูลส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ตามหน่วยงานราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในแต่ละด้าน เมื่อต้องการใช้ข้อมูลดังกล่าว จึงขอความอนุเคราะห์จากหน่วยงานเหล่านั้น

นอกจากนี้ องค์กรลุ่มน้ำทั้งสองแห่งไม่ได้ดำเนินการจัดทำข้อมูลเอง เนื่องจากกรมทรัพยากรน้ำ ได้ดำเนินการว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษาของเอกชนให้ดำเนินการจัดทำฐานข้อมูลต่างๆ ยังไม่แล้วเสร็จ โดยองค์กรลุ่มน้ำทั้งสองแห่งมีความคาดหวังว่า เมื่อกรมทรัพยากรน้ำดำเนินการจัดทำฐานข้อมูลแล้วเสร็จ องค์กรลุ่มน้ำทั้งสองแห่งจะนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของตนเองต่อไป

เมื่อพิจารณาด้านระบบการจัดเก็บฐานข้อมูลในองค์กรลุ่มน้ำ พบว่า องค์กรลุ่มน้ำซีตอนบน ในหน่วยงานต่างๆ จะมีการจัดทำและการจัดเก็บที่แตกต่างกันไป กล่าวคือ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดมหาสารคาม มีหัวหน้าข้อมูลเป็นผู้จัดการข้อมูลฝ่ายแผน โดยการจัดเก็บในรูปแบบ Database และรูปแบบเอกสาร สำนักงานโครงการชลประทานจังหวัดมหาสารคาม มีเจ้าหน้าที่เป็นผู้จัดการข้อมูล โดยการจัดเก็บในรูปแบบ Database และทำเป็น web site : www.ridsarakham.com และรูปแบบเอกสาร ตัวแทนผู้ใช้น้ำภาคประชาชน มีดำเนินการเองในรูปแบบเอกสาร สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 4 กรมทรัพยากรน้ำ มีเจ้าหน้าที่เป็นผู้จัดการข้อมูล โดยการจัดเก็บในรูปแบบ Database และรูปแบบเอกสาร สำนักงานทรัพยากรน้ำและสิ่งแวดล้อมจังหวัด มีเจ้าหน้าที่เป็นผู้จัดการข้อมูล โดยการจัดเก็บในรูปแบบ Database และรูปแบบเอกสาร และสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดมหาสารคาม ไม่มีระบบการจัดเก็บข้อมูล

ภาพประกอบ 3 ขั้นตอนการจัดทำแผนงบประมาณบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

องค์กรลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี และโตนเลสาป พบว่า ช่วงเวลาดำเนินการสัมภาษณ์ในครั้งนี้ คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำนี้อยู่ระหว่างดำเนินการจัดตั้งเครือข่ายทำงานด้านข้อมูล โดยมีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลของลุ่มน้ำ โดยใช้โปรแกรม Access จากการสัมภาษณ์เชิงลึกประเด็นการพัฒนาระบบฐานข้อมูล ซึ่งประธานคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี และโตนเลสาป (2547) ได้ให้สัมภาษณ์ว่า

“ในวันข้างหน้าต่อไปคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ จะต้องตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลเป็นฐานในการพิจารณามากขึ้น โดยข้อมูลจะอยู่ที่หน่วยงานไหนหรือองค์กรไหนนั้นไม่สำคัญเท่ากับการที่ข้อมูลที่มีอยู่จะต้องมีการ Link กันให้มากที่สุด”

จากการสัมภาษณ์ด้านแหล่งข้อมูลและการใช้ประโยชน์ของข้อมูล พบว่า องค์กรลุ่มน้ำทั้งสองแห่ง นำข้อมูลมาใช้ประโยชน์ในการจัดทำแผนงานการบริหารจัดการน้ำปีงบประมาณ 2548 ในระดับน้อยมาก โดยองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนมีแหล่งที่มาของฐานข้อมูลจากหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งส่วนใหญ่ขาดความครอบคลุม เที่ยงตรงและไม่เป็นปัจจุบัน ในขณะที่องค์กรลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี และโตนเลสาป มีแหล่งที่มาของข้อมูล 2 ส่วน คือ 1) ฐานข้อมูลเดิม ได้มาจากกรมชลประทาน และบริษัทโปรเกส-เทสโก้ ซึ่งได้รับการว่าจ้างจากกรมทรัพยากรน้ำให้ทำหน้าที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูลลุ่มน้ำทั่วประเทศ และฐานข้อมูลในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์จังหวัด และ 2) ฐานข้อมูลใหม่ ได้จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินการสำรวจ และจัดเก็บเพิ่มเติมใหม่ ซึ่งมีความเป็นปัจจุบัน ครอบคลุม และเที่ยงตรงมากกว่าแหล่งที่มาจากฐานข้อมูลเดิม

โดยองค์กรลุ่มน้ำทั้งสองแห่งเห็นความสำคัญและประโยชน์ของฐานข้อมูลในการนำมาใช้ประกอบการจัดทำแผนงานการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำขององค์กรลุ่มน้ำเป็นอย่างมาก และองค์กรลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี และโตนเลสาป ให้ข้อเสนอแนะโดยสรุป คือ คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำควรจัดตั้งเครือข่ายคณะทำงานด้านข้อมูล เพื่อทำหน้าที่จัดเก็บข้อมูล ทั้งนี้ คณะทำงานดังกล่าวควรประกอบด้วยตัวแทนจากภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาคราชการ ภาคประชาชน สถาบันการศึกษา และภาคเอกชน ร่วมกันเป็นคณะทำงาน โดยแบ่งการทำงานเป็นระดับ ทั้งในระดับลุ่มน้ำ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับตำบล และมีความคาดหวังว่า คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำและคณะทำงานในระดับต่าง ๆ จะสามารถทำงานวิจัย เพื่อแสวงหาข้อมูลในพื้นที่ เก็บไว้เป็นฐานข้อมูลของตนเองได้

ซึ่งองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนให้ข้อเสนอแนะว่า ผู้ดำเนินการจัดทำระบบข้อมูลในระดับตำบล ควรจะเป็น อบต. โดยมีนายก อบต. เป็นผู้ดำเนินการ ในระดับอำเภอ ควรเป็นนายอำเภอ เป็นประธาน และมีปลัดอำเภอเป็นเลขานุการ ส่วนในระดับจังหวัด ควรเป็น ทสจ. เป็นผู้ดำเนินการ และมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน

กล่าวโดยสรุป คือ องค์กรลุ่มน้ำทั้งสองแห่งไม่ได้ทำหน้าที่จัดทำข้อมูลเอง และนำข้อมูลมาใช้ประกอบการจัดทำแผนงานการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอยู่ในระดับน้อย โดยมีชนิดและแหล่งที่มาของข้อมูล คือ 1. ฐานข้อมูลเดิม ได้มาจากหน่วยราชการต่างๆ และภาคเอกชน ซึ่งขาดความครอบคลุม ถูกต้อง และเป็นปัจจุบัน และ 2) ฐานข้อมูลใหม่ ได้มาจากการสำรวจ และจัดเก็บเพิ่มเติมใหม่โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งข้อมูลดังกล่าวเป็นปัจจุบัน มีความสมบูรณ์ของข้อมูลมากกว่าฐานข้อมูลเดิม และมีข้อเสนอแนะโดยสรุป คือ ควรมีการจัดเก็บฐานข้อมูลในทุกระดับ โดยตั้งคณะทำงานดำเนินการจัดเก็บข้อมูล ซึ่งคณะทำงานดังกล่าวควรประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ทุกภาคส่วน โดยในระดับตำบล ควรให้ อบต. เป็นผู้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูล และให้ นายก อบต. เป็นประธานคณะทำงานในระดับอำเภอ ควรให้นายอำเภอ เป็นประธานคณะทำงาน และให้ปลัดอำเภอเป็นเลขานุการผู้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูล และระดับจังหวัด ควรให้ ทสจ. เป็นผู้ดำเนินการผู้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูล โดยให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานคณะทำงาน

3.3 บทบาทหน้าที่ขององค์กรลุ่มน้ำ ในการประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของประชาชน

ผลการศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในกระบวนการจัดทำแผนงานบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ กระบวนการตัดสินใจ และกรณีใกล้เคียงข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำ พบว่า ทั้งสององค์กรลุ่มน้ำมีความเห็นเป็นแนวทางเดียวกันว่า “คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ และคณะทำงานลุ่มน้ำในทุกระดับที่ได้มาจากการคัดเลือกตัวแทนในแต่ละกลุ่ม ซึ่งมีจำนวนตามสัดส่วนที่ภาครัฐกำหนดให้ ถือว่าบุคคลกลุ่มนี้ ก็คือ ตัวแทนของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มาจากทุกภาคส่วน ครบคลุมในทุกระดับตั้งแต่ระดับหมู่บ้านจนถึงระดับจังหวัด” แต่พบว่า ในองค์กรลุ่มน้ำของทั้งสองแห่ง มีสตรีเข้าร่วมเป็นคณะทำงานน้อยมาก ส่วนใหญ่สตรีที่เข้าร่วมทำงานมีบทบาทหลักด้านการประชาสัมพันธ์และติดต่อประสานงาน นอกจากนี้กิจกรรมการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมภาคประชาชน องค์กรลุ่มน้ำดำเนินการจัดเวทีแสดงความคิดเห็นในระดับตำบล โดยให้ประชาชนเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในการนำเสนอ ปรับปรุง และแก้ไขแผนงาน แต่ในระดับอื่นๆ ไม่พบว่ามีกิจกรรมใดๆ ที่แสดงให้เห็นว่า มีการส่งเสริมหรือสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการลุ่มน้ำ

นอกจากนี้ ผลการศึกษาด้านการใกล้เคียงกรณีข้อพิพาทที่เกิดขึ้น พบว่า องค์กรลุ่มน้ำบาง-ปะกง-ปราจีนบุรี และโดนเลสาบ ดำเนินการโดยมีคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำและผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคส่วนต่าง ๆ ประชุมหารือและเสนอทางเลือกให้กับคู่พิพาททั้งสองฝ่าย โดยใช้หลักการ Win-Win เพื่อให้แต่ละฝ่ายได้รับประโยชน์และมีทางออกในการบรรเทาปัญหา

ร่วมกัน เมื่อทำการไกล่เกลี่ยและได้ข้อสรุปเรียบร้อยแล้ว จึงดำเนินการจัดทำรายงานเป็นลายลักษณ์อักษรนำเสนอผลการดำเนินงานให้กับคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติต่อไป

ในองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน พบว่า หน่วยงานต่างๆ จะดำเนินการแก้ไขปัญหาการขัดแย้งที่เกิดขึ้นที่แตกต่างกันไป คือ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดมหาสารคาม ดำเนินการโดยแต่งตั้งคณะกรรมการกำกับดูแล ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวได้มาจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐในหน่วยงานต่างๆ ทำหน้าที่ดำเนินการแก้ไขปัญหาการขัดแย้ง สำนักงานโครงการชลประทานจังหวัดมหาสารคาม ให้ประชาชนดำเนินการไกล่เกลี่ยกันเองโดย มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา และประสานงาน เพื่อหาข้อยุติในประเด็นข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 4 สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดมหาสารคาม และ ทสจ. เจ้าหน้าที่ภาครัฐทำหน้าที่ดำเนินการไกล่เกลี่ย และติดตามประสานงานให้กับคู่กรณี เพื่อให้ได้ข้อยุติและแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้ง และในระดับหมู่บ้าน พบว่า ตัวแทนผู้ใช้น้ำภาคประชาชน ทำหน้าที่ดำเนินการไกล่เกลี่ย โดยมีตัวแทนภาคประชาชนในชุมชนเป็นผู้ติดต่อ และติดตามประสานคู่กรณี

ผลการศึกษาขององค์กรลุ่มน้ำด้านการติดต่อประสานงานระหว่างคณะกรรมการลุ่มน้ำกับหน่วยงานต่างๆ และภาคประชาชน พบว่า องค์กรลุ่มน้ำทั้งสองแห่งดำเนินการติดต่อประสานงานโดยจัดทำเป็นหนังสือราชการ และใช้วิธีการสื่อสารทางโทรศัพท์ในกรณีเร่งด่วน หรือวิธีการเข้าพบโดยตรงกับหน่วยงานต่าง ๆ โดยใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีอยู่เดิม

จากประเด็นสัมพันธภาพความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ โดยใช้ องค์กรลุ่มน้ำ และคณะกรรมการลุ่มน้ำ มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร พบว่า ทั้งสององค์กรลุ่มน้ำมีความเห็นพ้องกันว่า “มีความเหมาะสม” โดยมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม โดยสรุปดังนี้

1. กระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ควรมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อวิเคราะห์ประสิทธิภาพและประสิทธิผลทั้งเชิงบวกและเชิงลบ
2. กระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ควรมีลักษณะยืดหยุ่น ปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อเกิดผลกระทบเชิงลบ เช่น โครงสร้าง องค์ประกอบ หรือบทบาทหน้าที่ต่างๆ รวมทั้งกระบวนการในการจัดทำแผน เงื่อนไขของระยะเวลา กำหนดการในการดำเนินงานของส่วนงานต่างๆ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่
3. ควรเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในการปฏิบัติงานขององค์กรลุ่มน้ำ และในขณะทำงานทุกระดับให้มากขึ้น

ผลการศึกษาการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาองค์กรลุ่มน้ำ และ คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำในอนาคต ควรมีลักษณะอย่างไร จากการสัมภาษณ์ได้ข้อสรุป ดังนี้

1. องค์กรลุ่มน้ำควรเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรให้เป็นรูปธรรม โดยองค์กร ควรมีลักษณะที่ยืดหยุ่น สามารถปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมกับสภาพ พื้นที่และสถานการณ์ปัจจุบัน

2. การดำเนินงานในพื้นที่ลุ่มน้ำ คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำควรดำเนินการแบบ บูรณาการ โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ของทรัพยากรน้ำกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ วิถีชีวิต ระบบนิเวศ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมลุ่มน้ำ ไม่ควรเน้นหนัก ด้านใดเพียงด้านเดียว

3. คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ ควรมีการตัดสินใจภายใต้ความเสี่ยง (Probabilistic หรือ Stochastic Decision situation) และผู้ตัดสินใจต้องพิจารณาผลลัพธ์ที่เป็นไปได้หลายๆ แบบที่เป็นไปได้ของแต่ละทางเลือก โดยที่ไม่ทราบว่าจะเกิดเหตุการณ์ใดขึ้นแน่นอน แต่ต้องมี ข้อมูลเพียงพอที่จะประมาณค่าความน่าจะเป็นที่จะเกิดเหตุการณ์ใดๆ ขึ้น ซึ่งผู้ตัดสินใจมี ความสามารถประเมินระดับความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับแต่ละทางเลือกได้ หรือเรียกว่าการ วิเคราะห์ความเสี่ยง (Risk Analysis)

4. คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ ควรมีทักษะในการรับฟังความคิดเห็น และการ ติดต่o ประสานงาน ไกล่เกลี่ยปัญหาข้อขัดแย้งได้ดี

5. คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ และคณะทำงานลุ่มน้ำระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด ควรมีพื้นฐานองค์ความรู้ และความสามารถด้านการศึกษาวิจัย ในประเด็นเกี่ยวกับน้ำและคุณภาพชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างน้ำกับระบบนิเวศ การ เปลี่ยนแปลงของน้ำ การจัดการทรัพยากรน้ำ ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการจัดการน้ำ และผลกระทบ ที่จะเกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์จากลุ่มน้ำได้

6. องค์กรลุ่มน้ำควรพัฒนาระบบฐานข้อมูล ให้สามารถเชื่อมโยงได้ใน คณะทำงานทุกระดับ และมีความสามารถนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินการต่างๆ เช่น ใช้ประกอบในการตัดสินใจ และการจัดทำแผนงานหรือโครงการต่างๆ เกี่ยวกับลุ่มน้ำ

7. ควรมีการปรับสัดส่วนของการจัดทำแผนงาน/โครงการใหม่ โดยเน้นด้าน การอนุรักษ์และฟื้นฟูให้มีสัดส่วนที่เพิ่มมากขึ้น

8. คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ ควรพัฒนาทางเลือกหรือแนวทางในการบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ลุ่มน้ำ และความต้องการของประชาชนอย่าง แท้จริง

9. ควรพัฒนาระบบการติดตาม และประเมินผลการทำงานของ คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำอย่างต่อเนื่อง โดยสร้างตัวชี้วัดที่ได้มาจากการมีส่วนร่วมของหน่วยงาน จากส่วนกลาง คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ และชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำ ซึ่งตัวชี้วัดดังกล่าวต้องสร้าง

ขึ้นให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในขณะทำงานทุกระดับและชุมชนพื้นที่ลุ่มน้ำ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลการดำเนินงานขององค์กรลุ่มน้ำ

10. องค์กรลุ่มน้ำควรมีการติดต่อ ประสานงานและร่วมดำเนินงานกับ หน่วยงานอื่นๆ ที่ดำเนินงานด้านการพัฒนาสังคม ทั้งในเชิงนโยบายและการปฏิบัติ

11. องค์กรลุ่มน้ำควรจัดลำดับความสำคัญของการดำเนินการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ โดยเน้นด้านคุณภาพน้ำเป็นลำดับแรก รองลงไปคือ ปริมาณน้ำ และ ประสิทธิภาพการใช้น้ำตามลำดับ

12. ควรมีการประชาสัมพันธ์บทบาท หน้าที่ และความสำคัญ ของ คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำให้มากขึ้น เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ และหน่วยงานราชการบางแห่ง ไม่ทราบและไม่เห็นความสำคัญของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ

13. การดำเนินงานด้านการวางแผนยุทธศาสตร์จังหวัด และยุทธศาสตร์ลุ่มน้ำ ควรดำเนินงานให้เป็นแนวทางเดียวกัน ทั้งนี้ควรปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานใหม่ เพื่อเพิ่ม ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

14. หน่วยงานราชการส่วนกลาง ควรกำหนดบทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบ ของหน่วยงานภาครัฐให้ชัดเจนเกี่ยวกับการดำเนินงานลุ่มน้ำ เพื่อให้เกิดความชัดเจนและเพิ่ม ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขององค์กรลุ่มน้ำกับภาคราชการ

15. ควรเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในทุกระดับ ใน การดำเนินงานด้านการจัดทำแผนงานบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

16. ควรส่งเสริมองค์ความรู้และทักษะในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ด้านการบริหารจัดการงบประมาณ และสร้างเสริมประสบการณ์ในการดำเนินงานในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแก่ประชาชนให้มากขึ้น

17. ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีความตระหนักถึงความสำคัญของการดำรงชีวิต แบบเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืน

18. คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ ควรพัฒนาศักยภาพและองค์ความรู้ของตนเอง อย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ วีระศาสตร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ortsy แฝงจินดา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2547.
- กรมทรัพยากรน้ำ 2546, บันทึกข่าวแรก พ.ศ.2546 กรมทรัพยากรน้ำ, กรุงเทพฯ.
- 2547, เอกสารประกอบการสัมมนา “แนวทางการบริหารจัดการลุ่มน้ำของประเทศไทย เนื่องในโอกาสวันน้ำโลก”, ณ ห้องแกรนด์ บอลรูม อิมแพค เมืองทองธานี, นนทบุรี.
- กรมทรัพยากรน้ำ n.d., *Integrated water resources management*. Retrieved May 20, 2006, from <http://www.dwr.go.th/pdf/document.pdf>.
- กรมทรัพยากรน้ำ n.d., *การบริหารจัดการน้ำแบบผสมผสาน : ระบบเครือข่ายน้ำ*. Retrieved May 20, 2006, from <http://www.dwr.go.th/iwrm/>.
- คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ 2546, *เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ “การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน”*, 23 กรกฎาคม 2546 ณ อาคารวิเทศสโมสร กระทรวงการต่างประเทศ, กรุงเทพฯ.
- จักรพงษ์ เบี้ยทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ดนัย กล่าวแล้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานคณะกรรมการลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี และโตนเลสาป จังหวัดปราจีนบุรี เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2547.
- จันทร์ คำวิเศษ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ortsy แฝงจินดา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 77 หมู่ 3 ตำบล เขาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2547.
- จำรูญ สวยดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ดนัย กล่าวแล้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานคณะกรรมการลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี และโตนเลสาป จังหวัดปราจีนบุรี เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2547.
- ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดมหาสารคาม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ortsy แฝงจินดา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2547.
- บุรินทร์ ดันไพบูลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ortsy แฝงจินดา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 4 จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2547.
- ประเสริฐ โสทธิพัฒน์พงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ดนัย กล่าวแล้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 1 หมู่ 9 ตำบลวังน้ำเย็น อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2547.

- ปัญญา วารปรีดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ดนัย กล่าวแล้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ ศปอ.บ้านนา
อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2547.
- มิ่งสรรพ ขาวสอาด และคณะ 2544 ก., แผนนโยบายการจัดการน้ำสำหรับประเทศไทย เล่ม 1,
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, กรุงเทพฯ.
- โยธาธิการและผังเมืองจังหวัดมหาสารคาม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรทัย แฝงจินดา เป็นผู้
สัมภาษณ์, ที่สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 8
เมษายน 2547.
- เรืองสินธุ์ รัตนลัมภ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ดนัย กล่าวแล้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ ข1-
32911 ตำบลนครนายก อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2547.
- ศักดิ์ดา ทองประสิทธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ดนัย กล่าวแล้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 36/40
ซอย 16 ถนนศรีโสธรตัดใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม
2547.
- สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2546, เอกสารประกอบการฝึกอบรมเชิง
ปฏิบัติการ หลักสูตรการประสานชุมชนกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ, วันที่
23-26 พฤษภาคม 2546 ณ สถาบันสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
ขอนแก่น.
- สมชาย ศรีอำดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรทัย แฝงจินดา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานโครงการ
ชลประทานจังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2547.
- สมศักดิ์ ยิ้มแจ้ง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ดนัย กล่าวแล้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่มหาวิทยาลัย
ราชภัฏศรีนครินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2547.
- สังวรรณ สุขสมโสตร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ดนัย กล่าวแล้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 171
หมู่ 4 ตำบลวัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม
2547.
- สำนักงานคณะกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบน 2547, รายงานการประชุม คณะทำงานลุ่มน้ำชี
ตอนบน, ครั้งที่ 1/2547 วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2547, ขอนแก่น.
- _____. 2547, รายงานการประชุม คณะทำงานลุ่มน้ำชีตอนบน, ครั้งที่ 2/2547 วันที่ 4
สิงหาคม 2547, ขอนแก่น.
- _____. 2547, ระเบียบวาระการประชุม คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบน, ครั้งที่ 1/2547 วันที่
15 มกราคม 2547, ขอนแก่น.
- _____. 2547, ระเบียบวาระการประชุม คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบน, ครั้งที่ 2/2547 วันที่
2 มีนาคม 2547, ขอนแก่น.

สำนักงานคณะกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบน 2547, สรุปแผนงานโครงการด้านทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการตามกรอบแผนทรัพยากรน้ำ ปีงบประมาณ 2548, ขอนแก่น.

สำนักงานทรัพยากรน้ำ ภาค 4 2546, เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา กำหนดกรอบโครงสร้างของคณะกรรมการลุ่มน้ำชี, วันที่ 25 กันยายน 2546 ณ โรงแรมเจริญธานี ปรินเซส, ขอนแก่น.

สำนักงานนโยบายและแผนงานทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ n.d., Retrieved May 20, 2006, from http://202.129.59.150/bwrpp/index03/index_03.htm.

The World Bank 1993, *Strategy for Integrated Water Resources Management*, A SDS/ENV Document Prepared for the World Bank, Washington D.C., pp. 9-11.

บทที่ 4 การรับรู้และการพัฒนาศักยภาพองค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบน

การศึกษาการรับรู้ ความเข้าใจ และความต้องการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการน้ำแบบผสมผสาน (IWRM) ขององค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบนและกลุ่มผู้ใช้น้ำในพื้นที่กลุ่มน้ำชีตอนบน 5 จังหวัด คือ จังหวัดขอนแก่น ชัยภูมิ อุดรธานี มหาสารคาม และหนองบัวลำภู ดำเนินการศึกษาโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) รายละเอียดประเด็นสัมภาษณ์ดังแสดงในภาคผนวก ก ศึกษาในกลุ่มสมาชิกองค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบน จำนวน 11 คน และกลุ่มผู้ใช้น้ำที่ไม่ได้เป็นสมาชิกองค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบน จำนวน 11 คน รวมจำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 22 คน (รายละเอียดกลุ่มตัวอย่างแสดงในภาคผนวก ข) โดยกลุ่มตัวอย่างได้จากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ดำเนินการศึกษาระหว่างเดือนมีนาคม – เมษายน 2548 นำเสนอผลการศึกษาตามลำดับ ดังนี้

1. การรับรู้ในบทบาทหน้าที่ขององค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบนและกลุ่มผู้ใช้น้ำ
2. การรับรู้ต่อ IWRM ขององค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบน
3. ความต้องการพัฒนาศักยภาพขององค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบน
4. การประสานงานขององค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบนและกลุ่มผู้ใช้น้ำ

1. การรับรู้ในบทบาทหน้าที่ขององค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบนและกลุ่มผู้ใช้น้ำ

ผลการศึกษาการรับรู้ในบทบาทหน้าที่ของสมาชิกองค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบน จำนวน 11 คน ประเด็นกระบวนการเข้ารับการดำรงตำแหน่งคณะกรรมการกลุ่มน้ำชีตอนบน พบว่า สมาชิกองค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบนทุกคน รับรู้วิธีการเข้าดำรงตำแหน่งคณะกรรมการกลุ่มน้ำชีตอนบน โดยวิธีการคัดเลือก และมีกระบวนการสรรหาโดยสรุป คือ

1. กลุ่มภาคส่วนราชการ ได้จากการแต่งตั้งโดยตำแหน่ง ซึ่ง กทช. ได้กำหนดโครงสร้างคณะกรรมการกลุ่มน้ำไว้แล้ว
2. กลุ่มผู้ใช้น้ำภาคการเกษตร โดยการคัดสรรตัวแทนเกษตรกร / ตัวแทนองค์กรผู้ใช้น้ำระดับหมู่บ้านจากทุกหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 1 คน (สำรอง 1 คน) เพื่อขึ้นไปเป็นตัวแทนในระดับตำบล เพื่อทำหน้าที่เป็นคณะทำงานระดับตำบล จากนั้น คัดสรรตัวแทนเกษตรกร / ตัวแทนองค์กรผู้ใช้น้ำระดับตำบลจากทุกตำบล ตำบลละ 1 คน ไปเป็นตัวแทนในระดับอำเภอ เพื่อทำหน้าที่เป็นคณะทำงานระดับอำเภอ และคัดสรรตัวแทนเกษตรกร / ตัวแทนองค์กรผู้ใช้น้ำระดับอำเภอจากทุกอำเภอ อำเภอละ 3 คน ไปเป็นตัวแทนในระดับจังหวัด/ กลุ่มน้ำสาขา ในคณะทำงานระดับจังหวัด/ กลุ่มน้ำสาขา แยกขึ้นไปเป็นคณะทำงาน 3 ด้าน ๆ ละ 1 คน และ

คัดสรรตัวแทนเกษตรกรจากคณะทำงานระดับอำเภอ หรือระดับจังหวัดหรือระดับลุ่มน้ำสาขา หรือจากคณะทำงาน 3 ด้าน จังหวัดละ 1 คน เพื่อเป็นตัวแทนในคณะกรรมการลุ่มน้ำ

3. กลุ่มองค์กรเอกชน ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ และ กลุ่มผู้ใช้น้ำหรือองค์กร ภาคธุรกิจหรืออุตสาหกรรม โดยแต่ละกลุ่มจะใช้วิธีการสมัครเข้ามาเพื่อให้แต่ละกลุ่มคัดเลือก ตัวแทนกลุ่มละ 1 คน จากนั้นในแต่ละกลุ่มจะเสนอชื่อให้กับจังหวัดต่อไป

ผลการศึกษาการรับรู้และความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของกลุ่มสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชี ตอนบนและกลุ่มผู้ใช้น้ำที่ไม่ได้เป็นสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน จำนวน 22 คน ผล การศึกษาในกลุ่มสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน พบว่า สมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่เพียงบางส่วน ไม่ครอบคลุมทั้งหมด ส่วนใหญ่มีความเข้าใจว่า คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำมีบทบาทหน้าที่ในการจัดทำแผน การพิจารณากลั่นกรองแผนหรือ โครงการต่างๆ และการร่วมแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการบริหารจัดการน้ำเท่านั้น

และจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ใช้น้ำที่ไม่เป็นสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน พบว่า ส่วน ใหญ่ไม่รู้จักองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน ในกลุ่มที่รู้จักองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนมีการรับรู้ว่ามี การจัดตั้ง องค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนเท่านั้น แต่ไม่มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ขององค์กรลุ่มน้ำชี ตอนบน ซึ่งส่วนใหญ่ตอบว่า บทบาทหน้าที่ไม่ชัดเจน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการรับรู้ต่อบทบาท และหน้าที่ของสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน คือ

1. มีข้อจำกัดด้านระยะเวลาในการประชุม เนื่องจาก มีการประชุมประมาณ 3-4 ครั้งต่อปี และการประชุมแต่ละครั้งจะเป็นการพิจารณาแผนต่างๆ ที่แต่ละหน่วยงานนำเสนอเป็น หลัก จึงทำให้การประชุมแต่ละครั้งเป็นการพิจารณา กลั่นกรองโครงการต่างๆ ที่เสนอมาจาก ส่วนราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ มากกว่าการทำความเข้าใจเรื่อง บทบาท หน้าที่ แนวคิด และการดำเนินการขององค์กร

2. คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำเป็นผู้แทนที่มาจากหลากหลายองค์กร และแต่ละ องค์กรมีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบมาก โดยเฉพาะภาคส่วนราชการ ทำให้เวลาประชุมไม่มีความพร้อมเพรียงกัน หรือบางครั้งส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุม ทำให้ไม่เกิดความต่อเนื่องในการ ทำงาน

3. การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำโดยองค์กรลุ่มน้ำ เป็นระบบการบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำแบบใหม่ ทำให้การกำหนดอำนาจ หน้าที่ หรือบทบาทของคณะอนุกรรมการลุ่ม น้ำไม่ชัดเจน

นอกจากนี้ บทบาท หน้าที่ของหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำ พบว่า หน่วยงานที่ให้สัมภาษณ์จะมีบทบาททั้งทางตรงและทางอ้อมในการการ บริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เช่น สำนักงานชลประทาน และการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ทำหน้าที่ในการจัดหาแหล่งน้ำ และจัดสรรน้ำให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ส่วนหน่วยงานที่มี

บทบาททางอ้อม คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การพัฒนาเอกชน ทำหน้าที่ให้การสนับสนุนงบประมาณ และความรู้ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้กับประชาชนในพื้นที่

ตัวอย่างบทสัมภาษณ์

“คิดว่าในช่วงนี้ยังหวังอะไรเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนไม่ได้ ต้องรอแผนรวมให้เสร็จ เมื่อมีแผนรวมจะมีแผนแม่บทในการทำงาน จะทำให้องค์กรการทุกคนรู้กรอบบทบาทของตนเองที่ชัดเจนรู้ว่าอำนาจ หน้าที่เป็นอย่างไร”

(ประสิทธิ์ หวานเสร็จ, 2548)

“เข้าใจบทบาทหน้าที่ประมาณ 60 % ว่า ต้องมีความกระตือรือร้นที่ต้องรู้เรื่องแหล่งน้ำ กฎ ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับน้ำ วิสัยทัศน์เกี่ยวกับน้ำ รู้จักคุณสมบัติของน้ำ สภาพพื้นที่ของท้องถิ่น ต้นน้ำลำธาร ดิน หลักกฎหมายที่เกี่ยวกับน้ำ รู้สภาพพื้นที่ การตัดสินใจ การกลั่นกรองโครงการจะต้องฟังเสียงประชาชนเป็นใหญ่ และถามถึงผลกระทบก่อนว่ามีผลกระทบทางด้านต่าง ๆ เป็นอย่างไร การตรวจสอบโครงการจะต้องมีการร่วมมือกับหลายฝ่าย ร่วมแสดงความคิดเห็นด้วยกัน”

(ถวิล ชาวทะเล, 2548)

“บทบาทหน้าที่ดูแลทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวกับน้ำทั้งหมด ที่ผ่านมาได้เข้าร่วมประชุม พิจารณาโครงการ แต่ยังไม่เคยมีบทบาทในการจัดลำดับความสำคัญและตรวจสอบโครงการต่าง ๆ และการพิจารณาโครงการจะจัดลำดับในรูปของงบประมาณแบบเร่งด่วน ทำได้ไม่ดี ทางจังหวัดยังไม่เห็นความสำคัญของคณะอนุกรรมการชุดนี้ บทบาทขององค์กรลุ่มน้ำชี เป็นเพียงบ่มตรายางผ่านงบประมาณให้กับหน่วยงานต่าง ๆ เท่านั้น”

(สุรศักดิ์ วงศ์มังกร, 2548)

2. การรับรู้ต่อ IWRM ขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน

ผลการศึกษาการรับรู้ต่อแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบผสมผสาน (IWRM) ของกลุ่มสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน พบว่า ส่วนใหญ่สมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน มีความเข้าใจแนวทางการจัดการทรัพยากรน้ำแบบผสมผสานเป็นบางส่วน โดยสรุปทราบว่า “IWRM เป็นวิธีการจัดการน้ำ ในแต่ละพื้นที่และต้องมีการจัดการที่หลากหลายขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่ โดยการจัดการแบบองค์รวม” เมื่อสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นความเข้าใจของ “องค์รวม” หรือ “การจัดการที่หลากหลาย” คืออะไร และมีแนวทางอย่างไร ซึ่งส่วนใหญ่ยังตอบได้ไม่ครอบคลุมและชัดเจนนัก

ตัวอย่างบทสัมภาษณ์

ดร.จกกล พิมพ์วารี (2548) "การบริหารจัดการน้ำจะใช้ระบบเดียวไม่ได้ เช่น จะสร้างเขื่อน หรือ ฝายอย่างเดียวไม่ได้จะต้องผสมผสานทั้งหมด ต้องพิจารณาแหล่งน้ำใต้ดินหรือสำรวจแหล่งน้ำใต้ดิน มีแหล่งน้ำใต้ดินที่ยังเป็นแหล่งน้ำจืด เพื่อนำมาใช้ดังนั้นการบริหารจัดการน้ำจะต้องใช้หลายรูปแบบผสมผสานแม้แต่ภูมิปัญญาชาวบ้านก็นำมาใช้ เพราะการบริหารแบบใหม่จะต้องดูแบบองค์รวม"

บุรินทร์ ต้นไพบูลย์ (2548) " การจัดการทรัพยากรน้ำแบบผสมผสาน คืออะไรที่เหมาะสมจะต้องนำมาใช้ และเลือกวิธีการให้หลากหลายและเหมาะสมกับแต่ละพื้นที่"

โกวิทย์ สุธรรม (2548) "หลักการบริหารลุ่มน้ำแบบผสมผสาน มีการจัดการแบบหลายองค์กรมาร่วมกันทำงานแล้วก็จัดการ โดยที่ทุกคนมีส่วนร่วม คืออาจจะใช้หลาย ๆ วิธีมาปฏิบัติ อย่างป้องกันน้ำท่วมไม่ใช่จะปลูกไม้อย่างเดียว"

ประสิทธิ์ หวานเสร็จ (2548) "การบริหารจัดการไม่ได้มองเฉพาะน้ำเพียงอย่างเดียวต้องมองเรื่องดิน ป่า คน มองในภาพโดยรวม"

ขันธ์ มังคะเสน (2548) "มีความรู้ในระดับปานกลาง คิดว่า การบริหารลุ่มน้ำแบบผสมผสาน จะต้องเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ เช่น ลำห้วยทุ่งศรีไหลมาจากภูพาน ผ่านหลายหมู่บ้านถ้าแก้ปัญหาเพียงหมู่บ้านเดียวจะไม่สำเร็จเราต้องแก้ไขกับหลายพื้นที่"

ถวิล ชาวกะลา (2548) " คิดว่าเป็นการอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร การปลูกป่าทดแทนต้นน้ำ และการอนุรักษ์ดินและน้ำ ผลกระทบต่อบริเวณพื้นที่ของแหล่งน้ำรวมทั้งระบบนิเวศต่าง ๆ เมื่อมีการสร้างอ่างเก็บน้ำจะต้องมีการสร้างกฎระเบียบในการบริหารจัดการและสมาชิกจะต้องมีส่วนร่วมในด้านการเงินค่าบำรุงรักษากลุ่มกำหนดกฎระเบียบให้เหมาะสมกับกาลสมัยตลอดทั้งด้านการศึกษาดูงานให้กับชาวบ้าน"

3. ความต้องการพัฒนาศักยภาพขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน

ผลการศึกษาความต้องการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน โดยสรุป คือ

1. ต้องการพัฒนาศักยภาพด้านความรู้ ความเข้าใจด้านการบริหารลุ่มน้ำแบบผสมผสาน และการบริหารจัดการน้ำแบบอื่นๆ
2. ต้องการตรวจวัดสารเคมีที่ปนเปื้อนในน้ำได้
3. ต้องการแก้ไขปัญหาภัยแล้ง และน้ำท่วม

4. ต้องการศึกษาดูงานในพื้นที่ลุ่มน้ำ ที่มีระบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. ต้องการให้องค์กรการร่วมกันดำเนินการศึกษาในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน เพื่อจัดทำข้อมูลของลุ่มน้ำชีตอนบน และทำให้เห็นสภาพปัญหาของลุ่มน้ำชีได้ชัดเจนขึ้น

ตัวอย่างบทสัมภาษณ์

“ต้องการฝึกอบรม ความเข้าใจในการใช้น้ำ และการรักษาสิ่งแวดล้อม อยากให้มีการจัดอบรมในท้องถิ่นมาก ๆ เพราะในระดับท้องถิ่นจะได้ตระหนักมากขึ้นในการรักษาสิ่งแวดล้อม”

(ขันตี มังคละเสน, 2548)

“ต้องการฝึกอบรม เรื่องการแก้ปัญหาน้ำท่วม ภัยแล้ง เพราะมองว่าปัญหาที่สำคัญของลุ่มน้ำชี คือ ภัยแล้ง เคยนำเสนอไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ไม่มีการดำเนินการใด ๆ ซึ่งทางองค์กรลุ่มน้ำจะแก้ปัญหาเฉพาะหน้ามากกว่าระยะยาว”

(คุณณอม จันทาญ, 2548)

“ต้องการฝึกอบรมเรื่อง หลักการบริหารลุ่มน้ำแบบผสมผสาน เพราะไม่ค่อยทราบและไม่ค่อยเข้าใจเท่าไร”

(พิทักษ์ ชนะมงคล, 2548)

4. การประสานงานขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนและกลุ่มผู้ใช้น้ำ

ผลการศึกษาการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่กับสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน ในกลุ่มสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน พบว่า สมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน คือ 1) ประสานงานผ่านตัวแทนคณะทำงานระดับพื้นที่ 2) จากการจัดการประชุมกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ และ 3) จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้านต่างๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำ

ในกลุ่มผู้ใช้น้ำที่ไม่เป็นสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชี พบว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบนรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน กรณีเป็นผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ โดยมีเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน ทำหน้าที่ติดต่อ ประสานงานระหว่างสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน โดยสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำใช้วิธีการลงพื้นที่พบปะ สนทนา และจัดการประชุมร่วมกับภาคประชาชน ในบางพื้นที่มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านการนำเสนอแผนงานของ อบต.

ผลการศึกษารูปแบบการติดต่อสื่อสารระหว่างอนุกรรมการกับองค์กรกลุ่มน้ำชี พบว่า ส่วนใหญ่ติดต่อสื่อสารโดยผ่านจดหมายเชิญประชุม บางครั้งติดต่อทางโทรศัพท์ ในกรณีเร่งด่วน เนื่องจากจดหมายเชิญประชุมใช้เวลานานในการจัดส่งถึงอนุกรรมการไม่ทันเวลา จากการสัมภาษณ์พบว่า อนุกรรมการส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อรูปแบบการติดต่อ สื่อสารและการประสานงาน โดยเฉพาะอนุกรรมการผู้แทนจากภาคราชการ มีความพึงพอใจต่อการสื่อสารด้วยจดหมาย เนื่องจากสามารถนำจดหมายเป็นหลักฐานประกอบการขออนุมัติไปราชการเสนอต่อผู้บังคับบัญชาของตนเอง

ผลการศึกษาด้านการสนับสนุนการจัดส่งข้อมูลข่าวสารระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ไปสู่องค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบน พบว่า ส่วนใหญ่หน่วยงานต่าง ๆ จะส่งข้อมูลข่าวสารโดยวิธีการจัดทำแผนงานเสนอต่อคณะอนุกรรมการ และการนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุมในวาระต่าง ๆ

ผลการศึกษาขององค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบน ในประเด็นความเหมาะสมของช่วงเวลา ระยะเวลา ความถี่ และระเบียบวาระการประชุมของการประชุม พบว่า ร้อยละ 54.5 ของผู้ให้สัมภาษณ์ตอบว่า “ไม่เหมาะสม” เนื่องจากที่ผ่านมา มีการประชุมน้อยมากประมาณ 3-4 ครั้งต่อปี และการประชุมแต่ละครั้งมีวาระที่ต้องพิจารณาเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาอย่างละเอียด แต่ที่ผ่านมาการประชุมแต่ละครั้งจะใช้เวลาประมาณ 3-4 ชั่วโมง ทำให้การพิจารณาวาระต่าง ๆ ไม่ละเอียด รอบคอบเท่าที่ควร ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการประชุมประมาณ 2 เดือนต่อครั้ง และแต่ละครั้งควรเพิ่มระยะเวลาให้มากขึ้น และควรจัดส่งเอกสารล่วงหน้าให้กับผู้เข้าร่วมประชุม อย่างน้อยประมาณ 1 สัปดาห์ เพื่อจะได้ศึกษาข้อมูลก่อนเข้าร่วมประชุม

แต่ในกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ที่ตอบว่า “เหมาะสม” เนื่องจาก หากมีการจัดประชุมบ่อยครั้งเกินไป อาจทำให้ไม่มีประเด็นสนทนา ควรจัดการประชุมในโอกาสพิจารณาหรือศึกษาร่วมกันเกี่ยวกับงานด้านแผน/โครงการต่าง ๆ ที่สำคัญๆ ยกเว้นกรณีเหตุฉุกเฉิน ผิดปกติ หรือเร่งด่วน ควรเรียกประชุมโดยเร็วที่สุดหรือในทันทีเพื่อให้ทันสถานการณ์ที่เกิดขึ้น หากจัดการประชุมบ่อยครั้งอาจทำให้เกิดปัญหาจากการเดินทาง เนื่องจากอนุกรรมการต้องเดินทางมาจากต่างจังหวัด ซึ่งมีระยะทางห่างไกลสถานที่ประชุมไม่เท่ากัน

เอกสารอ้างอิง

- กมล เปี่ยมไพศาล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานชลประทาน
ที่ 6 อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2548.
- โกวิทย์ สุธรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานพื้นที่อนุรักษ์
ที่ 8 อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2548.
- ขันตี มังคละเสน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ห้องประชุมอำเภอ
กุมภวาปี อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2548.
- คำตา สาดแล่น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 75 หมู่ 1
บ้านแคน ตำบลแคน อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2548.
- จักรพงษ์ ชนรพงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคอีสาน(กป.อพช.) อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2548.
- จกมล พิมพ์วาปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่มูลนิธิริ้น้ำเพื่อชีวิต
ถนนเหล่านาดี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2548.
- ณรงค์ กุลจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 75 หมู่ 1
บ้านแคน ตำบลแคน อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 6 เมษายน
2548.
- ถนอม จันทาญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่องค์การบริหารส่วน
ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 5 เมษายน
2548.
- ถวิล ชาวกะตา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 235 หมู่ 1
บ้านดินดำ ตำบลดินดำ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2548.
- ทรงคุณ จันทร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สถาบันวิจัยศิลปะและ
วัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่
5 เมษายน 2548.
- บุรินทร์ ต้นไฟบุญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
ทรัพยากรน้ำภาค 4 อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2548.
- ประสิทธิ์ หวานเสร็จ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
ทรัพยากรน้ำภาค 4 อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2548.

- พิชาญ ทิพวงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โครงการสิทธิชุมชน
ศึกษาอีสาน อำเภอเวียงน้อย จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2548.
- พิชิต พลอมาตย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มงานบริหาร
สิ่งแวดล้อม สำนักงานเทศบาลนครอุดรธานี อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี เมื่อวันที่ 1
เมษายน 2548.
- พิทักษ์ ชนะมงคล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานสภา
อุตสาหกรรมขอนแก่น ถนนริมบึง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 21
เมษายน 2548.
- ยงยุทธ ตั้งศิริจิตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ฝ่ายสิ่งแวดล้อม
บริษัทฟินิกซ์ พัลฟ์ แอนด์ เพเพอร์ จำกัด (มหาชน) อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2548.
- วิเชียร คุณกิตติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 177 ถนน
มิตรภาพ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2548.
- วิฑูร จันทพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ฝ่ายกองแผนและ
งบประมาณ องค์การบริหารราชการส่วนจังหวัดอุดรธานี อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี
เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2548.
- สงบ รัตนสุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานประปาที่ 6
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2548.
- สุศักดิ์ วงศ์มังกร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 192 ถนน
ริมคลองสมถวิล ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 8 เมษายน
2548.
- สำนักงานคณะกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบน, 2547, *ระเบียบวาระการประชุมคณะอนุกรรม การ
ลุ่มน้ำชีตอนบน ครั้งที่ 1/2547 วันที่ 15 มกราคม 2547.*
- อกนิษฐ์ ป้องภัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคอีสาน (กป.อพช.) อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2548.
- อัมรา มีถม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่แผนกประสิทธิภาพ
โรงไฟฟ้าพลังน้ำ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อ
วันที่ 30 มีนาคม 2548.

บทที่ 5 ปัญหา อุปสรรค และความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การศึกษาค้นคว้า ปัญหา อุปสรรค และความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการพัฒนา นโยบายสาธารณะด้านการบริหารจัดการน้ำขององค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบน ศึกษาในพื้นที่ลุ่มน้ำชี ตอนบน 5 จังหวัด คือ จังหวัดขอนแก่น ชัยภูมิ อุดรธานี มหาสารคาม และหนองบัวลำภู ดำเนินการศึกษาโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) ศึกษาในกลุ่ม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน ประกอบด้วย กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เป็นสมาชิก องค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบน จำนวน 11 คน และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ไม่ได้เป็นสมาชิกองค์กร กลุ่มน้ำชีตอนบน จำนวน 11 คน รวมจำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 22 คน โดยสุ่มตัวอย่างแบบ เจาะจง (Purposive Sampling) และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอผลการศึกษาลำดับ ดังนี้

1. ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานขององค์กรกลุ่มน้ำชี
2. สภาพปัญหาและความพยายามแก้ไขปัญหาของกลุ่มน้ำชีตอนบน ของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน
3. ความคาดหวังของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน

1. ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานขององค์กรกลุ่มน้ำชี

ผลการศึกษาประเด็นปัญหาและความพยายามแก้ไขปัญหาในการดำเนินงานของ องค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบน ซึ่งกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เป็นสมาชิกองค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบนให้ สัมภาษณ์ สรุปได้ดังนี้

ปัญหา 1 โครงการที่ภาคประชาชนจัดทำมักไม่ได้รับการอนุมัติ แต่โครงการ ของส่วนราชการส่วนใหญ่จะผ่านการอนุมัติ และมีบางโครงการที่ไม่ผ่านการพิจารณาของ คณะอนุกรรมการ แต่โครงการดังกล่าวได้รับการอนุมัติ แสดงให้เห็นว่า กระบวนการพิจารณา แผนงาน/โครงการของคณะอนุกรรมการขาดประสิทธิภาพ

การแก้ไขปัญหา โดยวิธีการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการประชุม แต่ ไม่มีการลงมติชัดเจนในแก้ไขปัญหา หรือจัดทำมาตรการในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ

ปัญหา 2 การทำงานของอนุกรรมการเป็นการแก้ไขปัญหาตามสถานการณ์ที่ เกิดขึ้น ขาดการวางแผนการทำงานในระยะยาว และแผนงานระดับล่างในหลายอำเภอไม่ผ่าน กระบวนการพิจารณาจากคณะอนุกรรมการ

การแก้ไขปัญหา องค์กรยังไม่มีแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง

ปัญหา 3 การพิจารณาโครงการต่างๆ มีเวลาจำกัด เนื่องจากการจัดประชุมแต่ละครั้งจะใช้เวลาครึ่งวันหรือไม่เกิน 1 วัน แต่มีเอกสารที่จะต้องพิจารณาเป็นจำนวนมาก ซึ่งอนุกรรมการมีความคิดเห็นประเด็นปัญหานี้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกแสดงความคิดเห็นว่าระยะเวลาจัดการประชุมเหมาะสมแล้ว ซึ่งกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้แทนจากภาคส่วนราชการ และอีกกลุ่มหนึ่งแสดงความคิดเห็นว่า ระยะเวลาจัดการประชุมยังไม่เหมาะสม เนื่องจากให้เวลาน้อยเกินไปไม่เพียงพอในการพิจารณารายละเอียด หรือข้อมูลที่ต้องใช้ในการตัดสินใจ

การแก้ไขปัญหา องค์กรลุ่มน้ำยังไม่มีแนวทางแก้ไขปัญหาที่ชัดเจน

ปัญหา 4 คณะอนุกรรมการขาดข้อมูลภาพรวมของกลุ่มน้ำ ส่วนใหญ่จะรับทราบข้อมูลเฉพาะในพื้นที่ของตนเอง ขาดฐานข้อมูลที่ใช้ร่วมกัน

การแก้ไขปัญหา กรมทรัพยากรน้ำอยู่ระหว่างดำเนินการว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษาเอกชนเพื่อจัดทำฐานข้อมูลกลางให้

ปัญหา 5 การบริหารจัดการลุ่มน้ำชี้แยกคณะอนุกรรมการออกเป็น 2 คณะ คือ ตอนบนและตอนล่าง ทำให้แนวทางการดำเนินงานแก้ไขปัญหาของกลุ่มน้ำชี้ไม่เป็นภาพรวมของกลุ่มน้ำทั้งหมด

การแก้ไขปัญหา เมื่อแผนรวมการจัดการลุ่มน้ำชี้ทั้งตอนบนและล่างแล้วเสร็จ จึงจะนำมาพิจารณาอีกครั้ง

ปัญหา 6 บุคลากรบางส่วนไม่เห็นความสำคัญในบทบาทหน้าที่อนุกรรมการ เนื่องจาก ที่ผ่านมาคณะอนุกรรมการเข้าร่วมประชุมไม่พร้อมเพรียงกัน และอนุกรรมการที่ขาดการเข้าร่วมประชุมแต่ส่งตัวแทนเข้าร่วม ทำให้การพิจารณาในประเด็นที่ต้องใช้ความต่อเนื่องไม่ประสบผลสำเร็จและขาดอำนาจในการตัดสินใจ ส่งผลให้การดำเนินงานขาดประสิทธิภาพ

การแก้ไขปัญหา สมาชิกคณะอนุกรรมการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาที่หลากหลาย แต่ไม่ได้รับมติหรือการแก้ไข เนื่องจาก กทช. กำหนดโครงสร้างของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ ทำให้ไม่สามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างได้ ปัญหานี้จึงไม่ได้รับการแก้ไข

ปัญหา 7 ขาดการประสานงานในการดำเนินงานของคณะทำงานในแต่ละระดับ เนื่องจากเป็นคณะทำงานที่มีขนาดใหญ่ และมีอนุกรรมการมาจากหลากหลายหน่วยงาน ทำให้การดำเนินงานซ้ำซ้อนกันในด้านระเบียบ การปฏิบัติ และกฎหมาย ส่งผลให้การทำงานขาดประสิทธิภาพ

การแก้ไขปัญหา คณะทำงานในระดับต่างๆ ได้รับการแต่งตั้งใหม่ ซึ่งอยู่ระหว่างการปรับตัวให้เข้ากัน ประกอบกับระยะเวลาในการประชุมแต่ละครั้งน้อย ทำให้ไม่มีการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการแก้ไขประเด็นปัญหานี้

ปัญหา 8 งบประมาณด้านการบริหารจัดการไม่เพียงพอ เช่น เบี้ยเลี้ยงประชุม ค่าพาหนะเดินทาง การศึกษาดูงาน การจัดกิจกรรมสร้างเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนทุกระดับ เป็นต้น ส่งผลให้ไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่ และมีผลกระทบกับภาคประชาชนที่เป็นอนุกรรมการลุ่มน้ำเป็นอย่างมาก เนื่องจาก ผู้แทนภาคประชาชนส่วนใหญ่มีรายได้น้อย และต้องเพิ่มค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการเดินทางเข้าร่วมประชุมของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำอีกด้วย

การแก้ไขปัญหา เนื่องจากข้อจำกัดของการกำหนดสัดส่วนการจัดทำงบประมาณของ กทช. ทำให้ไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาให้ตรงกับความต้องการของพื้นที่ได้

ผลการศึกษาประเด็นปัญหาในการดำเนินงานขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน ซึ่งกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ไม่เป็นสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนให้สัมภาษณ์ และสรุปได้ดังนี้

1. องค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนขาดการประชาสัมพันธ์ ทำให้ภาคสาธารณะไม่รับรู้บทบาท หน้าที่ขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนเท่าที่ควร
2. คณะอนุกรรมการส่วนใหญ่มีระดับองค์ความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับลุ่มน้ำชีในทุกด้าน(องค์กรรวม) อยู่ในระดับน้อย ทำให้ไม่สามารถกำหนดแนวทางและบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทั้งระบบได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร
3. บทบาทหน้าที่ของอนุกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบนระบุไม่ชัดเจน นอกจากนี้ยังขาดอำนาจในการตัดสินใจเชิงนโยบาย และขาดเอกภาพในการทำงาน เนื่องจากหน่วยงานภาครัฐยังคงมีบทบาทและมีอำนาจในการตัดสินใจเชิงนโยบายมากกว่าภาคประชาชน เนื่องจากโครงสร้างของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบน ส่วนใหญ่ผู้แทนมาจากหน่วยงานภาครัฐ และมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน
4. กระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยวิธีการทำประชาพิจารณ์นั้น ส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมไม่ได้มาจากผู้แทนภาคประชาชนโดยแท้จริง เช่น ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ นายก อบต. ยังคงเป็นส่วนหนึ่งของกลไกภาครัฐ เป็นต้น
5. การจัดประชุมในวาระต่างๆของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบน ส่วนใหญ่เป็นการจัดประชุมที่มีรูปแบบเป็นทางการ เพื่อนำเสนอข้อมูลที่ใช้สำหรับพิจารณาและอนุมัติแผนงาน/โครงการ ซึ่งรูปแบบการประชุมนี้ไม่เสริมสร้างบรรยากาศความเป็นกันเอง และเสริมสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน นอกจากนี้ในวาระการประชุมขาดช่วงเวลาในการแลกเปลี่ยนข้อมูลสภาพปัญหาของแต่ละพื้นที่ลุ่มน้ำ ส่งผลให้ขาดการระดมความคิดเห็นอันจะนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของพื้นที่ลุ่มน้ำร่วมกัน เนื่องจากข้อจำกัดของระยะเวลาในการจัดประชุมไม่เพียงพอ
6. ควรมีการปรับปรุงกระบวนการจัดทำแผนงาน ให้มีระยะเวลาเพิ่มมากขึ้นและขั้นตอนการจัดทำแผนงานควรเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยแท้จริง ทั้งนี้กระบวนการจัดทำแผนงานมีความสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อ การตัดสินใจเชิงนโยบายการจัดการทรัพยากรน้ำขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน

7. องค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน ไม่ให้ความสำคัญในการรับทราบสภาพปัญหา และการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในพื้นที่ลุ่มน้ำซึ่งภาคประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำเป็นผู้ นำเสนอ ทำให้แนวทางการแก้ไขปัญหขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน ไม่ตรงกับความต้องการ ของภาคประชาชน

8. หน่วยงานภาครัฐที่เข้าร่วมการจัดทำแผนงานการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ระดับชุมชน เข้าแทรกแซงด้านความคิดของผู้แทนภาคประชาชน โดยวิธีการชี้นำและกำหนด กรอบแนวคิดในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อให้ผู้แทนภาคประชาชนจัดทำแผนงานตาม กรอบแนวคิดที่ภาครัฐกำหนดให้ ทำให้ผู้แทนภาคประชาชนขาดอิสระในการจัดทำแผน และไม่สามารถเสนอแนวคิดในการจัดทำแผนงานการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำได้อย่างเต็มที่

2. สภาพปัญหาและความพยายามแก้ไขปัญหากลุ่มน้ำชีตอนบน ของกลุ่มผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน

ผลการศึกษาประเด็นความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาที่สำคัญและแนวทางแก้ไขปัญหากลุ่มน้ำชีตอนบนของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เป็นสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้โดยสรุป คือ

1. เกษตรกรที่ใช้สารเคมีในการทำการเกษตรในพื้นที่ติดลำน้ำ ทำให้เกิดการปนเปื้อนสารเคมีไหลลงสู่ลำน้ำ
2. ประชาชนขาดองค์ความรู้และความตระหนักในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู เทคนิควิธีการต่าง ๆ ในการบริหารจัดการน้ำ และขาดการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา เนื่องจากมีความคิดเห็นว่าการแก้ไขปัญหเป็นหน้าที่ของภาครัฐ
3. ปัญหาน้ำท่วม ฝนแล้ง ขาดแคลนแหล่งน้ำ และที่กักเก็บน้ำ
4. การบุกรุกทำลายป่าต้นน้ำ ทำให้ต้นน้ำไม่มีน้ำ และในช่วงฤดูน้ำหลากตลิ่งจะพังซึ่งเกิดจากกระแสน้ำไหลแรง
5. ปัญหาการบุกรุกแนวเขตลุ่มน้ำ

ซึ่งแนวทางในการแก้ไขปัญหข้างต้น สมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนให้ข้อเสนอแนะว่า ควรจัดสรรงบประมาณให้กับพื้นที่ที่มีปัญหาดังกล่าวให้เพียงพอ โดยพิจารณาจากโครงการที่เสนอมาและประสานงานกับหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ให้มีการจัดสรรงบประมาณของ อปท. ในการแก้ไขปัญหให้กับพื้นที่ที่มีปัญหาดังกล่าว

นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะต่อการให้ภาคสาธารณะเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานองค์กรลุ่มน้ำชี คือ ให้ภาคสาธารณะเข้าร่วมดำเนินงานในรูปแบบการแต่งตั้งเป็นคณะที่ปรึกษาในคณะทำงานลุ่มน้ำในทุกระดับ หากภาคสาธารณะสามารถเข้าร่วมทำงานกับ

คณะทำงานองค์กรกลุ่มน้ำในพื้นที่ จะทำให้เกิดประโยชน์ทั้งในด้านการทำงาน และการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลโครงการต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น

ในประเด็นความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมขององค์กรส่วนท้องถิ่น พบว่า ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า เป็นสิ่งที่ดีที่จะให้องค์กรท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งปัจจุบันจะมีตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน คือ ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ตัวแทนกลุ่มผู้ใช้น้ำ เป็นต้น แต่มีสัดส่วนที่น้อยเมื่อเทียบกับภาคราชการ ควรเพิ่มสัดส่วนให้มากขึ้น และใน อปท.ควรมีบุคลากรชำนาญการด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะเรื่อง “น้ำ” ที่ผ่านมามีส่วนใหญขาดบุคลากรด้านนี้ และปัจจุบันภาคราชการได้ถ่ายโอนภารกิจบางส่วนให้กับ อปท. จึงมีอำนาจอย่างเต็มที่ในการบริหารจัดการ แต่บางเรื่องที่ อปท. ไม่สามารถดำเนินการได้จะต้องมีอำนาจราชการเข้าไปดูแล ช่วยเหลือและให้คำแนะนำ เช่น ด้านวิชาการที่ต้องใช้องค์ความรู้เฉพาะทาง เป็นต้น นอกจากนี้ควรมีการประสานงานกับหลายหน่วยงาน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และภาครัฐควรให้การสนับสนุนด้านงบประมาณให้เพียงพอ เนื่องจาก อปท. ส่วนใหญ่มีงบประมาณน้อย

ผลการศึกษาในกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ไม่เป็นสมาชิกองค์กรกลุ่มน้ำชัตอนบน สรุปประเด็นสภาพปัญหาที่สำคัญของกลุ่มน้ำชัตอนบน ดังต่อไปนี้

1. ลำน้ำชีแห้ง ขาดช่วง เพราะมีเขื่อนกั้น ปริมาณน้ำไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตร ทำให้เกิดการอพยพแรงงานไปทำงานต่างพื้นที่
2. ปัญหาน้ำท่วม
3. ป่าต้นน้ำถูกบุกรุก และทำลายค่อนข้างมาก ทำให้ต้นน้ำ ลำธารขาดความชุ่มชื้น
4. การพัฒนาแหล่งน้ำไม่สามารถกระจายให้ทั่วถึงพื้นที่ๆ ประสบปัญหา เนื่องจากขาดงบประมาณในการก่อสร้างแหล่งน้ำ
5. การพัฒนาของรัฐ ที่ไม่ได้ศึกษาระบบนิเวศของลำน้ำชี โดยมีการสร้างเขื่อนหรือทำการขุดลอกคลอง ทำให้ทิศทางการไหลของน้ำได้เปลี่ยนแปลงไป และส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของกลุ่มน้ำชี ทำให้ลำน้ำชีตื้นเขิน ส่งผลกระทบต่อปริมาณน้ำชีในอนาคต
6. ปัญหาการแย่งชิงน้ำของชาวบ้านในพื้นที่กลุ่มน้ำบริเวณต้นน้ำกับท้ายลุ่มน้ำ เนื่องจากชาวบ้านบริเวณต้นน้ำนำน้ำไปใช้ในพื้นที่ของตนเองในปริมาณมาก ทำให้เกิดผลกระทบต่อชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณด้านล่างมีปริมาณน้ำไม่พอใช้
7. คุณภาพน้ำในลำน้ำชีเสื่อมโทรม มีคุณภาพน้ำในระดับต่ำ เนื่องจากผลกระทบจากโรงงาน อุตสาหกรรม ร้านอาหาร และการทำเกษตรแบบใช้สารเคมีในบริเวณริมฝั่งลำน้ำ

จากปัญหาดังกล่าวกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ไม่เป็นสมาชิกองค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบน ได้มีความพยายามในการแก้ไขปัญหา คือ

1. ในฤดูแล้ง ได้มีการเสนอแก้ไขปัญหโดยการทำฝายกันน้ำ คือ ฝายทราย เพื่อที่จะกันน้ำไว้ใช้ ปัจจุบันกำลังพยายามแก้ไขปัญหาระยะยาว คือ ทำฝายหินทิ้ง เป็นลักษณะเดียวกับที่บ้านค่าย ที่มีการทำฝายหินทิ้งเป็นระยะสูงประมาณ 2-3 เมตร จะทำให้กักเก็บน้ำได้ถาวร

2. กรณีผลกระทบที่เกิดจากโครงการพัฒนาของรัฐที่ไม่ได้ศึกษาระบบนิเวศของกลุ่มน้ำชี ทำให้ทิศทางการไหลของแม่น้ำชีเปลี่ยนแปลง เสนอให้มีการแก้ปัญหาโดย

2.1 พยายามฟื้นฟูการจัดการน้ำในอดีตโดยภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น ฝายขนาดเล็ก ที่ชาวบ้านสามารถจัดการเองได้ หรือฟื้นฟูแก้มลิง เพื่อหาวิธีการแก้ปัญหา เพื่อที่จะให้น้ำไหลสะดวก ไม่เกิดน้ำท่วม ชาวบ้านในพื้นที่จะทราบถึงระบบนิเวศและสภาพพื้นที่ได้ดี และเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้กับหน่วยงานต่างๆ เห็นความสำคัญ เพื่อที่จะทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2.2 ส่งเสริมให้มีการทำสระ หรือขุดบ่อในนา จะช่วยเก็บน้ำไว้ใช้ทำการเกษตร

2.3 บึงหนองที่มีอยู่ในชุมชน ควรให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีอำนาจในการบริหารจัดการโดยชุมชนเอง ภาครัฐควรเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ให้การสนับสนุนเท่านั้น

2.4 ควรเปลี่ยนแนวคิดในการเพิ่มผลผลิตการเกษตรในหน้าแล้ง ไม่ควรส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืชนอกฤดูกาลทำการเกษตร ซึ่งเนื่องจากส่งผลกระทบต่อปริมาณน้ำใช้ไม่พอเพียง

3. กรณีต้นน้ำถูกบุกรุก และทำลายป่า หน่วยงานที่รับผิดชอบได้ดำเนินการแก้ไขปัญหา โดยการสนับสนุนการทำฝายในพื้นที่ ที่พบปัญหาดังกล่าว

4. ปัญหาการพัฒนาแหล่งน้ำไม่กระจายครอบคลุมทุกพื้นที่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพยายามแก้ไขปัญหา โดยเสนอโครงการตามความต้องการของประชาชน ส่งให้กับกระทรวง เพื่อพิจารณาจัดสรรงบประมาณสนับสนุนเพิ่มมากขึ้น

5. ปัญหาคุณภาพน้ำเสื่อมโทรม หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้มีความพยายามในการแก้ไขปัญหา โดยผลักดันให้โรงงานก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสีย และรณรงค์ให้เกษตรกรปลูกพืชปลอดสารพิษ และใช้ปุ๋ยชีวภาพ

นอกจากนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า กรณีปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ เช่น การขาดแคลนน้ำใช้ น้ำท่วม ภัยแล้ง คุณภาพน้ำต่ำ ควรให้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มนักวิชาการในพื้นที่ เช่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยสาคาม ควรมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเรื่องการบริหารจัดการน้ำหรือนโยบายสาธารณะด้านน้ำ โดยหน่วยงานทุกภาคส่วนจะต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหา และให้กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำด้วย ซึ่งไม่ใช่กระบวนการเข้าร่วมโดยวิธีการทำประชาพิจารณ์เพียงอย่างเดียว ซึ่งเป็นวิธีการที่ไม่เกิดประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืน ในกรณีเกิดปัญหาความขัดแย้ง

เกี่ยวกับน้ำหรือการจัดการน้ำกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หากเป็นความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน ควรให้ชุมชนดำเนินการแก้ไขปัญหาตนเองโดยไม่ใช้ความรุนแรง

ในประเด็นความคิดเห็นด้านการจัดสรรน้ำของหน่วยงาน ในพื้นที่อุปสรรคปัญหา น้ำไม่พอใช้ ของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ไม่ใช่สมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชี มีความเห็นว่า “ไม่ชอบธรรม” เนื่องจาก ชาวบ้านที่อยู่ริมน้ำจะไม่ค่อยได้ใช้น้ำ เพราะปริมาณน้ำไม่เพียงพอ แต่จะมีนายทุนที่มีงบประมาณในการจัดการน้ำทำการสูบน้ำไปใช้ในพื้นที่ ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ขาดแคลนน้ำ ในปัจจุบันเริ่มมีการแย่งชิงน้ำ โดยเฉพาะที่อำเภอพหล ที่มีการสูบน้ำจากอำเภอเวียงน้อยมาใช้ที่อำเภอพหล อำเภอบ้านไผ่ ซึ่งลำน้ำชีห่างจากอำเภอพหล และอำเภอบ้านไผ่มาก ทำให้ชาวบ้านในอำเภอเวียงน้อยไม่มีน้ำใช้ และอีกกรณี คือ โรงงานไร้อ้อยได้สูบน้ำจากอำเภอเวียงน้อยมาใช้น้ำ เป็นเพราะความต้องการใช้น้ำเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะมีโรงงานอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมากตั้งอยู่ในบริเวณลุ่มน้ำชี และมีบริษัทได้รับสัมปทานทำการดูดทรายในลำน้ำชีทำให้ตลิ่งพัง น้ำเสีย ขาดแคลนน้ำ ไม่ยุติธรรมกับคนที่อาศัยอยู่กับลุ่มน้ำชี เพราะเป็นผู้ดูแลรักษาลำน้ำชี แต่โรงงานเป็นผู้ทำลาย ไม่มีความรับผิดชอบ ซึ่งวิถีชีวิตของชุมชนลุ่มน้ำชีจะผันแปรตามฤดูกาล คือ หากปีไหนมีฝนตกดี ทำให้มีปริมาณน้ำมากเพียงพอใช้ไม่เกิดปัญหา แต่หากฝนตกน้อย ทำให้ปริมาณน้ำไม่เพียงพอใช้ เนื่องจากชาวบ้านที่อยู่ตอนบนของลุ่มน้ำชีนำน้ำไปใช้มาก ทำให้พื้นที่ด้านล่างลุ่มน้ำชีไม่มีน้ำใช้ ส่งผลให้เกิดการทะเลาะวิวาทกันแต่ไม่รุนแรง สามารถเจรจากันได้ เช่น ชาวบ้านไปขอน้ำที่บ้านเป่าเหล่ากา บ้านหัวนา ก็จะมีการแบ่งน้ำมาให้เพราะชาวบ้านเข้าใจกัน

ในพื้นที่ที่มีปริมาณน้ำเพียงพอ มีความเห็นว่า “เป็นธรรม” เพราะหน่วยงานได้มีการวางแผนการจัดสรรน้ำที่ดี เช่น พื้นที่ชลประทานหนองหวายได้มีการวางแผนระยะยาว ทำให้ช่วงหน้าแล้งสามารถมีน้ำเพื่อทำการเกษตรได้

ในกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ไม่ใช่สมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชี มีความคิดเห็นต่อปริมาณน้ำและคุณภาพน้ำของลุ่มน้ำชีตอนบน ว่า ปริมาณน้ำชีมีน้อยลงและคุณภาพน้ำชีมีแนวโน้มเสื่อมโทรมลง เนื่องจาก ผลกระทบจากกิจกรรมของผู้อยู่อาศัยบริเวณพื้นที่ริมฝั่งลุ่มน้ำชี เช่น โรงงานอุตสาหกรรมริมฝั่งลำน้ำชีเพิ่มมากขึ้น ร้านอาหาร ตลอดจนทั้งชาวบ้านใช้สารเคมีทำการเกษตรและปล่อยสารพิษลงในแม่น้ำ ประกอบกับการสูบน้ำไปใช้ในเมือง ทำให้ปริมาณน้ำลดลงอย่างรวดเร็ว และอัตราการไหลของน้ำชีช้าลง ส่งผลให้ศักยภาพของลำน้ำในการการชะล้าง และบำบัดน้ำเสียโดยกระบวนการทางธรรมชาติได้ไม่ดี จึงทำให้คุณภาพน้ำเสื่อมโทรมลง นอกจากนี้ในฤดูฝนน้ำจะท่วมขังและหน้าแล้งจะทำให้ขาดแคลนน้ำ เมื่อถึงฤดูน้ำหลากจะทำให้มีตะกอน ตลอดจนการสร้างที่กักเก็บแหล่งน้ำแห่งใหม่ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทิศทางการไหลของน้ำ ส่งผลให้มีตะกอนตกค้าง ทำให้แหล่งน้ำสกปรก ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของลุ่มน้ำ และไม่สามารถใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคได้ เนื่องจากคุณภาพน้ำเลวลง และทำการเกษตรไม่ได้

3. ความคาดหวังของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน

สรุปผลการสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในลุ่มน้ำชีตอนบน จำนวน 22 คน ในประเด็นความคาดหวัง และข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน ดังนี้

1. ควรลดหรือยุบหน่วยงานที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรง เพราะองค์กรลุ่มน้ำเป็นโครงสร้างที่ใหญ่ ให้เหลือเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กลุ่มผู้ใช้น้ำ เพราะที่ผ่านมาการจัดการน้ำมีหลายหน่วยงานที่ดูแลการจัดการน้ำ แต่ยังไม่ได้มีการกำหนดบทบาทของผู้นำอย่างชัดเจน จึงทำให้สถานการณ์การแย่งชิงน้ำมีแนวโน้มมากยิ่งขึ้น

2. องค์กรลุ่มน้ำควรมีอำนาจในการตัดสินใจให้มากกว่าเดิม และจะต้องมีกฎหมายรองรับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการให้ชัดเจน

3. อนุกรรมการทุกคนควรมีความตระหนัก และให้ความสำคัญกับบทบาท อนุกรรมการให้มากขึ้น เพื่อปรับปรุงระบบการดำเนินงานให้มีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากปัจจุบันระบบการดำเนินงานล่าช้า และขาดประสิทธิภาพ

4. ควรกำหนดผู้รับผิดชอบการบริหารจัดการลุ่มน้ำในทุกพื้นที่ให้ชัดเจน เนื่องจากมีหลายหน่วยงานที่เข้ามารับผิดชอบ ทำให้การปฏิบัติงานซ้ำซ้อนกัน และขาดเอกภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

5. อนุกรรมการควรเพิ่มความถี่ในการประชุมให้มากขึ้น อย่างน้อย 2 ครั้งต่อเดือน เพื่อให้อนุกรรมการได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการองค์กรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

6. ควรจัดทำฐานข้อมูลของลุ่มน้ำเป็นฐานข้อมูลเดียวกันทั้งลุ่มน้ำ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ประกอบการศึกษาหาแนวทางการบริหารจัดการลุ่มน้ำต่อไป

7. การเชิญหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วมประชุมควรระบุรายชื่อของบุคคลให้ชัดเจน เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน

8. ควรปรับปรุงโครงสร้างของคณะกรรมการลุ่มน้ำให้มีผู้แทนกลุ่มผู้ใช้น้ำภาคประชาชนมากกว่าผู้แทนภาครัฐ เพื่อให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้นและสามารถทราบสภาพปัญหาของพื้นที่ และความต้องการที่แท้จริงของชุมชน

9. การจัดการน้ำ ต้องคำนึงถึงวัฒนธรรม ภูมิประเทศ และชุมชนที่อาศัยอยู่ในแต่ละพื้นที่ เนื่องจากการจัดการน้ำในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน

10. เพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้ภาคสาธารณะได้ทราบถึงบทบาท หน้าที่ของ คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ เพราะส่วนใหญ่ภาคสาธารณะไม่ทราบว่ามียุทธศาสตร์ลุ่มน้ำ

12. ควรเปลี่ยนประธานคณะกรรมการลุ่มน้ำ เพื่อให้การดำเนินงานรวดเร็วมากยิ่งขึ้น เนื่องจาก ผู้ว่าราชการจังหวัด มีการกีดขวางส่งผลให้การดำเนินงานขององค์กรลุ่มน้ำเป็นไปอย่างล่าช้า ควรให้ประธานคณะกรรมการลุ่มน้ำมาจากกลุ่มผู้แทนภาคประชาชน หรือภาคองค์กรพัฒนาเอกชน

13. ไม่ควรกำหนดสัดส่วนในการจัดทำงบประมาณบริหารจัดการน้ำ เพราะทำให้งบประมาณด้านการบริหารจัดการของคณะกรรมการลุ่มน้ำไม่เพียงพอ ส่งผลกระทบให้องค์กรลุ่มน้ำไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างเต็มที่
14. ควรให้องค์กรลุ่มน้ำ ลงพื้นที่ๆประสบปัญหา เพื่อจะได้ทราบสภาพปัญหาที่แท้จริงของพื้นที่ มากกว่าการพิจารณาจากแผนงาน/โครงการที่นำเสนอที่ประชุมเพียงอย่างเดียว
15. ควรมีการฝึกอบรมองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานบริหารจัดการลุ่มน้ำแบบผสมผสานให้แก่ สมาชิกองค์กรลุ่มน้ำในทุกระดับ
16. ควรมีการศึกษาดูงาน ในพื้นที่ๆ มีการจัดการทรัพยากรน้ำได้ดี
17. ควรมีการปรับปรุงกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกระดับพื้นที่ ในการเข้าร่วมดำเนินการจัดทำแผนงานการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ซึ่งปัจจุบันใช้กระบวนการประชาพิจารณ์ซึ่งเป็นกระบวนการที่ดี แต่ขาดประสิทธิภาพตามแนวทางการมีส่วนร่วมโดยแท้จริง
18. ควรจัดทำแนวทางในการพิจารณากลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้ชัดเจน เพื่อให้ได้กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในแต่ละพื้นที่อย่างแท้จริง อันจะส่งผลให้การดำเนินงานในคณะทำงานทุกระดับเกิดประสิทธิภาพ และสามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงตามความต้องการของทุกพื้นที่
19. หน่วยงานภาครัฐไม่ควรกำหนดกรอบแนวคิดในการจัดทำแผนงาน/โครงการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ทุกระดับ ควรเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนได้แสดงความคิดเห็นโดยอิสระอย่างเต็มที่

เอกสารอ้างอิง

- กมล เปี่ยมไพศาล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานชลประทาน
ที่ 6 อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2548.
- โกวิทย์ สุธรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานพื้นที่อนุรักษ์
ที่ 8 อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2548.
- ขันตี มังคละเสน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ห้องประชุมอำเภอ
กุมภวาปี อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2548.
- คำตา สาดแล่น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 75 หมู่ 1
บ้านแคน ตำบลแคน อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2548.
- จักรพงษ์ ธนรพงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคอีสาน(กป.อพช.) อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2548.
- จกมล พิมพ์วาปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่มูลนิธิริ้น้ำเพื่อชีวิต
ถนนเหล่านาดี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2548.
- ณรงค์ กุลจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 75 หมู่ 1
บ้านแคน ตำบลแคน อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 6 เมษายน
2548.
- ถนอม จันทาญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่องค์การบริหารส่วน
ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 5 เมษายน
2548.
- ถวิล ชาวกะตา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 235 หมู่ 1
บ้านดินดำ ตำบลดินดำ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2548.
- ทรงคุณ จันทร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สถาบันวิจัยศิลปและ
วัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่
5 เมษายน 2548.
- บุรินทร์ ต้นไฟบุญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
ทรัพยากรน้ำภาค 4 อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2548.
- ประสิทธิ์ หวานเสร็จ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
ทรัพยากรน้ำภาค 4 อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2548.

พิชาญ ทิพวงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โครงการสิทธิชุมชน
ศึกษาอีสาน อำเภอเวียงน้อย จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2548.

พิชิต พลอมาตย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มงานบริหาร
สิ่งแวดล้อม สำนักงานเทศบาลนครอุดรธานี อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี เมื่อวันที่ 1
เมษายน 2548.

พิทักษ์ ชนะมงคล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานสภา
อุตสาหกรรมขอนแก่น ถนนริมบึง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 21
เมษายน 2548.

ยงยุทธ ตั้งศิริจิตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ฝ่ายสิ่งแวดล้อม
บริษัทฟินิกซ์ พัลฟ์ แอนด์ เพเพอร์ จำกัด (มหาชน) อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2548.

วิเชียร คุณกิตติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 177 ถนน
มิตรภาพ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2548.

วิฑูร จันทพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ฝ่ายกองแผนและ
งบประมาณ องค์การบริหารราชการส่วนจังหวัดอุดรธานี อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี
เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2548.

สงบ รัตนสุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานประปาที่ 6
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2548.

สุรศักดิ์ วงศ์มังกร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 192 ถนน
ริมคลองสมถวิล ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 8 เมษายน
2548.

อกนิษฐ์ ป้องภัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคอีสาน (กป.อพช.) อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2548.

อัมรา มีถม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่แผนกประสิทธิภาพ
โรงไฟฟ้าพลังน้ำ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อ
วันที่ 30 มีนาคม 2548.

บทที่ 6 บทสรุปและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

บทสรุป

เอกสารสังเคราะห์องค์ความรู้ เรื่อง “การพัฒนานโยบายสาธารณะการจัดการทรัพยากรน้ำ : ศึกษากรณีลุ่มน้ำชีตอนบน” มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการน้ำระหว่างองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนกับองค์กรลุ่มน้ำปราจีนบุรี-บางปะกง และ โตนเลสาป ในด้านการพัฒนานโยบาย ยุทธศาสตร์ เป้าหมาย กลไกการดำเนินงาน โครงสร้าง บทบาทหน้าที่ (2) ศึกษาความต้องการในการพัฒนาศักยภาพ ประเมินการรับรู้ของ คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบนต่อแนวทางการจัดการทรัพยากรน้ำแบบผสมผสาน (IWRM) และ (3) ศึกษาปัญหาและความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน ดำเนินการศึกษาในกลุ่มผู้บริหาร และสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบนครอบคลุมพื้นที่ 5 จังหวัด คือ จังหวัด ขอนแก่น ชัยภูมิ อุดรธานี มหาสารคาม และหนองบัวลำภู และองค์กรลุ่มน้ำปราจีนบุรี-บางปะกง และ โตนเลสาป โดยวิธีการทบทวนเอกสารและการสัมภาษณ์ ดำเนินการศึกษาระหว่าง 1 เมษายน 2547 ถึง 30 เมษายน 2548 รวม 13 เดือน ซึ่งคาดว่าผลการศึกษาจะได้ ประโยชน์ต่อการพัฒนานโยบายสาธารณะที่ดีต่อการจัดการทรัพยากรน้ำต่อไป

ในการศึกษาครั้งนี้คณะผู้ศึกษาได้สรุปผลการศึกษาและนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. ผลการศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการพัฒนานโยบาย ยุทธศาสตร์ เป้าหมาย กลไกการดำเนินงาน โครงสร้าง บทบาทหน้าที่ และการบริหารจัดการน้ำระหว่างองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนกับองค์กรลุ่มน้ำปราจีนบุรี-บางปะกง และ โตนเลสาป
2. ผลการศึกษาการรับรู้ ความเข้าใจ และความต้องการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการน้ำแบบผสมผสาน (IWRM) ขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนและกลุ่มผู้ใช้น้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน
3. ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการพัฒนานโยบายสาธารณะด้านการบริหารจัดการน้ำขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน

1. ผลการศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการพัฒนานโยบาย ยุทธศาสตร์ เป้าหมาย กลไกการดำเนินงาน โครงสร้าง บทบาทหน้าที่ และการบริหารจัดการน้ำระหว่างองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนกับองค์กรลุ่มน้ำปราจีนบุรี-บางปะกง และ โตนเลสาป

การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการพัฒนานโยบาย ยุทธศาสตร์ เป้าหมาย กลไกการดำเนินงาน โครงสร้าง บทบาทหน้าที่ และการบริหารจัดการน้ำระหว่างองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนกับองค์กรลุ่มน้ำปราจีนบุรี-บางปะกง และ โตนเลสาป โดยวิธีการทบทวนเอกสาร และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) กำหนดประเด็นการสัมภาษณ์โดยใช้กรอบ

แนวคิดของ Strategic Environmental Assessment-SEA ดำเนินการสัมภาษณ์ในกลุ่มผู้บริหารส่วนราชการจังหวัดมหาสารคาม และสมาชิกองค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบน ระหว่างวันที่ 5-8 เมษายน 2547 จำนวน 6 คน และสัมภาษณ์สมาชิกองค์กรกลุ่มน้ำบางประกง-ปราจีนบุรี และ โตนเลสาป ระหว่างวันที่ 4-8 ตุลาคม 2547 จำนวน 8 คน โดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการศึกษาเปรียบเทียบด้านโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของทั้งสององค์กรกลุ่มน้ำเหมือนกัน เนื่องจาก กทช.ได้กำหนดโครงสร้าง บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการกลุ่มน้ำเป็นแนวทางเดียวกันทุกกลุ่มน้ำ ด้านโครงสร้างที่แตกต่างกัน คือ 1) จำนวนคณะกรรมการกลุ่มน้ำไม่เท่ากัน 2) จำนวนจังหวัดในพื้นที่รับผิดชอบกลุ่มน้ำแตกต่างกัน เนื่องจากมีขนาดของพื้นที่กลุ่มน้ำไม่เท่ากัน และ 3) ประธานคณะกรรมการกลุ่มน้ำชีตอนบนเป็นผู้แทนภาคราชการ คือ ผู้ว่าราชการจังหวัด แต่ประธานคณะกรรมการกลุ่มน้ำบางประกง-ปราจีนบุรี และ โตนเลสาป เป็นผู้แทนกลุ่มผู้ใช้น้ำ

ผลการศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์ในการจัดการทรัพยากรน้ำ พบว่า ทั้งสององค์กรกลุ่มน้ำยังไม่มี การดำเนินการในเรื่องนี้ โดยในระยะแรกยึดแนวทางนโยบายการจัดการทรัพยากรน้ำของกรมทรัพยากรน้ำ และยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดไปก่อน

บทบาทหน้าที่ขององค์กรกลุ่มน้ำในการจัดทำแผนการจัดการน้ำแบบบูรณาการทั้งสององค์กรกลุ่มน้ำ พบปัญหาในเรื่องข้อจำกัดด้านเวลา ที่ต้องเร่งรัดเสนอแผนต่อ กทช. เพื่อพิจารณาอนุมัติงบประมาณปี 2548 จึงส่งผลกระทบทำให้ขาดกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนและการพิจารณากำหนดสัดส่วนงบประมาณในแผนงานแต่ละด้านของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตั้งแต่ระดับหมู่บ้านจนถึงระดับจังหวัด โดยแบ่งสัดส่วนงบประมาณตามแนวทางของหน่วยงานภาครัฐเป็นผู้กำหนดให้ และแผนงานทั้งหมดได้มาจากกระบวนการจัดทำของหน่วยงานต่างๆ ซึ่งแต่ละหน่วยงานแยกกันจัดทำแผนงานขึ้น โดยนำแผนพัฒนาจังหวัดมาปรับปรุง เปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสมของแต่ละองค์กรกลุ่มน้ำ เพื่อให้สามารถจัดส่งแผนงานการบริหารจัดการน้ำได้ทันเวลาที่กำหนด ในการจัดทำแผนงานขององค์กรกลุ่มน้ำทั้งสองแห่ง ยังขาดความพร้อมของการเตรียมการจัดตั้งคณะทำงานทุกระดับ เพื่อทำหน้าที่ในการร่วมวางแผน กลั่นกรองแผน พิจารณาจัดลำดับความสำคัญของแผนในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด และยังขาดองค์ความรู้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในกลุ่มน้ำของตนเอง ซึ่งแสดงให้เห็นได้จาก ลักษณะของแผนงานของหน่วยงานต่างๆ ส่วนใหญ่มุ่งเน้นที่การจัดหาและพัฒนา นอกจากนี้แผนงานด้านอื่นๆ เป็นลักษณะการจัดทำแผนงานเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เมื่อเกิดเหตุการณ์เร่งด่วนหรือภาวะฉุกเฉินเท่านั้น แต่ไม่มีการจัดทำแผนงานด้านการเฝ้าระวังและป้องกันภัยไว้ล่วงหน้า แสดงให้เห็นว่า องค์กรกลุ่มน้ำขาดองค์ความรู้ และฐานข้อมูลในพื้นที่เสี่ยงการเกิดเหตุร้ายและภัยธรรมชาติต่างๆ ในเขตพื้นที่กลุ่มน้ำของตนเองอีกด้วย

บทบาทหน้าที่ขององค์กรกลุ่มน้ำในการจัดทำข้อมูล พบว่า องค์กรกลุ่มน้ำทั้งสองแห่งไม่ได้ทำหน้าที่จัดทำข้อมูลเอง และนำข้อมูลมาใช้ประกอบการจัดทำแผนงานการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอยู่ในระดับน้อย โดยมีชนิดและแหล่งที่มาของข้อมูล คือ 1. ฐานข้อมูลเดิม ได้มาจากหน่วยราชการต่างๆ และภาคเอกชน ซึ่งขาดความครอบคลุม ถูกต้อง และเป็นปัจจุบัน และ 2) ฐานข้อมูลใหม่ ได้มาจากการสำรวจ และจัดเก็บเพิ่มเติมใหม่โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งข้อมูลดังกล่าวเป็นปัจจุบัน มีความสมบูรณ์ของข้อมูลมากกว่าฐานข้อมูลเดิม และมีข้อเสนอแนะโดยสรุป คือ ควรมีการจัดเก็บฐานข้อมูลในทุกระดับ โดยตั้งคณะทำงานดำเนินการจัดเก็บข้อมูล ซึ่งคณะทำงานดังกล่าวควรประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ทุกภาคส่วน โดยในระดับตำบล ควรให้ อบต. เป็นผู้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูล และให้นายก อบต. เป็นประธานคณะทำงานในระดับอำเภอ ควรให้นายอำเภอ เป็นประธานคณะทำงาน และให้ปลัดอำเภอเป็นเลขานุการผู้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูล และระดับจังหวัด ควรให้ ทสจ. เป็นผู้ดำเนินการผู้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูล โดยให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานคณะทำงาน

บทบาทหน้าที่ขององค์กรกลุ่มน้ำในการประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของประชาชน พบว่า ทั้งสององค์กรกลุ่มน้ำมีสตรีเข้าร่วมเป็นคณะทำงานน้อยมาก ส่วนใหญ่สตรีที่เข้าร่วมทำงานมีบทบาทหลักด้านการประชาสัมพันธ์และติดต่อประสานงาน นอกจากนี้กิจกรรมการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมภาคประชาชน ทั้งสององค์กรกลุ่มน้ำมีกระบวนการคล้ายคลึงกัน คือ องค์กรกลุ่มน้ำดำเนินการจัดเวทีแสดงความคิดเห็นในระดับตำบล โดยให้ประชาชนเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในการนำเสนอ ปรับปรุง และแก้ไขแผนงาน แต่ในระดับอื่นๆ ไม่พบว่ามีกิจกรรมใดๆ ที่แสดงให้เห็นว่า มีการส่งเสริมหรือสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่มน้ำ

บทบาทขององค์กรกลุ่มน้ำด้านการไกล่เกลี่ยกรณีข้อพิพาทที่เกิดขึ้น พบว่า องค์กรกลุ่มน้ำบาง-ปะกง-ปราจีนบุรี และโตนเลสาป ดำเนินการโดยมีคณะอนุกรรมการกลุ่มน้ำ และผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคส่วนต่าง ๆ ประชุมหารือและเสนอทางเลือกให้กับคู่พิพาททั้งสองฝ่าย โดยใช้หลักการ Win-Win เพื่อให้แต่ละฝ่ายได้รับประโยชน์และมีทางออกในการบรรเทาปัญหาร่วมกัน เมื่อทำการไกล่เกลี่ยและได้ข้อสรุปเรียบร้อยแล้ว จึงดำเนินการจัดทำรายงานเป็นลายลักษณ์อักษรนำเสนอผลการดำเนินงานให้กับคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติต่อไป ในองค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบน พบว่า หน่วยงานต่างๆ จะดำเนินการแก้ไขปัญหาคารขัดแย้งที่เกิดขึ้นที่แตกต่างกันไป คือ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดมหาสารคาม ดำเนินการโดยแต่งตั้งคณะกรรมการกำกับดูแล ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวได้มาจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐในหน่วยงานต่างๆ ทำหน้าที่ดำเนินการแก้ไขปัญหาคารขัดแย้ง สำนักงานโครงการชลประทานจังหวัดมหาสารคาม ให้ประชาชนดำเนินการไกล่เกลี่ยกันเองโดย มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐทำหน้าที่เป็นที่เป็นที่ปรึกษา และประสานงาน เพื่อหาข้อยุติในประเด็นข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 4 สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดมหาสารคาม และ ทสจ. เจ้าหน้าที่ภาครัฐทำ

หน้าที่ดำเนินการไกล่เกลี่ย และติดตามประสานงานให้กับคู่กรณี เพื่อให้ได้ข้อยุติและแก้ไข ปัญหาข้อขัดแย้ง และในระดับหมู่บ้าน พบว่า ตัวแทนผู้ใช้น้ำภาคประชาชนทำหน้าที่ ดำเนินการไกล่เกลี่ย โดยมีตัวแทนภาคประชาชนในชุมชนเป็นผู้ติดต่อ และติดตามประสาน คู่กรณี

ผลการศึกษากลุ่มน้ำด้านการติดต่อประสานงานระหว่างคณะกรรมการกลุ่มน้ำ กับหน่วยงานต่างๆ และภาคประชาชน พบว่า องค์กลุ่มน้ำทั้งสองแห่งดำเนินการติดต่อ ประสานงานโดยจัดทำเป็นหนังสือราชการ และใช้วิธีการสื่อสารทางโทรศัพท์ในกรณีเร่งด่วน หรือวิธีการเข้าพบโดยตรงกับหน่วยงานต่าง ๆ โดยใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีอยู่เดิม

จากประเด็นสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ โดยใช้ องค์กลุ่มน้ำ และคณะกรรมการกลุ่มน้ำ มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร พบว่า ทั้งสององค์ กลุ่มน้ำมีความเห็นพ้องกันว่า “มีความเหมาะสมดี” โดยมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม โดยสรุปดังนี้

1. กระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ควรมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อวิเคราะห์ประสิทธิภาพและประสิทธิผลทั้งเชิงบวกและเชิงลบ
2. กระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ควรมีลักษณะยืดหยุ่น ปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อเกิดผลกระทบเชิงลบ เช่น โครงสร้าง องค์ประกอบ หรือบทบาทหน้าที่ ต่างๆ รวมทั้งกระบวนการในการจัดทำแผน เงื่อนไขของระยะเวลา กำหนดการในการ ดำเนินงานของส่วนงานต่างๆ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับสภาพ ปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่
3. ควรเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในการปฏิบัติงานของ องค์กลุ่มน้ำ และในขณะทำงานทุกระดับให้มากขึ้น

ผลการศึกษาการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาองค์กลุ่มน้ำ และ คณะกรรมการกลุ่มน้ำในอนาคต ควรมีลักษณะอย่างไร จากการสัมภาษณ์ได้ข้อสรุป ดังนี้

1. องค์กลุ่มน้ำควรเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรให้เป็นรูปธรรม โดยองค์การควรมี ลักษณะที่ยืดหยุ่น สามารถปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และสถานการณ์ปัจจุบัน
2. การดำเนินงานในพื้นที่กลุ่มน้ำ คณะกรรมการกลุ่มน้ำควรดำเนินการแบบ บูรณาการ โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ของทรัพยากรน้ำกับสิ่งแวดล้อมต่างๆ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ วิถีชีวิต ระบบนิเวศ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมกลุ่มน้ำ ไม่ควรเน้นหนัก ด้านใดเพียงด้านเดียว
3. คณะกรรมการกลุ่มน้ำ ควรมีการตัดสินใจภายใต้ความเสี่ยง (Probabilistic หรือ Stochastic Decision situation) และผู้ตัดสินใจต้องพิจารณาผลลัพธ์ที่เป็นไปได้หลายๆ แบบที่เป็นไปได้ของแต่ละทางเลือก โดยที่ไม่ทราบว่าจะเกิดเหตุการณ์ใดขึ้นแน่นอน แต่ต้องมี ข้อมูลเพียงพอที่จะประมาณค่าความน่าจะเป็นที่จะเกิดเหตุการณ์ใดๆ ขึ้น ซึ่งผู้ตัดสินใจมี

ความสามารถประเมินระดับความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับแต่ละทางเลือกได้ หรือเรียกว่าการวิเคราะห์ความเสี่ยง (Risk Analysis)

4. คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ ควรมีทักษะในการรับฟังความคิดเห็น และการติดต่อประสานงาน ไกล่เกลี่ยปัญหาข้อขัดแย้งได้ดี

5. คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ และคณะทำงานลุ่มน้ำระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด ควรมีพื้นฐานองค์ความรู้ และความสามารถด้านการศึกษาวิจัย ในประเด็นเกี่ยวกับน้ำและคุณภาพชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างน้ำกับระบบนิเวศ การเปลี่ยนแปลงของน้ำ การจัดการทรัพยากรน้ำ ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการจัดการน้ำ และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์จากลุ่มน้ำได้

6. องค์กรลุ่มน้ำควรพัฒนาระบบฐานข้อมูล ให้สามารถเชื่อมโยงได้ในคณะทำงานทุกระดับ และมีความสามารถนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินการต่างๆ เช่น ใช้ประกอบในการตัดสินใจ และการจัดทำแผนงานหรือโครงการต่างๆ เกี่ยวกับลุ่มน้ำ

7. ควรมีการปรับสัดส่วนของการจัดทำแผนงาน/โครงการใหม่ โดยเน้นด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูน้ำให้มีสัดส่วนที่เพิ่มมากขึ้น

8. คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ ควรพัฒนาทางเลือกหรือแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ลุ่มน้ำ และความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

9. ควรพัฒนาระบบการติดตาม และประเมินผลการทำงานของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำอย่างต่อเนื่อง โดยสร้างตัวชี้วัดที่ได้มาจากการมีส่วนร่วมของหน่วยงานจากส่วนกลาง คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ และชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำ ซึ่งตัวชี้วัดดังกล่าวต้องสร้างขึ้นให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในคณะทำงานทุกระดับและชุมชนพื้นที่ลุ่มน้ำ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลการดำเนินงานขององค์กรลุ่มน้ำ

10. องค์กรลุ่มน้ำควรมีการติดต่อ ประสานงานและร่วมดำเนินงานกับหน่วยงานอื่นๆ ที่ดำเนินงานด้านการพัฒนาสังคม ทั้งในเชิงนโยบายและการปฏิบัติ

11. องค์กรลุ่มน้ำควรจัดลำดับความสำคัญของการดำเนินงานการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ โดยเน้นด้านคุณภาพน้ำเป็นลำดับแรก รองลงไปคือ ปริมาณน้ำ และประสิทธิภาพการใช้น้ำตามลำดับ

12. ควรมีการประชาสัมพันธ์บทบาท หน้าที่ และความสำคัญของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำให้มากขึ้น เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ และหน่วยงานราชการบางแห่งไม่ทราบและไม่เห็นความสำคัญของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ

13. การดำเนินงานด้านการวางแผนยุทธศาสตร์จังหวัด และยุทธศาสตร์ลุ่มน้ำ ควรดำเนินงานให้เป็นแนวทางเดียวกัน ทั้งนี้ควรปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานใหม่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

14. หน่วยงานราชการส่วนกลาง ควรกำหนดบทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐให้ชัดเจนเกี่ยวกับการดำเนินงานลุ่มน้ำ เพื่อให้เกิดความชัดเจนและเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขององค์กรลุ่มน้ำกับภาคราชการ

15. ควรเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในทุกระดับ ในการดำเนินงานด้านการจัดทำแผนงานบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

16. ควรส่งเสริมองค์ความรู้และทักษะในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ด้านการบริหารจัดการงบประมาณ และสร้างเสริมประสบการณ์ในการดำเนินงานในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแก่ประชาชนให้มากขึ้น

17. ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีความตระหนักถึงความสำคัญของการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืน

18. คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ ควรพัฒนาศักยภาพและองค์ความรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง

2. ผลการศึกษาการรับรู้ ความเข้าใจ และความต้องการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการน้ำแบบผสมผสาน (IWRM) ขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนและกลุ่มผู้ใช้น้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน

การศึกษารับรู้ ความเข้าใจ และความต้องการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการน้ำแบบผสมผสาน (IWRM) ขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนและกลุ่มผู้ใช้น้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน 5 จังหวัด คือ จังหวัดขอนแก่น ชัยภูมิ อุดรธานี มหาสารคาม และหนองบัวลำภู ดำเนินการศึกษาโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) ศึกษาในกลุ่มสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน จำนวน 11 คน และกลุ่มผู้ใช้น้ำที่ไม่ได้เป็นสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน จำนวน 11 คน รวมจำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 22 คน กลุ่มตัวอย่างได้จากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ดำเนินการศึกษาระหว่างเดือนมีนาคม – เมษายน 2548

ผลการศึกษาการรับรู้และความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ในกลุ่มสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน พบว่า สมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่เพียงบางส่วน ไม่ครอบคลุมทั้งหมด ส่วนใหญ่มีความเข้าใจว่า คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำมีบทบาทหน้าที่ในการจัดทำแผน การพิจารณากลั่นกรองแผนหรือโครงการต่างๆ และการร่วมแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการบริหารจัดการน้ำเท่านั้น และจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ใช้น้ำที่ไม่เป็นสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน พบว่า ส่วนใหญ่ไม่รู้จักร่องค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน ในกลุ่มที่รู้จักองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนมีการรับรู้ว่าการจัดตั้งองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนเท่านั้น แต่ไม่มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน ซึ่งส่วนใหญ่ตอบว่า บทบาทหน้าที่ไม่ชัดเจน

นอกจากนี้ บทบาท หน้าที่ของหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ พบว่า หน่วยงานที่ให้สัมภาษณ์จะมีบทบาททั้งทางตรงและทางอ้อมในการการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เช่น สำนักงานชลประทาน และการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ทำหน้าที่ในการจัดหาแหล่งน้ำ และจัดสรรน้ำให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ส่วนหน่วยงานที่มีบทบาททางอ้อม คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การพัฒนาเอกชน ทำหน้าที่ให้การสนับสนุนงบประมาณ และความรู้ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้กับประชาชนในพื้นที่

ผลการศึกษาการรับรู้ต่อแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบผสมผสาน (IWRM) ของกลุ่มสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน พบว่า ส่วนใหญ่สมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนมีความเข้าใจแนวทางการจัดการทรัพยากรน้ำแบบผสมผสานเป็นบางส่วน โดยสรุปทราบว่า “IWRM เป็นวิธีการจัดการน้ำ ในแต่ละพื้นที่และต้องมีการจัดการที่หลากหลายขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่ โดยการจัดการแบบองค์รวม” เมื่อสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นความเข้าใจของ “องค์รวม” หรือ “การจัดการที่หลากหลาย” คืออะไร และมีแนวทางอย่างไร ซึ่งส่วนใหญ่ยังตอบได้ไม่ครอบคลุมและชัดเจนนัก

ผลการศึกษาความต้องการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน โดยสรุป คือ

1. ต้องการพัฒนาศักยภาพด้านความรู้ ความเข้าใจด้านการบริหารลุ่มน้ำแบบผสมผสาน และการบริหารจัดการน้ำแบบอื่นๆ
2. ต้องการตรวจวัดสารเคมีที่ปนเปื้อนในน้ำได้
3. ต้องการแก้ไขปัญหาภัยแล้ง และน้ำท่วม
4. ต้องการศึกษาดูงานในพื้นที่ลุ่มน้ำ ที่มีระบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำได้มีประสิทธิภาพ
5. ต้องการให้องค์กรมาร่วมกันดำเนินการศึกษาในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน เพื่อจัดทำข้อมูลของลุ่มน้ำชีตอนบน และทำให้เห็นสภาพปัญหาของลุ่มน้ำชีได้ชัดเจนขึ้น

ผลการศึกษาการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่กับสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน ในกลุ่มสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน พบว่า สมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน คือ 1) ประสานงานผ่านตัวแทนคณะทำงานระดับพื้นที่ 2) จากการจัดการประชุมกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ และ 3) จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้านต่างๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำ

ในกลุ่มผู้ใช้น้ำที่ไม่เป็นสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชี พบว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบนรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน กรณีเป็นผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ โดยมีเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน ทำหน้าที่ติดต่อ ประสานงานระหว่างสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน โดยสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำใช้วิธีการ

ลงพื้นที่พบปะ สันทนา และจัดการประชุมร่วมกับภาคประชาชน ในบางพื้นที่ที่มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านการนำเสนอแผนงานของ อบต.

ผลการศึกษารูปแบบการติดต่อสื่อสารระหว่างอนุกรรมการกับองค์กรกลุ่มน้ำชี พบว่าส่วนใหญ่ติดต่อสื่อสารโดยผ่านจดหมายเชิญประชุม บางครั้งติดต่อทางโทรศัพท์ ในกรณีเร่งด่วน เนื่องจากจดหมายเชิญประชุมใช้เวลานานในการจัดส่งถึงอนุกรรมการไม่ทันเวลา จากการสัมภาษณ์พบว่า อนุกรรมการส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อรูปแบบการติดต่อ สื่อสารและการประสานงาน โดยเฉพาะอนุกรรมการผู้แทนจากภาคราชการ มีความพึงพอใจต่อการสื่อสารด้วยจดหมาย เนื่องจากสามารถนำจดหมายเป็นหลักฐานประกอบการขออนุมัติไปราชการเสนอต่อผู้บังคับบัญชาของตนเอง

ผลการศึกษาด้านการสนับสนุนการจัดส่งข้อมูลข่าวสารระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ไปสู่องค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบน พบว่า ส่วนใหญ่หน่วยงานต่าง ๆ จะส่งข้อมูลข่าวสารโดยวิธีการจัดทำแผนงานเสนอต่อคณะอนุกรรมการ และการนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุมในวาระต่าง ๆ

จากการสัมภาษณ์องค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบน ในประเด็นความเหมาะสมของช่วงเวลา ระยะเวลา ความถี่ และระเบียบวาระการประชุมของการประชุม พบว่า ร้อยละ 54.5 ของผู้ให้สัมภาษณ์ตอบว่า “ไม่เหมาะสม” เนื่องจากมีวาระที่ต้องพิจารณาเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาอย่างละเอียด และใช้เวลามาก ทำให้การพิจารณาวาระต่าง ๆ ไม่ละเอียด รอบคอบเท่าที่ควร และมีข้อเสนอแนะ คือ ควรมีการประชุมประมาณ 2 เดือนต่อครั้ง และแต่ละครั้งควรเพิ่มระยะเวลาให้มากขึ้น และควรจัดส่งเอกสารล่วงหน้าให้กับผู้เข้าร่วมประชุม อย่างน้อยประมาณ 1 สัปดาห์ เพื่อจะได้ศึกษาข้อมูลก่อนเข้าร่วมประชุม และในกลุ่มที่ตอบว่า “เหมาะสม” เนื่องจาก หากมีการจัดประชุมบ่อยครั้งเกินไป อาจทำให้ไม่มีประเด็นสนทนา และทำให้เกิดปัญหาจากการเดินทาง และมีข้อเสนอแนะ คือ ควรจัดการประชุมในโอกาสพิจารณาหรือศึกษาร่วมกันเกี่ยวกับงานที่สำคัญๆ ยกเว้นกรณีเหตุฉุกเฉิน ผิดปกติ หรือเร่งด่วน ควรเรียกประชุมโดยเร็วที่สุดหรือในทันทีเพื่อให้ทันสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

3. ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรคและความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการพัฒนา นโยบายสาธารณะด้านการบริหารจัดการน้ำขององค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบน

การศึกษปัญหา อุปสรรค และความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการพัฒนา
นโยบายสาธารณะด้านการบริหารจัดการน้ำขององค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบน ศึกษาในพื้นที่ลุ่มน้ำชี
ตอนบน 5 จังหวัด คือ จังหวัดขอนแก่น ชัยภูมิ อุดรธานี มหาสารคาม และหนองบัวลำภู
ดำเนินการศึกษาโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) ศึกษาในกลุ่ม
ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนบน ประกอบด้วย กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เป็นสมาชิก
องค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบน จำนวน 11 คน และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ไม่ได้เป็นสมาชิกองค์กร

กลุ่มน้ำชีตอนบน จำนวน 11 คน รวมจำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 22 คน โดยสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการศึกษาประเด็นปัญหาและความพยายามแก้ไขปัญหาในการดำเนินงานขององค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบน ซึ่งกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เป็นสมาชิกองค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบนให้สัมภาษณ์ สรุปได้ดังนี้

ปัญหา 1 โครงการที่ภาคประชาชนจัดทำมักไม่ได้รับการอนุมัติ แต่โครงการของส่วนราชการส่วนใหญ่จะผ่านการอนุมัติ และมีบางโครงการที่ไม่ผ่านการพิจารณาของคณะอนุกรรมการ แต่โครงการดังกล่าวได้รับการอนุมัติ แสดงให้เห็นว่า กระบวนการพิจารณาแผนงาน/โครงการของคณะอนุกรรมการขาดประสิทธิภาพ

การแก้ไขปัญหา โดยวิธีการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการประชุม แต่ไม่มีการลงมติชัดเจนในแก้ไขปัญหา หรือจัดทำมาตรการในการดำเนินงานแก้ไขปัญหานี้อย่างเป็นระบบ

ปัญหา 2 การทำงานของอนุกรรมการเป็นการแก้ไขปัญหตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ขาดการวางแผนการทำงานในระยะยาว และแผนงานระดับล่างในหลายอำเภอไม่ผ่านกระบวนการพิจารณาจากคณะอนุกรรมการ

การแก้ไขปัญหา องค์กรยังไม่มีแนวทางการแก้ไขปัญหานี้อย่างจริงจัง

ปัญหา 3 การพิจารณาโครงการต่างๆ มีเวลาจำกัด เนื่องจากการจัดประชุมแต่ละครั้งจะใช้เวลาครึ่งวันหรือไม่เกิน 1 วัน แต่มีเอกสารที่จะต้องพิจารณาเป็นจำนวนมาก ซึ่งอนุกรรมการมีความคิดเห็นประเด็นปัญหานี้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกแสดงความคิดเห็นว่าระยะเวลาจัดการประชุมเหมาะสมแล้ว ซึ่งกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้แทนจากภาคส่วนราชการ และอีกกลุ่มหนึ่งแสดงความคิดเห็นว่า ระยะเวลาจัดการประชุมยังไม่เหมาะสม เนื่องจากให้เวลาน้อยเกินไปไม่เพียงพอในการพิจารณารายละเอียด หรือข้อมูลที่จำเป็นต้องใช้ในการตัดสินใจ

การแก้ไขปัญหา องค์กรกลุ่มน้ำยังไม่มีแนวทางแก้ไขปัญหานี้ที่ชัดเจน

ปัญหา 4 คณะอนุกรรมการขาดข้อมูลภาพรวมของกลุ่มน้ำ ส่วนใหญ่จะรับทราบข้อมูลเฉพาะในพื้นที่ของตนเอง ขาดฐานข้อมูลที่ใช้ร่วมกัน

การแก้ไขปัญหา กรมทรัพยากรน้ำอยู่ระหว่างดำเนินการว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษาเอกชนเพื่อจัดทำฐานข้อมูลกลางให้

ปัญหา 5 การบริหารจัดการกลุ่มน้ำชีแยกคณะอนุกรรมการออกเป็น 2 คณะ คือ ตอนบนและตอนล่าง ทำให้แนวทางการดำเนินงานแก้ไขปัญหากลุ่มน้ำชีไม่เป็นภาพรวมของกลุ่มน้ำทั้งหมด

การแก้ไขปัญหา เมื่อแผนรวมการจัดการกลุ่มน้ำชีทั้งตอนบนและล่างแล้วเสร็จ จึงจะนำมาพิจารณาอีกครั้ง

ปัญหา 6 บุคลากรบางส่วนไม่เห็นความสำคัญในบทบาทหน้าที่ของกรรมการ เนื่องจาก ที่ผ่านมาคณะอนุกรรมการเข้าร่วมประชุมไม่พร้อมเพรียงกัน และอนุกรรมการที่ขาดการเข้าร่วมประชุมแต่ส่งตัวแทนเข้าร่วม ทำให้การพิจารณาในประเด็นที่ต้องใช้ความต่อเนื่องไม่ประสบผลสำเร็จและขาดอำนาจในการตัดสินใจ ส่งผลให้การดำเนินงานขาดประสิทธิภาพ

การแก้ไขปัญหา สมาชิกคณะอนุกรรมการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหานี้หลากหลาย แต่ไม่ได้รับมติหรือการแก้ไข เนื่องจาก กทช. กำหนดโครงสร้างของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ ทำให้ไม่สามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างได้ ปัญหานี้จึงไม่ได้รับการแก้ไข

ปัญหา 7 ขาดการประสานงานในการดำเนินงานของคณะทำงานในแต่ละระดับ เนื่องจากเป็นคณะทำงานที่มีขนาดใหญ่ และมีอนุกรรมการมาจากหลากหลายหน่วยงาน ทำให้การดำเนินงานซ้ำซ้อนกันในด้านระเบียบ การปฏิบัติ และกฎหมาย ส่งผลให้การทำงานขาดประสิทธิภาพ

การแก้ไขปัญหา คณะทำงานในระดับต่างๆ ได้รับการแต่งตั้งใหม่ ซึ่งอยู่ระหว่างการปรับตัวให้เข้ากัน ประกอบกับระยะเวลาในการประชุมแต่ละครั้งน้อย ทำให้ไม่มีการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการแก้ไขประเด็นปัญหานี้

ปัญหา 8 งบประมาณด้านการบริหารจัดการไม่เพียงพอ เช่น เบี้ยเลี้ยงประชุม ค่าพาหนะเดินทาง การศึกษาดูงาน การจัดกิจกรรมสร้างเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนทุกระดับ เป็นต้น ส่งผลให้ไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่ และมีผลกระทบกับภาคประชาชนที่เป็นอนุกรรมการลุ่มน้ำเป็นอย่างมาก เนื่องจาก ผู้แทนภาคประชาชนส่วนใหญ่มีรายได้น้อย และต้องเพิ่มค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการเดินทางเข้าร่วมประชุมของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำอีกด้วย

การแก้ไขปัญหา เนื่องจากข้อจำกัดของการกำหนดสัดส่วนการจัดทำงบประมาณของ กทช. ทำให้ไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหานี้ให้ตรงกับความต้องการของพื้นที่ได้

ผลการศึกษาประเด็นปัญหาในการดำเนินงานขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน ซึ่งกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ไม่เป็นสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนให้สัมภาษณ์ และสรุปได้ดังนี้

1. องค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนขาดการประชาสัมพันธ์ ทำให้ภาคสาธารณะไม่รับรู้บทบาท หน้าที่ขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนเท่าที่ควร
2. คณะอนุกรรมการส่วนใหญ่มีระดับองค์ความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับลุ่มน้ำชีในทุกด้าน(องค์กรรวม) อยู่ในระดับน้อย ทำให้ไม่สามารถกำหนดแนวทางและบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทั้งระบบได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร
3. บทบาทหน้าที่ของอนุกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบนระบุไม่ชัดเจน นอกจากนี้ยังขาดอำนาจในการตัดสินใจเชิงนโยบาย และขาดเอกภาพในการทำงาน เนื่องจากหน่วยงานภาครัฐยังคงมีบทบาทและมีอำนาจในการตัดสินใจเชิงนโยบายมากกว่าภาคประชาชน เนื่องจาก

โครงสร้างของคณะกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบน ส่วนใหญ่ผู้แทนมาจากหน่วยงานภาครัฐ และมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน

4. กระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยวิธีการทำประชาพิจารณ์นั้น ส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมไม่ได้มาจากผู้แทนภาคประชาชนโดยแท้จริง เช่น ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ นายก อบต. ยังคงเป็นส่วนหนึ่งของกลไกภาครัฐ เป็นต้น

5. การจัดประชุมในวาระต่างๆของคณะกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบน ส่วนใหญ่เป็นการจัดประชุมที่มีรูปแบบเป็นทางการ เพื่อนำเสนอข้อมูลที่ใช้สำหรับพิจารณาและอนุมัติแผนงาน/โครงการ ซึ่งรูปแบบการประชุมนี้ไม่เสริมสร้างบรรยากาศความเป็นกันเอง และเสริมสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน นอกจากนี้ในวาระการประชุมขาดช่วงเวลาในการแลกเปลี่ยนข้อมูลสภาพปัญหาของแต่ละพื้นที่ลุ่มน้ำ ส่งผลให้ขาดการระดมความคิดเห็นอันจะนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของพื้นที่ลุ่มน้ำร่วมกัน เนื่องจากข้อจำกัดของระยะเวลาในการจัดประชุมไม่เพียงพอ

6. ควรมีการปรับปรุงกระบวนการจัดทำแผนงาน ให้มีระยะเวลาเพิ่มมากขึ้นและขั้นตอนการจัดทำแผนงานควรเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยแท้จริง ทั้งนี้กระบวนการจัดทำแผนงานมีความสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจเชิงนโยบายการจัดการทรัพยากรน้ำขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน

7. องค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน ไม่ให้ความสำคัญในการรับทราบสภาพปัญหา และการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในพื้นที่ลุ่มน้ำซึ่งภาคประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำเป็นผู้นำเสนอ ทำให้แนวทางการแก้ไขปัญหขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน ไม่ตรงกับความต้องการของภาคประชาชน

8. หน่วยงานภาครัฐที่เข้าร่วมการจัดทำแผนงานการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำระดับชุมชน เข้าแทรกแซงด้านความคิดของผู้แทนภาคประชาชน โดยวิธีการชี้นำและกำหนดกรอบแนวคิดในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อให้ผู้แทนภาคประชาชนจัดทำแผนงานตามกรอบแนวคิดที่ภาครัฐกำหนดให้ ทำให้ผู้แทนภาคประชาชนขาดอิสระในการจัดทำแผน และไม่สามารถเสนอแนวคิดในการจัดทำแผนงานการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำได้อย่างเต็มที่

สรุปผลการสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในลุ่มน้ำชีตอนบน จำนวน 22 คน ในประเด็นความคาดหวัง และข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน ดังนี้

1. ควรลดหรือยุบหน่วยงานที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรง เพราะองค์กรลุ่มน้ำเป็นโครงสร้างที่ใหญ่ ให้เหลือเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กลุ่มผู้ใช้น้ำ เพราะที่ผ่านมาการจัดการน้ำมีหลายหน่วยงานที่ดูแลการจัดการน้ำ แต่ยังไม่ได้มีการกำหนดบทบาทของผู้เกี่ยวข้องชัดเจน จึงทำให้สถานการณ์การแย่งชิงน้ำมีแนวโน้มมากยิ่งขึ้น

2. องค์กรลุ่มน้ำควรมีอำนาจในการตัดสินใจให้มากกว่าเดิม และจะต้องมีกฎหมายรองรับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการให้ชัดเจน

3. อนุกรรมการทุกคนควรมีความตระหนัก และให้ความสำคัญกับบทบาท อนุกรรมการให้มากขึ้น เพื่อปรับปรุงระบบการดำเนินงานให้มีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพ มากขึ้น เนื่องจากปัจจุบันระบบการดำเนินงานล่าช้า และขาดประสิทธิภาพ

4. ควรกำหนดผู้รับผิดชอบการบริหารจัดการลุ่มน้ำในทุกพื้นที่ให้ชัดเจน เนื่องจาก มีหลายหน่วยงานที่เข้ามารับผิดชอบ ทำให้การปฏิบัติงานซ้ำซ้อนกัน และขาดเอกภาพใน การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

5. อนุกรรมการควรเพิ่มความถี่ในการประชุมให้มากขึ้น อย่างน้อย 2 ครั้งต่อเดือน เพื่อให้อนุกรรมการได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และพัฒนาแนวทางการบริหาร จัดการองค์กรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

6. ควรจัดทำฐานข้อมูลของลุ่มน้ำเป็นฐานข้อมูลเดียวกันทั้งลุ่มน้ำ เพื่อนำไปใช้ ประโยชน์ประกอบการศึกษาหาแนวทางการบริหารจัดการลุ่มน้ำต่อไป

7. การเชิญหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วมประชุมควรระบุรายชื่อของบุคคลให้ชัดเจน เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน

8. ควรปรับปรุงโครงสร้างของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำให้มีผู้แทนกลุ่มผู้ใช้น้ำภาค ประชาชนมากกว่าผู้แทนภาครัฐฯ เพื่อให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้นและสามารถ ทราบสภาพปัญหาของพื้นที่ และความต้องการที่แท้จริงของชุมชน

9. การจัดการน้ำ ต้องคำนึงถึงวัฒนธรรม ภูมิประเทศ และชุมชนที่อาศัยอยู่ในแต่ละ พื้นที่ เนื่องจากการจัดการน้ำในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน

10. เพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้ภาคสาธารณะได้ทราบถึงบทบาท หน้าที่ของ คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ เพราะส่วนใหญ่ภาคสาธารณะไม่ทราบว่ามืองค์กรลุ่มน้ำ

12. ควรเปลี่ยนประธานคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ เพื่อให้การดำเนินงานรวดเร็วมาก ยิ่งขึ้น เนื่องจาก ผู้ว่าราชการจังหวัด มีการกิจมากส่งผลให้การดำเนินงานขององค์กรลุ่มน้ำ เป็นไปอย่างล่าช้า ควรให้ประธานคณะกรรมการลุ่มน้ำมาจากกลุ่มผู้แทนภาคประชาชน หรือ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน

13. ไม่ควรกำหนดสัดส่วนในการจัดทำงบประมาณบริหารจัดการน้ำ เพราะทำ ให้งบประมาณด้านการบริหารจัดการของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำไม่เพียงพอ ส่งผลกระทบให้ องค์กรลุ่มน้ำไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างเต็มที่

14. ควรให้อนุกรรมการลุ่มน้ำ ลงพื้นที่ๆประสบปัญหา เพื่อจะได้ทราบสภาพ ปัญหาที่แท้จริงของพื้นที่ มากกว่าการพิจารณาจากแผนงาน/โครงการที่นำเสนอที่ประชุมเพียง อย่างเดียว

15. ควรมีการฝึกอบรมองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานบริหารจัดการลุ่ม น้ำแบบผสมผสานให้แก่ สมาชิกองค์กรลุ่มน้ำในทุกระดับ

16. ควรมีการศึกษาดูงาน ในพื้นที่ๆ มีการจัดการทรัพยากรน้ำได้ดี

17. ควรมีการปรับปรุงกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุก ระดับพื้นที่ ในการเข้าร่วมดำเนินการจัดทำแผนงานการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ซึ่ง ปัจจุบันใช้กระบวนการประชาพิจารณ์ซึ่งเป็นกระบวนการที่ดี แต่ขาดประสิทธิภาพตามแนวทางการมีส่วนร่วมโดยแท้จริง

18. ควรจัดทำแนวทางในการพิจารณากลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้ชัดเจน เพื่อให้ได้กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในแต่ละพื้นที่อย่างแท้จริง อันจะส่งผลให้การดำเนินงานใน คณะทำงานทุกระดับเกิดประสิทธิภาพ และสามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงตามความต้องการของ ทุกพื้นที่

19. หน่วยงานภาครัฐไม่ควรกำหนดกรอบแนวคิดในการจัดทำแผนงาน/โครงการ บริหารจัดการน้ำในพื้นที่ทุกระดับ ควรเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนได้แสดงความคิดเห็นโดย อิสระอย่างเต็มที่

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ด้านนโยบาย และการพัฒนาองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำ

1.1 ควรทบทวนและแก้ไขนโยบายน้ำแห่งชาติ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการ จัดทำนโยบายน้ำ

1.2 ควรมีการปฏิรูประบบการศึกษาใหม่ โดยเน้นการศึกษาที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน “คิดเป็น” มากกว่า “ท่องจำ” ปลุกฝังให้รักชาติและรักถิ่นกำเนิดของตนเอง บรรจุหลักสูตร แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสิ่งแวดล้อมศึกษาตั้งแต่ชั้น ประถมวัยถึงระดับอุดมศึกษา โดยยึดหลักการเรียนรู้จากธรรมชาติมากกว่าการเรียนรู้ในชั้นเรียน ทั้งนี้ต้องทำควบคู่ไปกับการเปลี่ยนทัศนคติและรูปแบบการเรียนการสอนของครูในปัจจุบัน และ ในสถาบันการศึกษาที่ผลิตวิชาชีพครูต้องปรับหลักสูตรใหม่ให้สอดคล้องตามกัน

1.3 ควรให้ชุมชนกำหนดนโยบายการจัดการน้ำตามวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำเอง เนื่องจาก ความแตกต่างในด้านภูมิศาสตร์ ระบบนิเวศ สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถี ชีวิตของชุมชน

1.4 ภาคราชการในทุกระดับควรปรับเปลี่ยนบทบาทในการจัดการน้ำใหม่ ควรมี บทบาทหน้าที่เป็นคณะที่ปรึกษาให้กับองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำเพียงอย่างเดียว โดยมาจาก ภาคส่วนราชการที่มีความหลากหลายและมีความรู้ด้านการจัดการน้ำ ทำหน้าที่เป็นศูนย์รวม ของ “สหสาขาอาชีพ” ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำ และจัดตั้งขึ้นเพียงคณะเดียว แต่สามารถ ให้คำแนะนำและองค์ความรู้ด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำ ให้กับองค์กรบริหารจัดการ น้ำในทุกระดับได้ เพื่อองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำจะได้นำมาใช้เป็นส่วนประกอบในขั้นตอนการ ตัดสินใจ การจัดทำแผนรวมลุ่มน้ำ การจัดทำโครงการ หรือการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ ลุ่มน้ำ และให้องค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำมีองค์ประกอบที่มาจากภาคประชาชนที่แท้จริงทั้งคณะ

1.5 ควรให้ชุมชนดำเนินการจัดตั้งองค์กรจัดการน้ำของชุมชนเอง เช่น “ศาลบ้าน” โดยมีองค์ประกอบแบบพหุภาคี และได้มาจากการคัดเลือกของชุมชน ทำหน้าที่กำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบการใช้น้ำ และทำหน้าที่เจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน หากไม่สามารถยุติปัญหาได้ ให้นำเรื่องเข้าสู่คณะกรรมการลุ่มน้ำพิจารณาแก้ไขข้อขัดแย้งถือเป็นสิ้นสุด

1.6 ควรทำการศึกษาวิจัยทดลองในลุ่มน้ำย่อย เพื่อหารูปแบบการจัดตั้งองค์กรบริหารจัดการน้ำที่เหมาะสมมากที่สุด ซึ่งอาจจะมีได้หลายรูปแบบให้เลือกตามความเหมาะสมกับสภาพของแต่ละพื้นที่ลุ่มน้ำ และสรุปสภาพปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานในองค์กรลุ่มน้ำ คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อได้ข้อสรุปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาวิจัยทดลองต่อไป

1.7 องค์กรสิทธิสตรีควรมีการขับเคลื่อน ผลักดัน และเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านการจัดการน้ำให้กลุ่มสตรีในทุกระดับตั้งแต่ระดับรากหญ้าถึงระดับนโยบาย เพื่อผลักดันให้สตรีเข้าไปมีบทบาทในคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำในทุกระดับ

2. ด้านการพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการน้ำ

2.1 ควรมีการถอดบทเรียนการจัดการน้ำในมิติภูมิปัญญาชาวบ้านให้ได้มากที่สุด เพื่อให้ทราบว่าการจัดการน้ำในประเทศไทยแบบใดบ้าง จากนั้นนำมาสังเคราะห์หาความเป็นไปได้ในการนำ IWRM มาประยุกต์รวมกับการจัดการน้ำในมิติภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อจะได้องค์ความรู้ใหม่ในการจัดการน้ำที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงของแต่ละพื้นที่ในการจัดการน้ำต่อไป

2.2 ควรมีการศึกษาในลักษณะ “ลุ่มน้ำศึกษา” (Watershed Education) โดยให้สถาบันการศึกษาในพื้นที่เป็นผู้รับผิดชอบร่วมกับชุมชนในพื้นที่ศึกษา โดยชุมชนต้องมีส่วนร่วมในขั้นตอนการศึกษาทุกขั้นตอน ในบทบาทเป็นคณะผู้ศึกษา ไม่ใช่เป็นเพียงผู้ให้ข้อมูลเท่านั้น จากนั้นนำผลการสำรวจมารวมกับฐานข้อมูลที่ได้จาก GIS และสังเคราะห์ออกมาเป็นข้อมูลของลุ่มน้ำ

2.3 ควรจัดเวทีให้ผู้แทนภาคประชาชน องค์กรเอกชน องค์กรอิสระ นักวิชาการ อิสระ ปราชญ์ชาวบ้าน หรือกลุ่มต่างๆ ที่ไม่ใช่ภาคราชการและภาคการเมือง ระดมสมองความคิดเพื่อหากลวิธี หรือแนวทางปฏิบัติที่มีความเป็นไปได้อย่างแท้จริง ในประเด็นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียควรจะเป็นอย่างไร ประกอบด้วยใครบ้าง ตัวแทนภาคประชาชนในที่นี้ หมายถึงใคร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเป็นตัวแทนภาคประชาชนที่แท้จริงหรือไม่ และการจัดการองค์กรควรยึดหลักธรรมาภิบาลหรือหลักการอื่นๆ ได้หรือไม่ เช่น ทศพิศราชธรรม เป็นต้น

2.4 ควรจัดตั้งสถาบันการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เฉพาะด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำสายหลัก ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางด้านวิชาการให้แก่ประชาชนในส่วนภูมิภาค พัฒนาหลักสูตรการศึกษา จัดการฝึกอบรมและ

เป็นสถานที่ฝึกปฏิบัติงาน เพื่อเสริมสร้างทักษะและองค์ความรู้ให้กับประชาชนทุกระดับ ทำหน้าที่รวบรวมเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ ศึกษาวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรน้ำให้ครอบคลุมทุกประเด็น เพื่อพัฒนาแนวทางในการจัดการน้ำ และเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่เป็นศาลฎีกา เพื่อยุติปัญหาข้อขัดแย้งในลุ่มน้ำ ในกรณีที่พื้นที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ นอกจากนี้บุคลากรในสถาบันดังกล่าวควรมีความหลากหลายของสาขาอาชีพและมีองค์ความรู้ครอบคลุม "ศาสตร์" ที่ใช้ในการบริหารจัดการน้ำ เพื่อสามารถให้คำปรึกษาและคำแนะนำแก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสถาบันดังกล่าวอาจจัดตั้งขึ้นในสถาบันการศึกษาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำสายหลัก โดยภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคให้การสนับสนุนงบประมาณดำเนินการในสถาบันดังกล่าว

เอกสารอ้างอิง

กมล เปียมไพศาล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานชลประทาน
ที่ 6 อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2548.

กรมทรัพยากรน้ำ, 2546, *บันทึกก้าวแรก พ.ศ.2546 กรมทรัพยากรน้ำ*, กรมทรัพยากรน้ำ,
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กรุงเทพฯ.

โกวิทย์ สุธรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานพื้นที่อนุรักษ์
ที่ 8 อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2548.

ขันตี มังคละเสน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ห้องประชุมอำเภอ
กุมภวาปี อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2548.

คำตา สาดแล่น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 75 หมู่ 1
บ้านแคน ตำบลแคน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2548.

จักรพงษ์ ธนารพพงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคอีสาน(กป.อพช.) อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2548.

จกมล พิมพ์วาปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่มูลนิธิน้ำเพื่อชีวิต
ถนนเหล่านาดี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2548.

ณรงค์ กุลจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 75 หมู่ 1
บ้านแคน ตำบลแคน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 6 เมษายน
2548.

ถนอม จันทาญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่องค์การบริหารส่วน
ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 5 เมษายน
2548.

ถวิล ชาวกะตา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 235 หมู่ 1
บ้านดินดำ ตำบลดินดำ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2548.

ทรงคุณ จันทร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สถาบันวิจัยศิลปะและ
วัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่

5 เมษายน 2548.

บุรินทร์ ตันไพบูลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
ทรัพยากรน้ำภาค 4 อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2548.

ประสิทธิ์ หวานเสร็จ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
ทรัพยากรน้ำภาค 4 อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2548.

พิชาญ ทิพวงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โครงการสิทธิชุมชน
ศึกษาอีสาน อำเภอเวียงน้อย จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2548.

พิชิต พลอมาตย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มงานบริหาร
สิ่งแวดล้อม สำนักงานเทศบาลนครอุดรธานี อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี เมื่อวันที่ 1
เมษายน 2548.

พิทักษ์ ชนะมงคล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานสภา
อุตสาหกรรมขอนแก่น ถนนริมบึง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 21
เมษายน 2548.

ยงยุทธ ตั้งศิริจิตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ฝ่ายสิ่งแวดล้อม
บริษัทฟินิกซ์ พัลฟ์ แอนด์ เพเพอร์ จำกัด (มหาชน) อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2548.

วิเชียร คุณกิตติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 177 ถนน
มิตรภาพ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2548.

วิฑูร จันทพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ฝ่ายกองแผนและ
งบประมาณ องค์การบริหารราชการส่วนจังหวัดอุดรธานี อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี
เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2548.

สงบ รัตนสุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานประปาที่ 6
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2548.

สุรศักดิ์ วงศ์มังกร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 192 ถนน
ริมคลองสมถวิล ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 8 เมษายน
2548.

สำนักงานคณะกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบน, 2547, *ระเบียบวาระการประชุมคณะอนุกรรม การ
ลุ่มน้ำชีตอนบน ครั้งที่ 1/2547 วันที่ 15 มกราคม 2547.*

สำนักงานคณะกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบน, 2547, *รายงานการประชุม คณะทำงานลุ่มน้ำชี
ตอนบน ครั้งที่ 1/2547 วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2547, ขอนแก่น.*

สำนักงานทรัพยากรน้ำ ภาค 4, 2546, เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา กำหนดกรอบ-
โครงสร้างของคณะกรรมการลุ่มน้ำชี วันที่ 25 กันยายน 2546 ณ โรงแรมเจริญ-
ธานีปรีณเชส, สำนักงานทรัพยากรน้ำ ภาค 4, ขอนแก่น.

อกนิษฐ์ ป้องภัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคอีสาน (กป.อพช.) อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2548.

อัมรา มีถม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุภาวดี บุญเจือ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่แผนกประสิทธิภาพ
โรงไฟฟ้าพลังน้ำ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อ
วันที่ 30 มีนาคม 2548.

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์

โครงสร้างประเด็นการสัมภาษณ์

การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทหน้าที่ขององค์กรกลุ่มน้ำชิตอนบนกับองค์กรกลุ่มน้ำ
ปราจีนบุรี-บางปะกง และโดนเลสาป

ชื่อ-สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์.....
หน่วยงาน.....ตำแหน่ง.....
วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....เวลา.....ถึง.....
ผู้สัมภาษณ์.....
บันทึกโดย.....

ส่วนที่ 1 ด้านแผนงาน

1. องค์กรกลุ่มน้ำมีการจัดทำแผนงานทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการหรือไม่ แผนงานมีลักษณะโดยทั่วไปแตกต่างจากเดิมหรือไม่ อย่างไร
2. แผนงานนั้นประกอบด้วยโครงการด้านใดบ้าง (การบริหารจัดการ, การจัดหาและพัฒนา, การอนุรักษ์และฟื้นฟู)
3. โครงการเหล่านั้นมีขั้นตอนการดำเนินงานอย่างไร (เสนอจากตำบล, อำเภอ, จังหวัด, ส่วนราชการ, ประชาชน, การกลั่นกรองโครงการ, การจัดลำดับความสำคัญ)
4. มีโครงการที่ดำเนินงานนอกเหนือไปจากกรอบแผนงานที่กำหนดไว้หรือไม่ (ถ้ามี คืออะไรบ้าง)
5. โครงการเหล่านั้น มีขั้นตอนการนำเสนอให้องค์กรกลุ่มน้ำพิจารณาหรือไม่ อย่างไร
6. โครงการส่วนใหญ่ที่เสนอมานี้ในจังหวัดมหาสารคาม(และจังหวัดอื่นๆ) เน้นหนักกิจกรรมด้านใด
 - 6.1 ด้านการก่อสร้าง (สิ่งก่อสร้าง)
 - 6.2 ด้านการฟื้นฟู (ฟื้นฟูสภาพลุ่มน้ำ)
 - 6.3 ด้านการอนุรักษ์หรือการสงวน (ทรัพยากรลุ่มน้ำ)
 - 6.4 ด้านการบริหารจัดการ (การจัดการลุ่มน้ำ, การเสริมสร้างศักยภาพชุมชน)
7. คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำมีวิธีการในการเลือกและจัดลำดับความสำคัญคัดกรองโครงการอย่างไร ใช้เกณฑ์อะไร
8. แหล่งสนับสนุนงบประมาณ มาจากหน่วยงานใดบ้าง
9. องค์กรกลุ่มน้ำมีโครงสร้างองค์กรอย่างไร และหน่วยงานของท่านประสานงานกับองค์กรนี้อย่างไร วิธีไหน
10. หน่วยงานของท่านและองค์กรกลุ่มน้ำมีบทบาท หน้าที่ ภารกิจ ในการบริหารจัดการแผนงานต่างๆ ในขั้นตอนนำเสนอของงบประมาณอย่างไร และมีบทบาท หน้าที่ ภารกิจ ในการติดตามประเมินผลแผนงานต่างๆ หลังจากได้รับงบประมาณแล้วอย่างไร

ส่วนที่ 2 ด้านข้อมูล

1. ปัจจุบันหน่วยงานของท่านมีข้อมูลที่ใช้เพื่อการจัดการลุ่มน้ำหรือไม่ (ตอบไม่มีข้ามไปตอบข้อ 4)
2. ถ้ามี มีข้อมูลด้านใดบ้าง
 - 2.1 ข้อมูลด้านภูมิศาสตร์ลุ่มน้ำ (ประกอบด้วย แผนที่ GIS แสดงขอบเขตลุ่มน้ำ และเครือข่าย)
 - 2.2 ข้อมูลด้านการไหลของน้ำและแบบจำลองปริมาณน้ำท่า
 - 2.3 ข้อมูลด้านลักษณะของที่ดิน และชนิดของดิน
 - 2.4 ข้อมูลสภาพภูมิอากาศ เช่น ปริมาณฝนตก ปริมาณน้ำฝน (ข้อมูลทางอุทกวิทยา)
 - 2.5 ข้อมูลด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินปัจจุบัน
 - 2.6 ปริมาณน้ำที่ใช้ในแต่ละพื้นที่ (แต่ละสาขาอุตสาหกรรม, เกษตรกรรม, ชุมชน)
 - 2.7 ปริมาณน้ำเสียที่เกิดขึ้นจากแหล่งอุตสาหกรรม, เกษตรกรรม, ชุมชน
 - 2.8 ข้อมูลประชากร
 - 2.9 ข้อมูลด้านทรัพยากรน้ำ (ปริมาณและคุณภาพน้ำในแม่น้ำสายต่างๆ ของลุ่มน้ำ)
 - 2.10 ข้อมูลแหล่งเก็บกักน้ำ (เช่น เขื่อน อ่างเก็บน้ำ และอื่นๆ)
 - 2.11 ข้อมูลด้านสังคม เศรษฐกิจ เช่น วัด โรงเรียน กลุ่มอาชีพ เป็นต้น
3. มีระบบการจัดการข้อมูลหรือไม่
 - 3.1 (ถ้ามี) ใครเป็นผู้จัดทำหรือจัดเก็บข้อมูล และระบบการจัดเก็บข้อมูลเป็นอย่างไร
 - 3.2 ท่านได้ใช้ข้อมูลในการวางแผนหรือไม่
4. ถ้าไม่มีข้อมูล ท่านใช้ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลใด
5. ท่านคิดว่าข้อมูลจำเป็นสำหรับใช้ในการวางแผนการพัฒนาลุ่มน้ำหรือไม่
6. ท่านคิดว่าหน่วยงานใด ควรมีภารกิจหลักในการบริหารจัดการข้อมูลลุ่มน้ำ (ในลุ่มน้ำระดับตำบล, อำเภอ, จังหวัด)

ส่วนที่ 3 ด้านการประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของประชาชน

1. ในการจัดทำแผนลุ่มน้ำ มีการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือไม่
2. (ถ้ามี) กลไกดังกล่าว มีอะไรบ้าง
3. กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียประกอบด้วยภาคส่วนใดบ้าง
4. คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ มีตัวแทนภาคประชาชนเป็นกรรมการร่วมด้วยหรือไม่
5. การจัดทำแผนบูรณาการทรัพยากรน้ำ องค์กรภาคประชาชนมีส่วนร่วมอะไรบ้าง
6. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจในการบริหารลุ่มน้ำหรือไม่
7. (ถ้ามี) มีบทบาทอย่างไร
8. องค์กรลุ่มน้ำ มีกลไกและวิธีการติดต่อหรือประสานงานกับหน่วยงานของท่านอย่างไร และติดต่อกับองค์กรภาคประชาชนอย่างไร

9. องค์กรลุ่มน้ำ หรือหน่วยงานของท่าน มีกลไกในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งหรือไม่
10. (ถ้ามี) เป็นอย่างไร
11. ผู้หญิงที่เป็นตัวแทนมาจากภาครัฐ เอกชน ประชาชนในชุมชน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียได้เข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารทรัพยากรลุ่มน้ำหรือไม่
12. (ถ้ามี) มีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างไร
13. องค์กรลุ่มน้ำ หรือหน่วยงานของท่าน มีกลไกในการส่งเสริมให้ภาคส่วนต่างๆ มีส่วนร่วมกิจกรรมในการบริหารลุ่มน้ำหรือไม่
14. (ถ้ามี) เป็นอย่างไร (เปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมให้ข้อมูลการวางแผน,การตัดสินใจ ฯลฯ)
15. ปัจจุบันมีหน่วยงานหรือองค์กรใดบ้าง ที่ร่วมดำเนินงานบริหารจัดการลุ่มน้ำ
16. ท่านคิดว่าการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำโดยใช้องค์กรลุ่มน้ำ และคณะกรรมการลุ่มน้ำเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร
17. แนวทางการพัฒนาองค์กรลุ่มน้ำ และคณะกรรมการลุ่มน้ำในอนาคต ควรมีลักษณะอย่างไร

โครงสร้างประเด็นการสัมภาษณ์

การศึกษาการรับรู้ ความต้องการ ความคาดหวัง ปัญหา และอุปสรรคของ
คณะกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในลุ่มน้ำชีตอนบน

ชื่อ-สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์.....

หน่วยงาน.....ตำแหน่ง.....

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....เวลา.....ถึง.....

ผู้สัมภาษณ์.....

บันทึกโดย.....

สัมภาษณ์เฉพาะคณะกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบน

1. ท่านได้รับการคัดเลือกเข้ามาเป็นคณะกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบน โดยมีกระบวนการคัดเลือกเข้ามาอย่างไร
2. บทบาทหน้าที่หลักของท่านในฐานะที่ท่านเป็นหนึ่งในคณะกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบน คืออะไร
3. ท่านมีความรู้สึกอย่างไรในบทบาทหน้าที่ของตัวเองและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจในการทำงานในองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน
4. ท่านได้รับการคัดเลือกให้มีบทบาทหน้าที่ในการจัดลำดับความสำคัญและตรวจสอบโครงการต่างๆ ของการจัดทำแผนงานองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนหรือไม่ ถ้าได้มีบทบาทหน้าที่อย่างไร
5. ท่านได้รับข้อมูลข่าวสารจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ของท่านอย่างไร และท่านส่งข้อมูลดังกล่าวไปยังองค์กรลุ่มน้ำชีด้วยวิธีใด (สื่อสารระหว่างพื้นที่กับตัวสมาชิก)
6. รูปแบบการติดต่อสื่อสารระหว่างท่านกับองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนเป็นอย่างไร และท่านคิดว่าวิธีใดมีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากที่สุดในการติดต่อสื่อสารระหว่างท่านกับองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน (สื่อสารระหว่างตัวสมาชิกกับองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน)
7. หน่วยงานของท่านให้การสนับสนุนจัดส่งข้อมูลข่าวสารไปยังองค์กรลุ่มน้ำชีโดยวิธีใด และท่านมีวิธีการอย่างไร ในการจัดส่งข้อมูลข่าวสารของท่านไปยังสมาชิกคนอื่นๆ ในองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน(สื่อสารระหว่างสมาชิกด้วยกัน)
8. ท่านมีความรู้สึกอย่างไรกับช่วงระยะเวลา ความถี่และระเบียบวาระการประชุมของการประชุมคณะกรรมการลุ่มน้ำในแต่ละครั้ง ว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร
9. ท่านทราบหลักการบริหารลุ่มน้ำแบบผสมผสาน(IWRM) หรือไม่ ถ้าทราบเป็นอย่างไร
10. ถ้าองค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนจัดโครงการฝึกอบรมให้กับท่าน ท่านมีข้อเสนอแนะในหัวข้อหรือเรื่องที่ท่านสนใจต้องการฝึกอบรมในเรื่องใดมากที่สุด
11. ในการดำเนินงานขององค์กรลุ่มน้ำชีตอนบน ท่านมีความเห็นว่ามีปัญหาในเรื่องใดมากที่สุด(ปัญหานี้เป็นอย่างไรอธิบาย) และท่านมีความรู้สึกที่องค์กรลุ่มน้ำชีตอนบนมีความพยายามในการแก้ไขปัญหาหรือไม่ ถ้ามีเป็นอย่างไร

12. ปัญหาที่สำคัญของกลุ่มน้ำชีตอนบนในพื้นที่รับผิดชอบของท่านคืออะไร และท่านมีความรู้สึก
ว่า องค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบนมีความพยายามในการแก้ไขปัญหาหรือไม่ ถ้ามีเป็นอย่างไร
13. ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไร ในการให้ภาคสาธารณะเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานใน
องค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบน
14. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ในการที่จะให้องค์กรระดับท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมใน
กระบวนการตัดสินใจในการบริหารจัดการน้ำ ที่จะส่งผลให้เกิดการจัดการน้ำแบบยั่งยืน
15. ท่านมีความคาดหวังและข้อเสนอแนะอย่างไรต่อองค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบน ในการจัดการ
ทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำชีตอนบน

สัมภาษณ์ในกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (ที่ไม่ได้เป็นคณะกรรมการกลุ่มน้ำชีตอนบน)

1. ปัญหาที่สำคัญของกลุ่มน้ำชีตอนบนในพื้นที่รับผิดชอบ(อาศัย) ของท่านคืออะไร และท่านมี
ความพยายามในการแก้ไขปัญหาหรือไม่ ถ้ามีเป็นอย่างไร
2. ปริมาณน้ำในลุ่มน้ำชีที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำของท่านหรือไม่
อย่างไร
3. ในกรณีพื้นที่ของท่านประสบปัญหาภัยแล้ง หรือภาวะขาดแคลนน้ำใช้ ในสภาวะแบบนี้
ท่านมีความเห็นว่าจะเกิดผลกระทบต่อท่านอย่างไรบ้าง
4. ในกรณีที่เกิดปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ เช่น การขาดแคลนน้ำใช้ น้ำท่วม คุณภาพน้ำ
ต่ำหรืออื่นๆ ใครคือบุคคลหรือหน่วยงานใดที่ท่านมีความเห็นว่าสามารถช่วยท่านแก้ปัญหา
เหล่านี้ได้
5. ปัจจุบันท่านมีความเห็นว่าการจัดสรรน้ำให้กับพื้นที่ของท่านมีความเพียงพอหรือไม่ และมี
ความยุติธรรม หรือไม่ ถ้าไม่เป็นอย่างไร
6. ท่านมีความรู้สึกอย่างไรต่อคุณภาพน้ำของลุ่มน้ำชีตอนบนในปัจจุบัน
7. ในกรณีที่เกิดปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับการใช้น้ำ หรือการจัดการน้ำกับกลุ่มผู้มีส่วนได้
ส่วนเสียในพื้นที่ของท่าน ท่านมีความพยายามในการแก้ไขปัญหาอย่างไรบ้าง
8. ในการจัดการทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำชีตอนบนในเขตพื้นที่ท่านรับผิดชอบ(อาศัย)อยู่ ท่านมี
การติดต่อสื่อสารกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยวิธีใด
9. ท่านทราบหรือไม่ว่าองค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบน มีบทบาทหน้าที่เป็นอย่างไร ถ้าทราบอธิบาย
10. องค์กรหรือหน่วยงานของท่านมีบทบาทหน้าที่อย่างไร ในการจัดการทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำ
ชีตอนบน (ถามเฉพาะหน่วยงานและองค์กร)
11. ถ้าท่านได้มีโอกาสเข้าร่วมทำงานกับองค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบน ท่านมีความคาดหวังและข้อ
เสนอแนะอย่างไรต่อองค์กรกลุ่มน้ำชีตอนบน ในการจัดการทรัพยากรน้ำ

ภาคผนวก ข
รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

รายชื่อกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
กลุ่มคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำชีตอนบน

1. นายโกวิทย์ สุธรรม	ผู้แทนกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
2. นายขันตี มังคะเสน	ผู้แทนกลุ่มผู้ใช้น้ำภาคเกษตรกรรม จังหวัดอุดรธานี
3. ดร.จกมล พิมพัวปี	ผู้แทนภาคประชาชนองค์กรพัฒนาเอกชนด้าน
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดขอนแก่น
4. นายถนอม จันทาญ	ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดมหาสารคาม
5. นายถวิล ชาวกะตา	ผู้แทนกลุ่มผู้ใช้น้ำภาคเกษตรกรรม จังหวัดขอนแก่น
6. นายบุรินทร์ ต้นไพบูลย์	ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรน้ำ ภาค 4
7. นายประสิทธิ์ หวานเสร็จ	ผู้อำนวยการส่วนประสาน และบริหารจัดการลุ่มน้ำชีตอนบน
8. นายพิทักษ์ ชนะมงคล	ผู้แทนกลุ่มผู้ใช้น้ำภาคธุรกิจหรือภาคอุตสาหกรรม
จังหวัดขอนแก่น
9. นายวิเชียร คุณกิตติ	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
จังหวัดขอนแก่น
10. นายสงบ รัตนสุวรรณ	ผู้แทนการประปาส่วนภูมิภาค
11. นายสุรศักดิ์ วงศ์มังกร	ผู้แทนภาคประชาชนองค์กรพัฒนาเอกชนด้านทรัพยากร
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดมหาสารคาม

รายชื่อกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
ที่ไม่ได้เป็นคณะกรรมการกลุ่มน้ำชีตอนบน

1. นายกมล เปียมไพศาล	ผู้อำนวยการสำนักงานชลประทานที่ 6 จังหวัดขอนแก่น
ผู้แทนภาคราชการ
2. นายคำตา สาดแล่น	ชาวบ้านตำบลแคน อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม
ผู้แทนภาคประชาชน
3. นายจักรพงษ์ ธนรพงษ์	คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคอีสาน
(กป.อพช.) อำเภอมือเมือง จังหวัดขอนแก่น
ผู้แทนองค์กรเอกชน
4. นายณรงค์ กุลจันทร์	ชาวบ้านตำบลแคน อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม
ผู้แทนภาคประชาชน
5. ดร.ทรงคุณ จันทร	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ผู้ทรงคุณวุฒิ
6. นายพิชาญ ทิพวงษ์	โครงการสิทธิชุมชนศึกษาอีสาน อำเภอเวียงน้อย จังหวัดขอนแก่น
ผู้แทนองค์กรเอกชน
7. นายพิชิต พลอมาตย์	รักษาการหัวหน้ากลุ่มงานบริหารสิ่งแวดล้อม สำนักงานเทศบาล
นครอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
8. นายยงยุทธ ตั้งศิริจิตร	ผู้ช่วยผู้จัดการฝ่ายสิ่งแวดล้อมบริษัทฟินิกซ์ พัลฟ์ แอนด์ เพเพอร์
จำกัด (มหาชน) อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น
ผู้ใช้น้ำภาคอุตสาหกรรม
9. นายวิฑูร จันทพันธ์	ผู้อำนวยการกองแผนและงบประมาณ องค์การบริหารราชการส่วน
จังหวัดอุดรธานี ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
10. นายอภิษฎ์ ป้องภัย	สำนักงานคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาค
อีสาน (กป.อพช.) จังหวัดขอนแก่น ผู้แทนองค์กรเอกชน
11. นางอัมรา มีถม	หัวหน้าแผนกประสิทธิภาพโรงไฟฟ้าพลังน้ำ
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภอบุหลordia จังหวัดขอนแก่น
ผู้แทนภาคราชการ
